

Rachunkowość

Dydaktyka i certyfikacja zawodu księgowego

.Gfa

pod redakcją
Danuty Dziawgo

WYDAWNICTWO NAUKOWE
Prawo MIKOŁAJA KOPERNIKA
UNIwersytetu

Rachunkowość

Dydaktyka i certyfikacja

Rachunkowość

Dydaktyka i certyfikacja
zawodu księgowego

Baranowski

Wydział I
Zawody

1050188

Rachunkowość

Dydaktyka i certyfikacja zawodu księgowego

pod redakcją
Danuty Dziawgo

WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIwersytetu Mikołaja Kopernika

Toruń 2012

Recenzenci

Bożena Kołosowska

Sławomir Sojak

Projekt okładki

Monika Pest

Na podstawie: © wiw – Fotolia.com

Korekta

Elżbieta Kossarzecka

© Copyright by Wydawnictwo Naukowe

Uniwersytetu Mikołaja Kopernika

Toruń 2012

ISBN 978-83-231-2855-7

ISBN 978-83-231-2910-3

WYDAWNICTWO NAUKOWE

UNIWERSYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA

Redakcja: ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń

tel. +48 56 611 42 95, fax +48 56 611 47 05

e-mail: wydawnictwoumk@umk.pl

Dystrybucja: ul. Reja 25, 87-100 Toruń

Tel./fax +48 56 611 42 38, e-mail: books@umk.pl

www.wydawnictwoumk.pl

Druk: Wydawnictwo Naukowe UMK

ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń

D. 342/2012

Spis treści

Wstęp	7
Grzegorz Bucior Rachunkowość w akademickim kształceniu prawników	9
Urszula Drumlak Oczekiwania pracodawców wobec kwalifikacji zawodowych absolwentów kierunku „Finanse i rachunkowość”	23
Małgorzata Frańczuk, Karolina Gałązka Przegląd programów nauczania rachunkowości finansowej na kierunku „Zarządzanie” w polskich uczelniach technicznych ..	41
Stanisław Hońko, Waldemar Gos, Teresa Martyniuk Standaryzacja efektów nauczania rachunkowości w wyższych uczelniach w świetle Krajowych Ram Kwalifikacji ...	57
Agnieszka Judkowiak, Katarzyna Polak Przydatność rachunkowości w zarządzaniu przedsiębiorstwem w opiniach studentów kierunku „Finanse i rachunkowość”	77
Anna Kasperowicz Treści kształcenia w nauczaniu na odległość, na przykładzie kursu przygotowanego na I stopień certyfikacji zawodowej w Stowarzyszeniu Księgowych w Polsce	91

Ilona Kędzierska

Wykorzystanie cyklu nauki Kolba w nauczaniu rachunkowości
i rozwoju naukowym pracowników uczelni wyższych 109

Ewa Wanda Maruszewska

Do Polish accounting students and accounting practitioners know
which way they should go in their professional career? 121

Marta Nowak

Difficulties faced by students of II year of financial and tax audit
specialization master studies in their first professional work.
Analysis of empirical studies 133

Katarzyna Świetla

Certyfikaty z dziedziny rachunkowości, ich różnorodność
oraz wymogi formalne warunkujące uzyskanie uprawnień 153

Marcin Tatoj

Profesjonalizm, certyfikacja i etyka zawodu audytora wewnętrznego
jednostek sektora polskich finansów publicznych 169

Jolanta Wiśniewska

Nauczanie przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji
finansowej” na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
UMK w Toruniu 187

Wstęp

Nie ulega wątpliwości, że na przestrzeni wieków znaczenie rachunkowości coraz bardziej rosło, wraz z postępującym procesem wymiany dóbr, postępowaniem techniczno-technologicznym oraz rozwojem rynku finansowego. Obserwowany od lat 80. XX wieku gwałtowny rozwój rynku finansowego dodatkowo wymuszał coraz szybsze i głębsze zmiany w rachunkowości zarówno dla celów zarządczych, raportowania, jak i celów podatkowych.

W rezultacie przed księgowością, a następnie nauką rachunkowości, stawiano i cały czas stawia się coraz to nowe wyzwania. Musi je również uwzględniać dydaktyka rachunkowości.

Dlatego też oczywistym jest, że w gospodarce XXI wieku, gospodarce opartej na wiedzy, nie może zabraknąć rozważań dotyczących dydaktyki oraz kierunku ewolucji szkolnictwa wyższego, programów nauczania, technik nauczania, metod nauczania, a także ramowych efektów kształcenia w podziale na: wiedzę, umiejętności, kompetencje.

Lektura niniejszej książki pozwoli czytelnikowi zapoznać się z aktualnie występującymi problemami w zakresie dydaktyki rachunkowości oraz certyfikacji zawodów księgowych. Jednocześnie, ze względu na wagę podnoszonych kwestii, opracowanie to z pewnością będzie stanowić inspirację do doskonalenia metod i technik nauczania, a także będzie użyteczne w dydaktyce akademickiej.

Zawarte w niniejszej monografii opracowania stanowią dorobek wielu ośrodków akademickich w Polsce. Poruszana w nich wielowątkowa i wie-

loaspektowa tematyka stanowi o oryginalności całości publikacji. Prezentowane spektrum zagadnień związane z dydaktyką rachunkowości oraz certyfikacją zawodu księgowego jest obszerne i zróżnicowane.

Analizie poddawane są przede wszystkim następujące zagadnienia:

- nauczanie rachunkowości na wyższych uczelniach w Polsce,
- oczekiwania pracodawców i studentów dotyczące nabywanych umiejętności,
- certyfikacja profesji księgowego.

Ponadto, z uwagi na program nauczania obowiązujący od roku akademickiego 2012/2013, oparty na nowej koncepcji opracowanej w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego, nie mogło również zabraknąć odniesień do efektów nauczania rachunkowości w świetle Krajowych Ram Kwalifikacji. Jednakże ta różnorodność i wieloaspektowość wątków poruszanych we wszystkich opracowaniach spowodowała, że zrezygnowano z podziału książki na części.

Na zakończenie chciałabym również podziękować recenzentom za wielką pracę włożoną w podniesienie jakości zamieszczonych opracowań. Sformułowane przez nich szczegółowe uwagi i oceny wpłynęły bardzo pozytywnie na sposób prezentacji poszczególnych wywodów, ich strukturę oraz wnioski końcowe.

Danuta Dziawgo

Grzegorz Bucior*

Rachunkowość w akademickim kształceniu prawników

Wprowadzenie

Przeprowadzona w 2011 roku reforma szkolnictwa wyższego wprowadziła zasadę autonomii uczelni w zakresie tworzenia kierunków studiów i programów nauczania na tych kierunkach. Ta rewolucyjna zmiana była odpowiedzią na postulaty środowisk naukowych i akademickich (przykładowo: Żylicz, 2009, s. 3; Thieme, 2009, s. 15). Stosowane dotychczas standardy kształcenia wzbudzały wiele kontrowersji i protestów. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia¹ dość ściśle określało liczbę godzin konieczną dla każdej z grup przedmiotowych. Choć prawo o szkolnictwie wyższym przewidywało stałe doskonalenie standardów kształcenia, to kierunek tych zmian nie był jasno określony. Wprawdzie ostatnia wersja standardów była znacznie mniej rygorystyczna w ustalaniu przedmiotów i treści kształcenia, ale swoboda w kształtowaniu programu była wciąż znacznie ograniczona (zob.

* Dr Grzegorz Bucior, Uniwersytet Gdański, Katedra Rachunkowości, adiunkt, grzegorz@bucior.pl.

¹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki z dnia 12 lipca 2007 r. (DzU Nr 164, poz. 1166 z późn. zm.).

Schrade, 2010, s. 51). Stwarzało to problemy we właściwym kreowaniu sylwetki absolwenta.

Problemy te w szczególny sposób widać na kierunkach z obszaru nauk społecznych. Zjawiska i procesy społeczne opisywane przez prawo, ekonomię czy socjologię mają wyjątkowo zmienny charakter. Dotyka to w coraz większym stopniu prawa, które staje się nauką interdyscyplinarną, dotyczącą wielu dziedzin życia, czerpiącą z wielu dyscyplin oraz wchodząca z nimi w rozmaite interakcje. Wyjątkowo silną zależność można zaobserwować pomiędzy prawem a dyscyplinami ekonomicznymi. Wyniki badań z pogranicza prawa i mikroekonomii wskazują na przenikanie się tych dziedzin. Wiele stanów prawnych podlega ocenie z punktu widzenia mikroekonomii, jak również znaczna część metod i instrumentów wykorzystywanych przez ekonomistów znajduje zastosowanie w analizie zjawisk prawnych, tworzeniu prawa oraz jego stosowaniu i interpretacji (zob. Kabza, Przywora, 2010 s. 5).

Rachunkowość jest tą częścią mikroekonomii, która szczególnie mocno wiąże się z prawem. Cechą rachunkowości jest formalizm funkcjonowania tego systemu polegający na tym, że działa on w ramach prawa bilansowego (zob. Jarugowa, 2002, s. 51). Prawo bilansowe to szczególny dział prawa handlowego, u podstaw którego leży kodeks spółek handlowych i kodeks cywilny. Główną część prawa bilansowego w Polsce stanowi ustawa o rachunkowości z 29 września 1994 r.², którą uzupełniają wydane na jej podstawie rozporządzenia Ministra Finansów oraz mające pomocniczy charakter Krajowe Standardy Rachunkowości (zob. Andrzejewski, Grabiński, 2006 s. 2). Za część prawa bilansowego należy również uznać przepisy międzynarodowe, takie jak: Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej oraz związane z nimi interpretacje ogłoszone w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej. Dodatkowo, na rachunkowość mają wpływ pozostałe przepisy prawa gospodarczego i finansowego. Zatem zakres uregulowań prawnych wpływających na rachunkowość podmiotów jest szeroki. Jest to powód, dla którego trudno sobie obecnie wyobrazić pracę osób zajmujących się

² DzU z 2002 r. Nr 76, poz. 964 ze zm.

rachunkowością w przedsiębiorstwach bez kooperacji z prawnikami. Również prawnicy są zmuszeni do korzystania z fachowej pomocy księgowych. Dotyczy to nie tylko radców prawnych, adwokatów i notariuszy prowadzących sprawy gospodarcze przedsiębiorstw – także prokuratorzy, sędziowie i komornicy w swej praktyce zawodowej muszą wykazywać się znajomością problematyki rachunkowości przedsiębiorstw.

Celem artykułu jest określenie zasadności włączenia rachunkowości do procesu dydaktycznego realizowanego na kierunku prawo w polskich uczelniach oraz wykazanie konieczności zmian w tym zakresie.

1. Proces dydaktyczny na kierunku „Prawo”

Studia prawnicze są pierwszym etapem wprowadzenia w rolę zawodową i wytworzenia bazy wiedzy zawodowej prawników oraz jednym z aspektów socjalizacji normatywno-aksjologicznej. W dalszych etapach następuje różnicowanie się ról prawników przez odbywanie aplikacji, a następnie nabywanie doświadczeń profesjonalnych w kontaktach z własną grupą zawodową oraz przedstawicielami innych zawodów (Łojko, 1999, s. 27–28).

Prawo jako przedmiot nauczania ma złożoną strukturę, wyrażającą się w dwojakim rozumieniu prawa. Przez pojęcie „prawo” rozumie się bowiem zarówno system obowiązujących w danym czasie i przestrzeni norm pochodzących od państwa i przez nie sankcjonowanych, jak też zjawisko społeczne wykreowane przez życie społeczne ludzi w dziedzinie idei, wartości i zachowań; tworzących ład prawny. W programach nauczania i procesie dydaktycznym ranga dyscyplin, które zajmują się tym dwojakim rozumieniem prawa, nie jest zrównoważona. Jest to zrozumiałe ze względu na praktyczny charakter nauk prawnych w dziedzinie organizacji życia społeczeństw, a także i w konsekwencji ukształtowanego przez pozytywizm prawniczego kanonu myślenia (zob. Turska, 2002, s. 7–8).

Akademickie środowiska przyznają, że programy nauczania na wydziałach prawnych polskich uczelni eksponują doktrynalne podejście do prawa, co prowadzi do marginalizacji zagadnień pozostałych, szczególnie jeśli nie mają one utrwalonych tradycji dydaktycznych (Turska, 2002, s. 8).

W efekcie problematyka dotycząca procesów gospodarczych znajduje słaby wyraz w edukacji prawniczej, a ekonomia czy jej dziedziny odgrywają na polskich wydziałach prawa rolę co najwyżej poboczną. Przykładowo, na wiodącym polskim uniwersytecie, tj. Uniwersytecie Warszawskim³, program studiów zakłada wykłady z następujących przedmiotów⁴:

- obowiązkowych: prawoznawstwo, logika prawnicza, historia państwa i prawa polskiego, powszechna historia państwa i prawa, prawo rzymskie, prawo konstytucyjne, prawo karne, prawo administracyjne, prawo cywilne, prawo międzynarodowe publiczne, prawo Unii Europejskiej, filozofia prawa, procedura postępowania administracyjnego, procedura postępowania cywilnego, procedura postępowania karnego, techniki informacyjne dla prawników, bezpieczeństwo i higiena pracy, podstawy ochrony własności intelektualnej, socjologia, etyka prawnicza, psychologia społeczna, dzieje filozofii,
- kierunkowych: historia doktryn polityczno-prawnych, prawo pracy, prawo ubezpieczeń społecznych, prawo finansowe, prawo publiczne gospodarcze, prawo handlowe,
- fakultatywnych: socjologia prawa, nauka o administracji publicznej, prawo wyznaniowe, prawo rolne i system ochrony żywności, prawo prywatne międzynarodowe, etyka prawnicza, ubezpieczenia gospodarcze, kryminalistyka, kryminologia, prawo ochrony środowiska, prawo wyznaniowe, ochrona konkurencji, łacińska terminologia prawnicza.

Z kolei Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego od lat uzyskujący najwyższy wskaźnik absolwentów zdających z powodzeniem egzaminy na aplikacje prawnicze⁵ prowadzi następujące wykłady⁶:

³ Uniwersytet Warszawski uzyskał pierwsze miejsce w rankingu uniwersytetów opublikowanym w dodatku do dziennika „Rzeczpospolita” z dnia 19-05-2011.

⁴ Dane dostępne na stronie Uniwersytetu Warszawskiego <https://irk.uw.edu.pl/katalog.php?op=info&id=DM-PR&kategoria=>, dostęp: 22-02-2012.

⁵ Według rankingu zdawalności absolwentów na aplikacje opublikowanego w „Rzeczpospolitej” w dniu 23-02-2012, s. C2.

⁶ Dane dostępne na stronie Uniwersytetu http://www.law.uj.edu.pl/files/file/prawo/stacjonarne/oferta_programowa/oferta_programowa.doc, dostęp: 22-02-2012.

- obowiązkowe: prawo konstytucyjne, prawo cywilne, postępowanie administracyjne i sądowo-administracyjne, prawo administracyjne, prawo karne, proces karny, postępowanie cywilne i sądowe, logika dla prawników, wstęp do prawoznawstwa, historia państwa i prawa polskiego, powszechna historia prawa, prawo rzymskie,
- podstawowe: historia doktryn politycznych i prawnych, historia nowożytnej administracji, prawo kościelne i wyznaniowe, współczesne ustroje państwowe, prawo prywatne międzynarodowe, prawo międzynarodowe publiczne, prawo rolne, prawo ustrojowe Unii Europejskiej, prawo ochrony środowiska w Polsce i w Unii Europejskiej, prawo samorządu terytorialnego w Polsce, prawo gospodarcze i handlowe, publiczne prawo gospodarcze, polityka gospodarcza, prawo finansowe, kryminalistyka, kryminologia, prawo karne wykonawcze, prawo pracy i ubezpieczeń społecznych, wprowadzenie do nauki socjologii prawa.

Zestaw przedmiotów obowiązkowych i podstawowych uzupełniany jest na każdej uczelni wieloma dodatkowymi wykładami do wyboru. Jednak reprezentacja dyscyplin ekonomicznych wśród nich jest niewielka ograniczająca się zwykle do ekonomii.

Struktura przedmiotów nauczanych na prezentowanych uniwersytetach pokrywa się w znacznej mierze ze standardem opracowanym przez prawnicze środowisko akademickie, który został potwierdzony uchwałą Konferencji Dziekanów w Lublinie we wrześniu 2003 roku. Do przedmiotów kształcenia ogólnego zaliczono w uchwale: podstawy ekonomii dla prawników, podstawy socjologii, logikę prawniczą i etykę; do przedmiotów podstawowych: wstęp do prawoznawstwa, prawo konstytucyjne, prawo administracyjne, prawo karne, prawo cywilne, postępowanie administracyjne i sądowo-administracyjne, postępowanie karne i postępowanie cywilne; do przedmiotów kierunkowych: powszechną historię prawa i państwa, historię prawa i ustroju w Polsce, prawo rzymskie, doktryny polityczno-prawne, teorię prawa, prawo handlowe, prawo pracy i ubezpieczeń społecznych, prawo finansowe, prawo międzynarodowe publiczne i prywatne, prawo Unii Europejskiej oraz prawo gospodarcze publiczne (Korybski, 2004, s. 6).

Analizując programy nauczania na kierunku „Prawo”, należy stwierdzić, że najbardziej reprezentowane są w nich nauki historyczno-prawne oraz dogmatyczne, takie jak: prawo karne, cywilne i procedury (Dziurnikowska-Stefańska, Winczorek, 2002, s. 108). Brakuje natomiast nauk społecznych, w tym ekonomicznych. Ich udział w programie studiów różni się znacznie na poszczególnych wydziałach i jest dość niewielki. Można zauważyć, że na tych wydziałach, na których wdrożono system studiów pozwalający studentom na swobodne wybieranie przedmiotów na wyższych latach, przedmioty z zakresu ekonomii są rzadko obowiązkowe. Tam, gdzie wybór toku studiów jest bardziej ograniczony, nauki humanistyczne, społeczne i ekonomiczne mają często status przedmiotów nieobowiązkowych, do wyboru. Często przedmioty te współzawodniczą o zainteresowanie studentów z naukami dogmatycznymi, co jest sytuacją o tyle szczególną, że treści przekazywane w ramach obydwu tych dyscyplin są raczej komplementarne, a nie konkurencyjne (zob. Dziurnikowska-Stefańska, Winczorek, 2002, s. 109).

Drugim etapem edukacji prawniczej w Polsce jest zazwyczaj aplikacja związana z wymiarem sprawiedliwości: sądowa, referendarska, prokuratorska, adwokacka, radcowska, notarialna, kuratorska, komornicza (Rojewski, 2005, s. 13 i dalsze). Absolwent prawa może również kontynuować naukę na aplikacjach uprawniających do wykonywania zawodu poza systemem wymiaru sprawiedliwości, takich jak: aplikacja dyplomatyczna, sejmowa, rzecznikowska, ekspercka, legislacyjna i kontrolerska (Rojewski, 2005, s. 81 i dalsze). Poza tym, absolwenci studiów prawnych coraz częściej rozpoczynają karierę zawodową w innych, „nieaplikacyjnych” profesjach jak doradcy podatkowego lub na różnego rodzaju stanowiskach w administracji publicznej oraz w podmiotach prywatnych.

W obecnym modelu kształcenie uniwersyteckie i pouniwersyteckie uzupełnia się. O ile podczas studiów przekazywana jest wiedza teoretyczna, studenci poznają podstawowe zasady prawa i treść aktów normatywnych, o tyle w trakcie aplikacji nabywają kompetencje praktyczne, zwłaszcza kształcąc się pod okiem patronów lub odbywając praktyki. Przyznając słuszność obecnemu modelowi, który opiera się na uzupełniającej roli aplikacji wobec szkoły wyższej, należy pamiętać, że aplikacja nie jest

obligatoryjna, a nadto nie dostają się na nią wszyscy absolwenci, którzy podchodzili do egzaminu konkursowego. Tym samym część osób decydujących się na pracę w zawodzie związanym z prawem zmuszona jest poprzestać wyłącznie na wiedzy zdobytej w czasie studiów (zob. Podkowik, 2010, 14–15).

Biorąc pod uwagę, że w zakresie doboru i układu treści kształcenia wzrosła autonomia uczelni w konstruowaniu planów kształcenia oraz swoboda nauczycieli akademickich w realizacji programów nauczania, szczególnie ważne jest sformułowanie podstawowych wymagań programowych, które łączą materiał z celami, niejako podporządkowując go celom kształcenia (Bereźnicki, 2009, s. 14–15). W przypadku nauczania przyszłych prawników podstawowym celem jest wykształcenie absolwentów przygotowanych do ciągłego pozyskiwania nowej wiedzy i kwalifikacji, posiadających nie tylko szczegółowe umiejętności zawodowe, ale i ogólne, których podstawą jest wiedza o charakterze interdyscyplinarnym. Uniwersytecka edukacja nie może ograniczać się do uczenia tekstów prawnych, ważne są kwalifikacje metodologiczne, aksjologiczne, komunikacyjne (Dziurnikowska-Stefańska, Winczorek, 2002, s. 116). Tylko takie bowiem kształcenie zapewnia we współczesnym świecie odpowiedni stopień zdolności adaptacyjnych. Absolwent kończący studia uniwersyteckie musi liczyć się z tym, że nie będzie wykonywał dokładnie tego zawodu, o którym myślał, rozpoczynając naukę.

Zmiany wprowadzone nowelizacją ustawy o szkolnictwie wyższym w 2011 roku⁷ powodują, że programy opracowane na uczelniach mogą się znacznie różnić, lecz ich realizacja musi prowadzić do osiągnięcia podobnych celów, określonych przez definicję efektów kształcenia. Ta sytuacja stwarza szerokie możliwości wdrażania nowatorskich koncepcji dydaktyczno-naukowych, a jednocześnie stanowi gwarancję uzyskania pożądanych efektów w postaci odpowiednich kwalifikacji i kompetencji absolwenta

⁷ Zmiany zostały wprowadzone ustawą o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw z dnia 18 marca 2011 r. (DzU Nr 84, poz. 455).

(Stadniczenko, 2010, s. 291). Zarówno autorzy reformy, jak i uczestnicy życia akademickiego oczekują, że uczelnie nie dokonają prostego tłumaczenia języka określającego treści kształcenia na nowy język efektów, tylko istotnie znowelizują programy, tak aby lepiej odzwierciedlały zmiany zachodzące w świecie, w tym w gospodarce (Woźnicki, 2011, s. C-4).

2. Zakres rachunkowości na kierunku „Prawo”

Rola prawników w obecnym, coraz bardziej złożonym życiu gospodarczym stale wzrasta. Wiedza i umiejętności prawników stają się coraz częściej uzupełnieniem wiedzy przedstawicieli innych zawodów, a nawet warunkiem *sine qua non* właściwego pełnienia przez nich ról zawodowych (Łojko, 2005, s. 28).

W bardzo wielu przypadkach osiągnięcie odpowiedniego stopnia rozumienia prawa w sposób, który umożliwia właściwe wykonywanie zawodu prawnika, nie jest możliwe bez odpowiedniej wiedzy ekonomicznej, a w ramach niej wiedzy o funkcjonowaniu rachunkowości w przedsiębiorstwach. Dotyczy to przykładowo: radców prawnych i adwokatów, notariuszy, sędziów, prokuratorów, komorników skarbowych i sądowych. Profesje te na co dzień spotykają się z funkcjonowaniem rachunkowości podmiotów bądź z efektami jej działania w postaci wytworzonych przez nią sprawozdań, zestawień czy raportów.

Jednocześnie należy wskazać na coraz częstsze przenikanie się prawa i rachunkowości w sposobie rozumienia zjawisk gospodarczych, ich analizy oraz oceny. Przykładem może być leasing, który dostąpił szczytu prawnej, kodeksowej umowy nazwanej, a który jest wszak genetycznie *par excellence* konstrukcją podatkową, ściślej zaś – nakierowaną na wymknięcie się spod podatku. Podobnie jest z problematyką opcji, derywatów, transakcji terminowych i wiele innych (Safjan, 2004, s. 30–31). Ta nowa, wielce skomplikowana rzeczywistość współczesnego obrotu prawnego wymaga obecności rachunkowości w edukacji prawniczej, ponieważ absolwent prawa musi posiadać umiejętność „rachunkowego” spojrzenia na procesy gospodarcze.

Konstruując strukturę programu przedmiotu rachunkowość dla potrzeb nauczania na kierunku prawo, należy wyjść od celów dydaktycznych uzyskiwanych dzięki realizacji tego przedmiotu. Wydaje się, że podstawowym celem winno być zapoznanie studenta prawa z rachunkowością przedsiębiorstwa w ujęciu odnoszącym się przede wszystkim do praktyki wywodzącej się z jej dorobku teoretycznego. Właściwym podejściem będzie przedstawienie wieloaspektowego ujęcia rachunkowości, przy czym należy w różny sposób akcentować wagę danego aspektu. Rachunkowość może być postrzegana jako (Turyna, 2008, s. 5):

- dyscyplina naukowa,
- język działalności gospodarczej,
- zbiór unormowań prawnych i standardów,
- system pomiaru i ewidencji zdarzeń gospodarczych,
- system informacji gospodarczej,
- system rejestrowania zdarzeń gospodarczych.

Powyższe ujęcia w różny sposób znajdują się w kręgu zainteresowań zawodowych prawników. Wykładając problematykę rachunkowości, należałoby szczególną uwagę skupić na praktycznym podejściu do rachunkowości, traktując ją przede wszystkim jako język businessu oraz specyficzny system zbierania, przetwarzania i prezentacji danych gospodarczych. Mniejszy natomiast nacisk powinien być położony na przedstawienie problematyki formalnoprawnej – ta bowiem jest przedstawiana studentom w ramach przedmiotu prawo handlowe, prawo gospodarcze oraz prawo finansowe. Należałoby ewentualnie przejrzyć treści tych wykładów, aby upewnić się, że w ich ramach prawo bilansowe jest we właściwy sposób prezentowane.

Wskazać należy też na hierarchię funkcji rachunkowości będących determinantami treści przekazywanych słuchaczom podczas kursu akademickiego. Teoretycy rachunkowości zwykle wyodrębniają następujące funkcje: informacyjna, kontrolna, sprawozdawcza, statystyczna, analityczna i dowodowa (Messner, 1999, s. 118). Niewątpliwie to funkcja dowodowa z racji zainteresowań przyszłych prokuratorów, sędziów czy adwokatów jest tą, która powinna być szczególnie eksponowana. Jednak w równej mierze należy nawiązywać do pozostałych funkcji, gdyż:

- są one ze sobą ściśle powiązane,
- jedynie całościowe poznanie funkcjonalnej sfery rachunkowości pozwoli w odpowiedni sposób ją rozumieć i stosować tą wiedzę w praktyce zawodowej.

Biorąc pod uwagę powyższe, ważne jest, aby absolwent kierunku prawa i później praktykujący prawnik znał między innymi:

- „rachunkowe” rozumienie podstawowych kategorii ekonomicznych i prawnych, takich jak: aktywa, zobowiązania, koszt, przychód itp.,
- zasady sporządzania sprawozdań finansowych,
- organizację rachunkowości w przedsiębiorstwie,
- techniki, metody i procedury stosowane przez rachunkowość.

Istotne jest również przekazanie wiedzy o sposobie analizy treści zawartej w sprawozdaniach finansowych, zarówno z punktu widzenia interesariusza wewnętrznego, jak i zewnętrznego.

Wskazane powyżej zagadnienia nie wyczerpują treści, które powinny być przekazywane studentom prawa w ramach przedmiotu rachunkowość. Dokładne określenie zakresu przedmiotowego wykładu wymaga współdziałania środowisk akademickich z dziedziny prawa oraz rachunkowości. Tylko w efekcie takiej dyskusji będzie możliwe stworzenie struktury przedmiotowej odpowiadającej potrzebom absolwentów prawa, poszerzającą ich horyzonty pojęciowe z korzyścią dla nich samych, jak i podmiotów z nimi zawodowo współpracujących.

Podsumowanie

Miejsce nauk ekonomicznych, w tym rachunkowości, w wykształceniu prawniczym jest związane z dwoma fundamentalnymi kwestiami: jakiego prawnika należy kształcić i jak tego dokonać. Gdy idzie o pierwszą kwestię, to można założyć, że należy kształcić prawnika, który będzie jak najszybciej i jak najlepiej przygotowany do obsługi obrotu prawnego, a zatem nabędzie wiedzę i posiędzie niezbędne w tym praktyczne sprawności (Rau, 2002, s. 51). Druga kwestia wymaga modyfikacji metod i standardów kształcenia, przy czym taka zmiana jest możliwa jedynie w efekcie dyskusji prowadzonej w środowisku akademickim.

Dyskusja nad modelem edukacji uniwersyteckiej i przygotowania zawodowego prawników trwa w Polsce od dawna. Za jeden z najważniejszych problemów uznaje się praktyczne przygotowanie do wykonywania zawodu prawnika, nierzadko wskazując przy tym, że między wykształceniem uniwersyteckim a wykonywanym później zawodem prawnika istnieje wręcz zasadnicza i głęboka sprzeczność. Nie można przy tym zapominać, że tak naprawdę jedynie niewielka część absolwentów będzie wykonywała zawody czysto prawnicze, wiążące się z koniecznością zdobycia uprawnień zawodowych podczas aplikacji. Konstatacja tego faktu musi się przekładać na programy i plany studiów, które m.in. z tego powodu muszą mieć charakter uniwersalny, a nie czysto zawodowy (Warylewski, 2006, s. 34 i 36). Jednym ze sposobów zmiany tego stanu rzeczy może być odejście w modelu uniwersyteckim od wąskospecjalistycznego kształcenia zawodowego na rzecz wykształcenia szerszego, bogatszego w różnorodne i interdyscyplinarne treści mające walor praktyczny. Kształcenie przyszłych prawników powinno być praktyczne w tym sensie, że musi nadać im różnego rodzaju kwalifikacji i kompetencji. W trakcie dyskusji w prawniczym środowisku akademickim często daje się słyszeć argument, że praktyczne nauczanie prawników ma być domeną aplikacji. Takie podejście nie wydaje się jednak właściwe (zob. Zoll, 2010, s. 25). Wymaga to jednak zupełnie innego spojrzenia na curriculum kierunku, rozszerzając jego zakres między innymi o przedmioty mające praktyczny charakter i nadające absolwentowi prawa dodatkowych, przydatnych umiejętności. Takim przedmiotem jest niewątpliwie rachunkowość. Zasadnym postulatem jest zatem włączenie tego przedmiotu do studiów prawniczych.

Literatura

- Andrzejewski M., Grabiński K. (2006), *Polskie prawo bilansowe – rozwój i perspektywy zmian*, „Rachunkowość” 6/2006.
- Bereźnicki F. (2009), *Zagadnienia dydaktyki szkoły wyższej*, Wyższa Szkoła Humanistyczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Szczecinie, Szczecin.
- Dziurnikowska-Stefańska M., Winczorek J. (2002), *Miejsce nauk prawnohumanistycznych w kształceniu prawników w opinii środowiska* [w:] *Humanizacja*

- zawodów prawniczych a nauczanie akademickie, pod red. A. Turskiej, LIBER, Warszawa 2002.
- Jarugowa A. (2002), *Istota zmian w ustawie o rachunkowości i ich skutki ekonomiczne* [w:] *Komentarz do ustawy o rachunkowości*, pod red. A. Jarugowej, T. Martyniuk, ODDK, Gdańsk.
- Kabza J., Przywora B. (2010), *Ekonomia dla prawników*, WoltersKluwer, Warszawa.
- Korybski A. (2004), *O standaryzacji nauczania na studiach prawniczych*, „Państwo i Prawo”, nr 3.
- Łojko E. (1999), *Zawody prawnicze w demokratycznym państwie*, [w:] *Studenci prawa o swojej przyszłości zawodowej*, pod red. E. Łojko, Wydawnictwo Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Łojko E. (2005), *Role i zadania prawników w zmieniającym się społeczeństwie*, Wydawnictwo Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Messner Z. (1999), *Funkcje współczesnej rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 51, SKWP, Warszawa.
- Podkowik J. (2010), *O potrzebie zmiany modelu kształcenia prawników w Polsce*, „Edukacja Prawnicza”, nr 4 (115).
- Rau Z. (2002), *Nauki społeczne i humanistyczne w wykształceniu prawniczym z perspektywy dydaktyki doktryn polityczno-prawnych* [w:] *Humanizacja zawodów prawniczych a nauczanie akademickie*, pod red. A. Turskiej, LIBER, Warszawa.
- Rojewski M. (2005), *Aplikacje prawnicze*, LexisNexis, Warszawa.
- Rojewski M. (2010), *Aplikacja jako droga do zawodów prawniczych*, „Edukacja Prawnicza”, nr 2 (113).
- Safjan M. (2004), *Rola prawnika we współczesnym świecie*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.
- Schrade U. (2010), *Dydaktyka szkoły wyższej*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa.
- Stadniczenko S. L. (2010), *Polskie szkolnictwo wyższe – wyzwania przyszłości ku europejskiemu obszarowi szkolnictwa wyższego*, [w:] *Wybrane problemy nauki i nauczania prawa*, pod red. E. Kozerskiej, P. Sadowskiego, A. Szymańskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Thieme J. K. (2009), *Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku. Polska Europa USA*, Difin, Warszawa.

- Turska A. (2002), *Humanizacja zawodów prawniczych a nauczanie akademickie*, LIBER, Warszawa 2002.
- Turyna J. (2008), *Rachunkowość finansowa*, C.H.Beck, Warszawa.
- Warylewski J. (2006), *Problemy modelu edukacji prawniczej w Polsce*, „Edukacja Prawnicza”, nr 6 (81).
- Woźnicki J. (2011), *Uczelnie powinny zmienić programy studiów*, „Rzeczpospolita” 10-10-2011.
- Zoll F. (2010), *Przyszłość kształcenia prawników*, „Państwo i Prawo”, nr 6.
- Żylicz M. (2009), *Reforma nauki i szkolnictwa wyższego*, [http://www.fnp.org.pl/files/Reforma Nauki i Szkolnictwa Wyższego Maciej Żylicz_z tabelami.pdf](http://www.fnp.org.pl/files/Reforma_Nauki_i_Szkolnictwa_Wyższego_Maciej_Zylicz_z_tabelami.pdf), dostęp: 23-02-2012.

Streszczenie

Rachunkowość jest tą częścią mikroekonomii, która szczególnie mocno wiąże się z prawem. Wiedza i umiejętności prawników stają się coraz częściej uzupełnieniem wiedzy profesjonalnej przedstawicieli innych zawodów. Również prawnicy są zmuszeni do korzystania z fachowej pomocy księgowych i dyrektorów finansowych oraz do wykazywania się znajomością problematyki rachunkowości. W tym kontekście, wydaje się zasadnym włączenie rachunkowości do programów nauczania na kierunku prawo.

Słowa kluczowe: edukacja prawnicza, studia prawnicze, nauczanie rachunkowości, rachunkowość w prawie.

Accounting in the academic education of lawyers

Summary

Accounting is the part of microeconomics, which is particularly strongly associated with the law. Knowledge and skills of lawyers are becoming increasingly complementary to the professional knowledge of other professions. Also, lawyers are forced to use professional help accountants and finance directors, and to demonstrate a knowledge of accounting issues. In this context, it seems reasonable to include the accounting of the curriculum the law studies.

Keywords: legal education, legal studies, teaching of the accounting, accounting in law education.

Urszula Drumlak*

Oczekiwania pracodawców wobec kwalifikacji zawodowych absolwentów kierunku „Finanse i rachunkowość”

Wprowadzenie

Badania prowadzone przez Światowe Forum Gospodarcze pod kątem dostosowania systemu edukacji do potrzeb gospodarki wskazują, że Polska zajmuje pod tym względem dopiero 19 miejsce wśród krajów Unii Europejskiej (*MNiSW*, s.63). Misją uczelni, według sugestii proponowanych w związku z nowelizacją Prawa o szkolnictwie wyższym, powinno być dostosowanie kształcenia do zmieniających się potrzeb rynku pracy, przejawiające się łączeniem uniwersalnej wiedzy z kształtowaniem umiejętności zawodowych.

Postulaty leżące u podstaw reformy szkolnictwa wyższego w Polsce wymagają zaangażowania w proces kształcenia nie tylko instytucji oświatowych, ale również środowiska pracodawców. Autorka niniejszego artykułu przeanalizowała wyniki badań przeprowadzonych przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych „Uczelnia Przyjazna Pracodawcom”, a także przeprowadziła własne badania wśród pracodawców w zakresie określenia ich oczekiwań wobec kwalifikacji zawodowych absolwentów kierunku „Finanse i rachunkowość”.

* Dr Urszula Drumlak, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Instytut Rachunkowości, asystent, e-mail: uladrumlak@wp.pl.

1. Badania Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych „Uczelnia Przyjazna Pracodawcom”

Rosnąca w społeczeństwie świadomość, że odpowiednie przygotowanie absolwentów szkół wyższych wchodzących na rynek pracy może mieć wpływ na tworzenie przewagi konkurencyjnej, a tym samym na potencjał ekonomiczny gospodarki narodowej, zainspirowała Instytut Pracy i Spraw Socjalnych wraz z firmą e-Dialog¹, do przeprowadzenia w latach 2010 i 2011 dwóch edycji projektu² „Uczelnia Przyjazna Pracodawcy” (UPP). Analiza odpowiedzi udzielonych w ankietach przez respondentów, którymi byli pracodawcy, uczelnie, studenci i absolwenci szkół wyższych pozwoliła określić czynniki, które zapewniają przewagę najlepszym uczelniom w przygotowaniu absolwentów do ich efektywnego funkcjonowania na rynku pracy (*Raport z badań...*, 2010; *Raport z badań...*, 2012).

Misją projektu UPP jest określenie stopnia dostosowania systemu kształcenia wyższego do potrzeb rynku pracy oraz ocena kwalifikacji i kompetencji absolwentów uczelni wyższych przez pryzmat zapotrzebowania zgłaszanego przez pracodawców. Przyczynkiem tych badań stały się następujące aspekty: konieczność utrzymywania wysokiej jakości kształcenia przy rosnącej liczbie studentów i dynamicznie zmieniającym się rynku pracy, wymuszające bieżące dostosowywanie programów do aktualnych potrzeb pracodawców; identyfikacja najbardziej poszukiwanych kompe-

¹ Patronat nad projektem objęły: Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych Lewiatan, Telewizja Polsat News oraz „Dziennik Gazeta Prawna”, w drugiej edycji dodatkowo dołączyli Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Stowarzyszenie PR i Promocji Uczelni Polskich „Prom.”

² W okresie od maja do września 2010 roku przeprowadzono pierwszą edycję projektu badawczego „Uczelnia Przyjazna Pracodawcom”. W badaniu wzięło udział 55 uczelni z całego kraju, 945 pracodawców oraz 5812 studentów i absolwentów szkół wyższych. W roku 2011 (w okresie od kwietnia do sierpnia) przeprowadzono drugą edycję badania, wzięło w niej udział 48 uczelni, 597 pracodawców oraz 10 732 studentów i absolwentów uczelni wyższych. Por. *Uczelnia Przyjazna Pracodawcom* <http://www.uczelniaprzyjaznapracodawcom.pl/>, dostęp: 28.02.2012.

tencji osób wkraczających w czynne życie zawodowe³ oraz niepokojące statystyki bezrobocia⁴ wśród osób z wyższym wykształceniem.

Pytania skierowane do respondentów projektu UPP dotyczyły czterech obszarów problemowych, dzięki którym możliwe było wyłonienie uczelni najlepiej przygotowujących absolwentów do pracy zawodowej. Obszarami tymi są (*Raport z badań...*, 2010, s. 7; *Raport z badań...*, 2012, s. 6):

- stopień dostosowania wiedzy, umiejętności i kompetencji absolwentów poszczególnych uczelni do oczekiwań rynku pracy,
- współpraca uczelni z przedsiębiorcami,
- możliwość dalszego rozwoju kariery zawodowej po ukończeniu studiów na danej uczelni,
- luki w zakresie kompetencji zawodowych absolwentów.

Z odpowiedzi otrzymanych w odniesieniu do pierwszego obszaru wynika, że na polskim rynku pracy obserwuje się niedostosowanie kwalifikacyjno-zawodowe, co oznacza, że kwalifikacje i umiejętności osób poszukujących pracy nie są spójne z ofertami pracy. W zależności od grupy zawodowej występuje rynek pracodawcy albo rynek pracownika. Powody takiego stanu są różne, a jako jeden z najważniejszych wymienia się brak korelacji między systemem kształcenia a potrzebami pracodawców.

Na podstawie odpowiedzi uzyskanych w ramach projektu UPP okazało się, że kluczowymi dla pracodawców kryteriami wyboru pracowników (w badaniu z 2010 roku⁵) okazały się wiedza i umiejętności (83%

³ Prognozy rynku pracy XXI wieku wskazują na to, że blisko 80% pracujących będzie zatrudnionych na stanowiskach wymagających pracy umysłowej. Można wymienić następujące kompetencje uznawane przez pracodawców za kluczowe: umiejętność uczenia się, skuteczną komunikację interpersonalną, efektywną pracę zespołową, twórcze rozwiązywanie problemów, sprawne posługiwanie się komputerem. Kompetencje te powinny być rozwijane na każdym poziomie nauczania zarówno w profilu ogólnym, jak i specjalizacyjnym (Dzierzgowska, 2009, s. 6)

⁴ Wg statystyk w dziesięcioleciu 1999–2008 tylko 54% absolwentów szkół wyższych znalazło zatrudnienie na stanowiskach wymagających wyższego wykształcenia. W tym czasie dodatkowo około 800–900 tysięcy młodych osób wyjechało granicę w poszukiwaniu pracy. (*Raport z badań...*, 2010, s. 5)

⁵ W drugiej edycji badania UPP nie wszystkie pytania pokrywały się z badaniem przeprowadzonym rok wcześniej, stąd nie w każdym przypadku przedstawiono dane porównawcze.

wskazań), doświadczenie zawodowe (64% wskazań) oraz kompetencje psychospołeczne (42% wskazań). Zdecydowanie mniej istotna była renoma uczelni, którą kończyli kandydaci (15% wskazań). Oznacza to, że prestiż szkoły wyższej jest weryfikowany poziomem wiedzy i umiejętności, jakie wynoszą absolwenci i ich przygotowaniem do wykonywania określonych prac. Z kolei absolwenci, wśród czynników decydujących o znalezieniu zatrudnienia, wskazywali wiedzę i umiejętności (34% odpowiedzi w 2010 roku, 44% odpowiedzi w 2011 roku), nieformalne kontakty z pracodawcą, czyli tzw. znajomości (odpowiednio 22% i 1% odpowiedzi) oraz doświadczenie zawodowe (odpowiednio 16% i 21% odpowiedzi).

Kryteria przyjmowane przez pracodawców i absolwentów są dość zbieżne. Obie grupy wysoko oceniły wiedzę i umiejętności, a także doświadczenie zawodowe. Jednak ocena umiejętności absolwentów w opinii pracodawców nie wypada korzystnie. W skali od 1 do 10, gdzie 1 oznaczało całkowity brak przygotowania, a 10 – bardzo dobre przygotowanie, pracodawcy ocenili przygotowanie teoretyczne kandydatów do pracy na 7,40 (w 2010 roku) i na 7,15 (w 2011 roku), a praktyczne – odpowiednio na 5,76 oraz 5,53. Potwierdza to opinię o zbyt małym zasobie umiejętności praktycznych w stosunku do wiedzy teoretycznej polskich studentów. Pracodawcy zwracają też uwagę na brak umiejętności wykorzystywania wiedzy teoretycznej w działaniach praktycznych. Niepokojący jest fakt obniżającej się, w 2011 roku w porównaniu z rokiem 2010, oceny przygotowania absolwentów.

Wśród umiejętności deficytowych pracodawcy wskazywali, obok braku umiejętności łączenia teorii z praktyką, przede wszystkim brak wprawy w organizacji miejsca pracy, niekompetencję w kontaktach z klientami, a także nieumiejętność rozwiązywania problemów. Są to głównie tzw. umiejętności miękkie⁶, które, jak się okazuje, są rozwijane podczas studiów w stopniu niewystarczającym dla pracodawców. W związku z tym

⁶ Umiejętności miękkie, zwane również kompetencjami psychospołecznymi, to termin określający kompetencje zarówno osobiste, jak i społeczne. Zapewniają one sprawne zarządzanie sobą oraz wysoką skuteczność interpersonalną. Brak tych umiejętności w znacznym stopniu ogranicza wywiązywanie się z obowiązków zawodowych. Zaliczyć do nich można na przykład: odporność na stres, skuteczne oddziaływanie na innych, kierowanie zespo-

pracodawcy są zmuszeni ponosić dodatkowe nakłady, by przystosować absolwentów do wykonywania obowiązków zawodowych. Konieczność wysyłania młodych pracowników na szkolenia mające na celu dopasowanie ich kompetencji do wymagań zawodowych potwierdziło ponad 25% spośród ankietowanych (w 2010 roku) przedsiębiorców.

Z badania przeprowadzonego wśród pracodawców wynika ponadto, że znajomość języków obcych przez absolwentów szkół wyższych nadal pozostawia wiele do życzenia. Pracodawcy oczekują, że kandydaci na pracowników będą posługiwali się językiem obcym na poziomie pozwalającym swobodnie wykonywać zawód, a nie tylko umożliwiającym konwersację na tematy ogólne.

W przytaczanych raportach podkreśla się rangę ścisłej współpracy środowiska akademickiego z otoczeniem zewnętrznym w celu umożliwienia pracodawcom znalezienia kompetentnych pracowników, a absolwentom satysfakcjonującej pracy. Uczelnie muszą się otworzyć na informacje z rynku pracy, dostosowując kierunki i programy studiów do zgłaszanego popytu. Taką swobodę w kształceniu przewiduje nowe Prawo o szkolnictwie wyższym.

Dotychczas najpopularniejszą formą współpracy ze środowiskiem praktyków, zgłaszaną przez uczelnie w ankietach, są Akademickie Biura Karier (ABK). Niestety wśród studentów nie wzbudzają one zaufania. Jedynie 28% (w 2010 roku) i 34% (w 2011 roku) studentów potwierdziło korzystanie z ich usług. Powodów tak niskiego zainteresowania ABK można się doszukiwać w nieefektywnej promocji ich działalności, niskiej efektywności oferowanej pomocy oraz w zniechęceniu osób, które mimo zgłoszenia nie uzyskały pomocy.

Niesatysfakcjonujące jest także zaangażowanie pracodawców w podnoszenie umiejętności praktycznych studentów. Jedynie co trzeci z ankietowanych przedsiębiorców zadeklarował chęć przyjęcia studentów na staż lub praktykę. Być może bardziej intensywne działania uczelni w kierunku pozyskiwania pracodawców oferujących możliwość odbycia

łem, silną motywację do działania. Stanowią podstawę skuteczności działania w wielu zawodach.

praktyk przyczyniłoby się do nawiązania lepszej współpracy. Przynosiłaby ona korzyści zarówno studentom, mogącym zweryfikować swoją wiedzę w kontakcie z praktyką, jak i pracodawcom, którzy mogliby w ten sposób pozyskiwać informacje o najbardziej obiecujących absolwentach.

Jednym z ważnych wniosków wynikających z przeprowadzonej analizy projektu UPP jest zasadność monitorowania losów absolwentów. Uważa się je za jedną z najlepszych metod rzeczywistej oceny wyników kształcenia. Obserwacja, w jaki sposób odnajdują się na rynku pracy absolwenci, może dostarczać wiarygodnych informacji co do stopnia ich przygotowania do podjęcia obowiązków zawodowych. Pozwala ona na weryfikację efektywności pracy uczelni. Na podstawie uzyskanych odpowiedzi okazuje się, że zaledwie 57% (w 2010 roku) i 54% (w 2011 roku) absolwentów podejmuje pierwszą pracę w wyuczonym zawodzie. Może to być sygnałem konieczności zwiększenia efektywności kształcenia na poziomie wyższym albo reorientacji oferty uczelni w celu lepszego dopasowania programu studiów do potrzeb praktyki.

Na podstawie analizy odpowiedzi w ramach I edycji konkursu UPP ośmiu uczelniom⁷ nadano tytuły honorowe „Uczelni Przyjaznych Pracodawcy”.⁸ Placówki te wyróżniają się wszechstronną współpracą z pracodawcami, a ich programy studiów w maksymalnym stopniu uwzględniają potrzeby rynku⁹.

⁷ W pierwszej edycji konkursu wyróżniono: 1. Politechnikę Warszawską, 2. Szkołę Główną Handlową w Warszawie, 3. Społeczną Wyższą Szkołę Przedsiębiorczości i Zarządzania, 4. Uniwersytet Warszawski, 5. Politechnikę Gdańską, 6. Politechnikę Krakowską im. Tadeusza Kościuszki, 7. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 8. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. Tytuły te zostały nadane najlepszym uczelniom spośród tych, które zostały poddane ocenie przez studentów, absolwentów, pracodawców, jak i dokonały samooceny (*Raport z badań... 2010*, s. 27).

⁸ W II edycji projektu ze względu na przyjętą metodologię badania nie przyznano tytułu UPP, ponieważ nie został spełniony warunek odpowiedniej liczby respondentów oceniających wskazane szkoły wyższe.

⁹ Ocenę placówek przeprowadzono dla uczelni, jako jednostki szkolnictwa wyższego, bez uwzględnienia poszczególnych jej wydziałów bądź kierunków studiów. Autorka niniejszego artykułu uważa, że wraz z propagowaniem idei konkursu UPP pomysłodawcy powinni dopracować jego formułę, by móc wyróżniać najlepiej kształcące wydziały uczelni lub najefektywniejsze kierunki studiów, co byłoby czytelniejszą i bardziej konkretną

2. Badanie oczekiwań pracodawców wobec kwalifikacji zawodowych absolwentów kierunku „Finanse i rachunkowość”

Autorka przeprowadziła własne badania, które miały umożliwić poznanie opinii pracodawców co do stopnia przygotowania studentów i absolwentów kierunku „Finanse i rachunkowość” (FiR) do pełnienia ról zawodowych¹⁰. Ze względu na fakt, że postawiony problem badawczy ma charakter opisowy i odnosi się do cech jakościowych procesu kształcenia na kierunku FiR, w badaniach wykorzystano metodę ankietową. Uzyskane wyniki stały się przedmiotem analizy, na podstawie której zostały sformułowane wnioski.

Badaniem zostały objęte firmy z województwa zachodniopomorskiego oraz absolwenci i studenci kierunku FiR Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego. Łącznie była to zbiorowość licząca 366 respondentów (w tym 54 pracodawców). Można przyjąć, że wybrane do badania grupy respondentów są powiązane ze sobą, ponieważ pracodawcy mogą poszukiwać kandydatów do pracy wśród absolwentów WNEiZ US, a studenci i absolwenci są zainteresowani podjęciem pracy w badanych przedsiębiorstwach, co pozwala uznać dobór próby za uzasadniony.

Ankietę podzielono na sześć bloków tematycznych dotyczących: ogólnych informacji o respondentach; oczekiwań wobec absolwentów kierunku FiR – oceny wiedzy i umiejętności zdobytych podczas studiów; wymagań związanych z praktyką zawodową – nabytych kompetencji praktycznych; pożądanych cech osobowości, wartości etycznych, umiejętności miękkich; oceny kandydatów do pracy – sposobów weryfikacji

wskazówką zarówno dla kandydatów na studia, jak i pracodawców. Miałoby też wyraźny związek z sytuacją na rynku pracy. Ogólna ocena całej uczelni jest, zdaniem autorki, trudna do interpretacji zarówno przez kandydatów na studia, jak i przez pracodawców.

¹⁰ Niniejszy artykuł przedstawia fragment wyników badań przeprowadzonych w ramach realizacji grantu promotorskiego pt.: „Dostosowanie modelu kształcenia kadr księgowych w szkołach wyższych do standardów zawodowych oraz wymagań rynku pracy”.

ich przygotowania do zawodu; oferty pracodawców w zakresie dalszego rozwoju zawodowego.

Udzielając odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie, respondenci mogli: wybrać z podanego w niej zestawu przypadki odpowiadające sytuacji w ich przedsiębiorstwie bądź zgodne z ich opinią, dokonać oceny, określając istotność wskazanych propozycji lub przedstawić własne sugestie co do poszczególnych kwestii badania.

Przedsiębiorcami biorącymi udział w badaniu w latach 2010–2011 byli przedstawiciele firm działających na terenie województwa zachodniopomorskiego. Dobór próby nie był losowy, a przy wyborze respondentów kierowano się możliwością uzyskania odpowiedzi. Ankiety skierowano do członków i sympatyków FIMA (ang. *Financial Managers Association* – Stowarzyszenia Menedżerów Finansowych)¹¹, podczas spotkań, na szkoleniach oraz korzystając z poczty elektronicznej. Ze względu na liczbę 54 wypełnionych ankiet, próby nie można traktować jako reprezentatywnej, co wiąże się z brakiem możliwości ekstrapolowania wyników badania na całą populację przedsiębiorstw działających w województwie zachodniopomorskim. Jednak na potrzeby zweryfikowania istotnych dla badania zagadnień można uznać, że jest to próba pozwalająca na sformułowanie wniosków użytecznych na potrzeby niniejszego artykułu.

¹¹ Celem powołanego w 2005 roku, w Szczecinie, Stowarzyszenia FIMA jest integracja środowiska osób profesjonalnie zajmujących się finansami. Obecnie szeregi FIMA wspierają prezesi, dyrektorzy finansowi, biegli rewidenci, księgowi, analitycy i kontrolerzy finansowi najbardziej dynamicznie rozwijających się firm i instytucji działających na terenie Polski a mających siedzibę głównie na terenie województwa zachodniopomorskiego. Stowarzyszenie powstało z inicjatywy pomysłów i ambitnych absolwentów WNEiZ US, których ideą było stworzenie organizacji promującej etykę i wysokie standardy zawodowe poprzez wspólne zgłębianie wiedzy i poszerzanie kompetencji. Zadaniem członków FIMA jest także aktywizacja zawodowa studentów kierunków ekonomicznych poprzez promocję zatrudnienia oraz stworzenie możliwości praktycznego wykorzystania umiejętności nabytych podczas studiów. Ważnym punktem działalności FIMA jest wspieranie integracji europejskiej oraz rozwijanie kontaktów i współpracy międzynarodowej, co przyczynia się do możliwości rozwoju gospodarczego oraz wzrostu przedsiębiorczości w regionie. Por. *FIMA o nas* <http://fima.pl/pl/O+nas>, dostęp: 20.02.2012.

2.1. Ogólna charakterystyka respondentów

Respondentów zapytano o dane dotyczące ich przedsiębiorstwa. Pierwsze pytanie odnosiło się do formy prawnej. Jak wynika z uzyskanych odpowiedzi, w badaniu wzięli udział głównie przedstawiciele spółek akcyjnych 16 (29,6%) oraz spółek z ograniczoną odpowiedzialnością 26 (48,1%).

Z uwagi na strukturę własnościową w ankiecie wyodrębniono przedsiębiorstwa ze 100% kapitałem polskim, 100% kapitałem zagranicznym oraz jednostki z kapitałem mieszanym. Podział badanych przedsiębiorstw, według struktury własności, wskazuje, że połowa badanych firm (27) korzysta wyłącznie z kapitału polskiego, 18 (33,3%) wyłącznie z kapitału zagranicznego, a 9 (16,7%) wykorzystuje zarówno kapitał polski, jak i zagraniczny.

Kolejnym kryterium charakteryzującym ankietowane przedsiębiorstwa był okres ich funkcjonowania na rynku. Większość badanych firm 35 (64,8%) funkcjonuje na rynku od ponad dziesięciu lat, 10 (18,5%) ma doświadczenie gospodarcze od pięciu do dziesięciu lat. Autorka uważa, że pięcioletni bądź dłuższy okres funkcjonowania przedsiębiorstwa w warunkach gospodarki rynkowej to wystarczający czas, by przedstawiciele firmy mogli precyzyjnie określić wymagania wobec pracowników służb finansowo-księgowych. W związku z tym opinie ponad 80% respondentów można uznać za poparte wystarczającym doświadczeniem.

Z analizy danych dotyczących wielkości przedsiębiorstwa (takich jak suma bilansowa, przychody ze sprzedaży oraz wielkość zatrudnienia) wynika, że w badaniu wzięły udział podmioty o zróżnicowanej wielkości, przy czym dominują podmioty z grupy dużych. Jednak można przyjąć, że opinie respondentów będą adekwatne także dla małych i średnich przedsiębiorstw.

W kolejnym pytaniu zapytano respondentów o główny rodzaj prowadzonej działalności. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że w badanej grupie było najwięcej firm usługowych 27 (50%), nieco mniej 20 (37%) firm produkcyjnych oraz 16 (29,6%) firm handlowych. Z uzyskanych danych wynika, że część przedsiębiorstw prowadzi więcej niż jeden rodzaj działalności.

Zróznicowany rodzaj działalności oraz przynależność do różnych sektorów gospodarki badanych jednostek pozwala sądzić, że opinie respondentów w kwestiach kluczowych dla badania są poparte rozmaitym doświadczeniem, co zdaniem autorki powoduje, że opinie respondentów, co do oczekiwań wobec księgowych są kompleksowe.

Ankietowani określili też zasięg terytorialny swojej działalności. Odpowiedzi wskazują, że 31 firm prowadzi działalność o charakterze lokalnym, ograniczonym do jednego województwa, w tym do zachodniopomorskiego 26 (48,1%). Pozostałe prowadzą działalność o zasięgu krajowym. Ponadto 18 (33,3%) firm prowadzi działalność na rynku europejskim, a 3 (5,6%) – na skalę światową.

2.2. Ocena programu studiów dla kierunku FiR

W kolejnym bloku pytań zapytano przedsiębiorców o oczekiwania wobec absolwentów kierunku FiR. W tej części badania ankietowani mieli z punktu widzenia przydatności w pracy zawodowej ocenić poszczególne umiejętności określone przez MNiSW we wcześniej obowiązującym standardzie kształcenia dla kierunku FiR, zaproponować inne pożądane umiejętności kandydata do pracy w dziale FK, wskazać szczególnie ważne przedmioty z programu kształcenia w zakresie rachunkowości, zaproponować zagadnienia (treści), które ich zdaniem powinny być objęte programem kształcenia.

W całej ankiecie przyjęto skalę ocen od 1 do 5, przy czym 1 oznacza elementy nieistotne, a 5 elementy ważne z punktu widzenia pracodawcy.

Z analizy ocen przypisanych przez pracodawców efektom kształcenia wynika, że bardziej cenią u pracowników umiejętności związane z bieżącą pracą ewidencyjną niż ze wspomaganiem zarządzania firmą. Wskazują także na istotność umiejętności analitycznych i rozumienia zależności zachodzących pomiędzy elementami sprawozdania finansowego.

W dalszej części ankiety przedstawiono respondentom wykaz trzydziestu przedmiotów z zakresu rachunkowości, zawartych w programie studiów kierunku FiR WNEiZ US, aby uzyskać odpowiedzi, jak oceniają ich przydatność w praktyce gospodarczej.

Oceniając przydatność poszczególnych przedmiotów, przedsiębiorcy zgłaszali ograniczenie w zakresie obiektywnej oceny, jakim jest brak informacji o zakresie tematycznym przedmiotów. Przyznając punkty poszczególnym przedmiotom, kierowali się więc intuicją. Jednak mając na uwadze fakt, że w dalszej części ankiety ponad połowa ankietowanych przyznała, że oceniając kandydata do pracy, nie uwzględnia zakresu przedmiotów, jakie on studiował, można odpowiedzi na to pytanie potraktować jako sugestię co do przydatności określonych obszarów tematycznych w wykonywaniu obowiązków zawodowych.

Jak wynika z badań, najwyższe oceny uzyskały przedmioty związane z rachunkowością finansową i sprawozdawczością zarówno w aspekcie międzynarodowym, jak i krajowym. Za trochę mniej przydatne uznano przedmioty z zakresu rachunkowości zarządczej oraz rachunku kosztów, co może oznaczać, że w praktyce gospodarczej obszary rachunkowości zarządczej wciąż nie są powszechnie stosowane. Za najmniej przydatne przedsiębiorcy uznali przedmioty związane z kontrolą wewnętrzną i rewizją finansową. Może to świadczyć o tym, że w badanych przedsiębiorstwach osoby zatrudnione w księgowości nie pełnią funkcji kontrolnych.

W odpowiedziach na pytanie otwarte pojawiały się sugestie, aby programy studiów uwzględniały zagadnienia aktualnych przepisów prawnych z zakresu podatków, standardów sprawozdawczości, rozliczeń funduszy unijnych, rozliczeń wewnątrz grup kapitałowych (w tym w wymiarze międzynarodowym). Pożądana jest też umiejętność obsługi programów komputerowych oraz korzystania z baz danych.

2.3. Opinie pracodawców na temat praktyki zawodowej studentów

Kolejna część ankiety odnosi się do wymagań praktyki zawodowej i czasu jej trwania. W kwestii wymaganego okresu praktyki zawodowej nie było jednoznacznych odpowiedzi. Można jednak wnioskować, że preferowany jest dłuższy okres praktyki zawodowej, trwający powyżej 3 miesięcy. Z 45 osób, które odpowiedziały na to pytanie, 6 (13,3%) wskazało kwartalny okres praktyki zawodowej, 11 (24,4%) półroczny, 7 (15,6%) roczny, natomiast 9 osób (20,0%) stwierdziło, że nie jest wymagana praktyka

zawodowa. Zdecydowana większość, 38 przedsiębiorców (co stanowi ponad 70% respondentów), uznaje jednak staż zawodowy kandydatów za atut. Odpowiedzi przedsiębiorców sugerują, że praktyka zawodowa powinna być istotnym etapem procesu kształcenia kandydatów do pracy w zawodzie księgowego.

W odpowiedziach na pytanie dotyczące zakresu praktyki gospodarczej respondenci najbardziej cenią umiejętności z zakresu rachunkowości finansowej, dotyczące bieżącej ewidencji zdarzeń gospodarczych i okresowego sporządzania sprawozdań finansowych (sporządzanie sprawozdań 34 wskazania – 63,0%, ewidencja operacji gospodarczych w księgach 33 wskazania – 61,1%, obsługa programów FK 31 wskazań – 57,4%, dekretacja dokumentów 24 wskazania – 44,4%). Mniejsze zapotrzebowanie przedsiębiorcy zgłaszają na umiejętności z zakresu budżetowania, planowania i kontroli (budżetowanie kosztów i przychodów – 15 wskazań, przeprowadzanie inwentaryzacji – 12, asystowanie w pracy biegłego rewidenta – 12). Być może przyczyną tego jest fakt, że osoby nowo zatrudnione nie podejmują obowiązków tego typu, a dopiero w trakcie zdobywania doświadczenia zawodowego poszerzają swoje kompetencje w tym zakresie.

2.4. Pożądane cechy pracowników działów finansowo-księgowych

Część III ankiety miała na celu ustalenie pożądanych przez przedsiębiorców cech osobowości, wartości moralnych i umiejętności miękkich, jakie powinien posiadać idealny pracownik działu finansowo-księgowego.

Wśród ocenianych cech pracowników respondenci określali ważność wybranych cech¹². Warto podkreślić, że zaproponowane w badaniu cechy

¹² Zestaw poszukiwanych cech osobowości, wartości moralnych oraz innych umiejętności został określony w sondażu diagnostycznym, jaki przeprowadziła autorka przed sformułowaniem pytań do ankiety badawczej. Uczestnikami byli studenci WNEiZ US kierunku FiR oraz przedsiębiorcy. Zostali oni poproszeni o wyrażenie swojej opinii na temat cech osobowości, wartości moralnych oraz innych umiejętności, jakie winien mieć pracownik księgowości.

osobowości zyskały uznanie pracodawców, czego dowodem jest średnia ocena na poziomie 4,5. Najbardziej cenione u pracowników zatrudnianych w działach FK, ocenione w badaniu notą 4,7 i większą są: dokładność (4,9), rzetelność (4,9), staranność (4,8), systematyczność (4,8), spostrzegawczość (4,7) oraz skrupulatność (4,7).

Odpowiedzi na kolejne pytanie dotyczyły oceny wartości moralnych, które uzyskały również bardzo wysoką średnią ocenę na poziomie 4,7. Wśród nich wyróżniały się: sumienność (4,9), odpowiedzialność (4,8), umiejętność dochowania tajemnicy służbowej (4,8), obowiązkowość (4,8) i uczciwość (4,8).

Respondentów zapytano również, na ile istotne są umiejętności pracy zespołowej oraz tzw. umiejętności miękkie. Pracodawcy akceptowali wszystkie zaproponowane umiejętności miękkie. Ich średnia ocena kształtowała się na poziomie 4,5. Powyżej średniej oceniono umiejętności jasnego i przejrzystego formułowania poleceń (4,7), dzielenia obowiązków (4,6), tworzenia przyjaznej atmosfery (4,6) oraz słuchania innych (4,6).

Uzyskane odpowiedzi wskazują na konieczność uwzględniania w programach studiów treści kształcenia oraz metod dydaktycznych, które pozwolą na kształtowanie u studentów pożądaných na rynku pracy cech moralnych i osobowości oraz umiejętności miękkich.

Przedsiębiorców zapytano również o wymagania co do znajomości języków obcych, jakie stawiane są osobom zatrudnianym w dziale finansowo-księgowym. Pracodawcy z 22 badanych przedsiębiorstw (49% spośród 45 odpowiadających) nie wymagają znajomości języków obcych od pracowników księgowości. W 20 przedsiębiorstwach (44%) wymagana jest znajomość co najmniej jednego języka obcego, a tylko w 3 (7%) wymagana jest znajomość co najmniej dwóch języków obcych. Wśród preferowanych języków dominuje język angielski.

W odczuciu autorki wyniki badania dotyczące kompetencji językowych oczekiwanych przez pracodawców są dość zaskakujące. Być może fakt niewielkiego zainteresowania znajomością języków obcych wynika z zasięgu terytorialnego badanych przedsiębiorstw. Wydaje się bowiem, że tendencja do używania języków obcych w życiu zawodowym będzie

rosnąć i mimo braku wyraźnych sugestii ze strony respondentów należy ten fakt uwzględnić w programach studiów¹³.

2.5. Weryfikacja kandydatów do pracy

W IV części ankiety pytano o praktykowane przez pracodawców formy weryfikacji wiedzy i umiejętności osób aspirujących na stanowiska księgowych. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że dominującą formą weryfikacji kandydatów do pracy są rozmowy kwalifikacyjne, stosuje je 51 firm (94,4% wskazań). Często, bo w 4 na 5 przypadków, przed podpisaniem umowy weryfikuje się kompetencje w formie tzw. okresu próbnego. Najrzadziej stosowaną formą weryfikacji kandydatów są testy psychologiczne. W badanej próbie tylko 3 (5,6%) firmy zaznaczyły tę formę weryfikacji wiedzy i umiejętności kandydata. Zdaniem autorki przy wysokich oczekiwaniach co do osobowości idealnego pracownika działu księgowości testy psychologiczne powinny być powszechniej stosowane. Ich mniejsza popularność wiąże się prawdopodobnie z kosztami odpowiedniego ich opracowania i interpretacji przez fachowców – w związku z tym są one praktykowane jedynie w większych podmiotach gospodarczych, które mogą dodatkowo zatrudniać fachowców potrafiących właściwie zinterpretować uzyskane wyniki testów.

Pracodawców zapytano również, czy zatrudniając nowych pracowników, biorą pod uwagę program studiów, w tym zestaw przedmiotów. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że ponad połowa ankietowanych 28 (51,9%) nie bierze pod uwagę zestawu przedmiotów, które studiował kandydat. Natomiast 24 (44,4%) pracodawców stara się rozpatrywać kwestie programowe studiów osoby ubiegającej się o pracę.

¹³ W badaniu UPP pracodawcy zgłaszali wyraźne braki w kompetencjach językowych absolwentów uczelni, co sugeruje, że znajomość języków obcych jest pożądana na rynku pracy.

2.6. Kierunki kształcenia ustawicznego absolwentów FIR

W ostatniej części badania ankietowego zadano pytania dotyczące kierunków kształcenia ustawicznego. Zapytano pracodawców, na jakie szkolenia kierują oni pracowników działów finansowo-księgowych. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że największym zainteresowaniem cieszą się szkolenia na temat aktualności podatkowych (42 wskazania – 77,8%), zmian legislacyjnych (30 wskazań – 55,6%) oraz dotyczące międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej (25 wskazań – 46,3%). Pracodawcy wyrażają również potrzebę kierowania pracowników na szkolenia nadające im uprawnienia zawodowe lub studia podyplomowe podnoszące ich kwalifikacje (po 22 wskazania – 40,7%). W związku z rosnącymi wymaganiami wobec księgowych blisko $\frac{1}{3}$ ankietowanych (16 wskazań – 29,6%) zadeklarowała chęć wysłania pracowników także na szkolenia kształtujące tzw. umiejętności miękkie, często decydujące o efektywności pracownika. Korzystając z możliwości proponowania dodatkowych szkoleń, nieujętych w ankiecie na liście odpowiedzi, przedsiębiorcy wymienili szkolenia dotyczące wykorzystania i rozliczania środków unijnych.

Podsumowanie

Z opinii wyrażonych przez przedsiębiorców biorących udział w badaniu, wyłania się profil poszukiwanego pracownika działu księgowości. Ma on, przede wszystkim, być zaznajomiony z zasadami rachunkowości finansowej, pozwalającymi bieżąco ewidencjonować operacje gospodarcze, wywodzić się z obowiązków podatkowych i sprawozdawczych. Wiedzę i umiejętności powinien nabywać zarówno w trakcie studiów, jak i zdobywając doświadczenie w ramach odbywanych praktyk i staży. Powinien być aktywnym członkiem zespołu potrafiącym efektywnie współpracować z innymi. Ponadto pracodawcy stawiają wysokie wymagania co do posiadanych cech osobowości oraz wartości moralnych. Weryfikacja kandydatów do pracy odbywa się na podstawie przeprowadzanych rozmów, zatrudnienia na okres próbny, a także dokumentów potwierdzających kwalifikacje. Pracownik powinien mieć świadomość konieczności stałego

podnoszenia swoich kwalifikacji, realizując ideę LLL (ang. *lifelong learning* – uczenia się przez całe życie).

Autorka wyraża przekonanie, że absolwenci szkół wyższych będą pozytywnie zmotywowani i zachęceni do poszerzania swojej wiedzy i umiejętności, stając się cennym elementem kapitału ludzkiego w społeczeństwie Europy Wiedzy. Rozwój edukacji powinien bowiem dążyć do kształtowania światowego społeczeństwa, a jednolitość procesu edukacyjnego dla poszczególnych grup zawodowych w globalnej gospodarce winny zapewnić standardy zawodowe oraz opracowywane na podstawie przeprowadzanych badań ramy kwalifikacji zawodowych, stanowiące nowoczesne narzędzie wspomagające model kształcenia.

Literatura

- Dzierzgowska I. (2009), *Jak uczyć metodami aktywnymi*, Fraszka edukacyjna, Warszawa.
- Raport z badań w II edycji projektu Uczelnia Przyjazna Pracodawcom (2012), Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa.
- Raport z badań w projekcie Uczelnia Przyjazna Pracodawcom (2010), Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa.

Źródła internetowe

- FIMA o nas <http://fima.pl/pl/O+nas>, dostęp: 20.02.2012.
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Założenia do nowelizacji ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, http://www.bip.nauka.gov.pl/_gALLERY/73/10/7310/20091030_EEE_zalozenia_po_RM.pdf, dostęp: 20.02.2012.
- Uczelnia Przyjazna Pracodawcom <http://www.uczelniaprzyjaznapracodawcom.pl/>, dostęp: 28.02.2012.

Streszczenie

Celem artykułu jest przybliżenie wyników badań dotyczących oczekiwań pracodawców wobec kompetencji zawodowych absolwentów szkół wyższych kierunku

„Finanse i rachunkowość”. Wyniki badań opracowano na podstawie przeprowadzonej, w ramach realizacji grantu promotorskiego, w latach 2010–2011, ankiety badawczej. Dla porównania przedstawiono także wnioski zaprezentowane w raportach „Uczelnia Przyjazna Pracodawcy” z lat 2010 i 2011.

Autorka przeprowadziła badanie charakteryzujące oczekiwania pracodawców, m.in. w zakresie: wiedzy i umiejętności, pożądanych cech osobowości, wyznawanych wartości moralnych, kompetencji społecznych oraz kierunków ustawicznego kształcenia wobec absolwentów szkół wyższych aspirujących na stanowiska w działach finansowo-księgowych.

Z przeprowadzonych badań wynika konieczność stałego dostosowywania programów studiów do rosnących wymagań rynku pracy, zwłaszcza dla profesji związanych z rachunkowością.

Słowa kluczowe: oczekiwania pracodawców, kwalifikacje zawodowe, badania ankietowe, absolwenci szkół wyższych.

Employer's expectations in relation to „Finance and accounting” faculty graduates' professional qualifications

Summary

The article is aimed to present the outcome of the research on the employer's expectations in relation to “Finance and accounting” faculty graduates' competences and skills. A survey has been conducted in years 2010 and 2011. To compare, the results and conclusions presented in the report “Uczelnia Przyjazna Pracodawcom” dated 2010 and 2011, have been used.

The Author has carried out a study to explore employer's expectations. It focused, among others, on graduates' knowledge and skills, expected personal abilities, moral and ethical values, social competences. The study also established the directions for professional accountants' longlife learning.

The research confirmed that study curriculums should constantly be improved and matched with the increasing requirements of the labor market especially regarding accounting professions.

Keywords: employers' expectations, professional qualifications, surveys, university graduates.

Małgorzata Frańczuk*, Karolina Gałązka**

Przegląd programów nauczania rachunkowości finansowej na kierunku „Zarządzanie” w polskich uczelniach technicznych

Wprowadzenie

Rachunkowość jako narzędzie służące do pomiaru i podejmowania racjonalnych decyzji jest nieodłącznym elementem każdej działalności gospodarczej. Według Kazimierza Sawickiego (2004, s. 5) „rachunkowość stanowi logiczny, całościowy i zwarty system, który rozpoczyna się od pomiaru, udokumentowania i księgowego ujęcia operacji gospodarczych, a kończy sporządzeniem, zbadaniem i zatwierdzeniem sprawozdania finansowego”.

W powszechnym przekonaniu ekspert jest osobą, która reprezentuje świat wiedzy i doświadczenia. Te dwa elementy tworzą „mądrość” eksperta, który próbuje odpowiadać na pytania interpretujące przeszłość, teraźniejszość i przyszłość danego fragmentu otaczającej nas rzeczywistości gospodarczej (Kukliński, Pawłowski, 2008, s. 137). Studenci powinni wiedzieć, jak ważne jest poznanie zarówno budowy, jak i funkcji poszczególnych elementów rachunkowości. Zdobywając wiedzę z tego

* Mgr Małgorzata Frańczuk, Politechnika Lubelska, Wydział Zarządzania, Katedra Finansów i Rachunkowości, asystent, adres e-mail: malgorzata.franczuk@wp.pl.

** Mgr inż. Karolina Gałązka, Politechnika Lubelska, Wydział Zarządzania, Katedra Finansów i Rachunkowości, asystent, adres e-mail: kg4@interia.pl.

zakresu, rozwijają właściwie dalsze umiejętności dotyczące procesów zachodzących w podmiotach gospodarczych.

W dydaktyce przedmiotów finansowych ważne miejsce zajmuje koncepcja upodobnienia nauczania do procesu badawczego. Na przykład student nie uzyskuje od wykładowcy informacji o budowie kont aktywnych i pasywnych, ale dzięki odpowiednio dobranemu zestawowi pytań naprowadzających sam dochodzi do sformułowania wniosków. Model takiego kształcenia służy rozwijaniu zdolności umysłowych, operatywności wiedzy, specyficznego stylu myślenia, badawczej postawy wobec rzeczywistości. Podstawę tego modelu stanowi zdobywanie wiedzy przez studentów na drodze rozwiązywania problemów, a zadaniem wykładowcy jest stworzenie sprzyjających temu warunków.

Podczas rozwiązywania problemu w procesie badawczym może wystąpić rozumowanie na drodze indukcyjnej (uogólniające), dedukcyjnej (prognostyczne), redukcyjnej (wyjaśniające). Problemy indukcyjne opierają się na rozumowaniu „od konkretnego do uogólnienia”. Studenci jasno widzą cel swoich poczynąń, podejrzeń rozwiązania problemu na drodze badań szczegółowych i dochodzą do rozwiązania uogólniającego. Drugi rodzaj rozumowania (dedukcyjne) opiera się na drodze od „ogółu do szczegółu”, od teorii do praktyki. Studenci na podstawie posiadanej wiedzy przewidują wynik rozwiązania problemu, a następnie sprawdzają słuszność formułowanych hipotez. Rozumowanie redukcyjne polega na wyjaśnieniu przyczyn zjawiska – co się stało? co spowodowało stan aktualny? (Łobocki, 1982, s. 89).

Koncepcja kształcenia oparta na procesie badawczym ma szczególne znaczenie w aspekcie społecznym. Studenci samodzielnie, pod kierunkiem wykładowcy, kształtują swój światopogląd, zdobywają wiedzę odnośnie do postaw ekonomicznych i prawidłowego funkcjonowania działalności gospodarczej.

1. Cel i problem badawczy

Celem artykułu jest przedstawienie, a następnie porównanie programów nauczania „Rachunkowości finansowej”, na kierunku „Zarządzanie”, stu-

diów stacjonarnych I stopnia w uczelniach technicznych w Polsce. Przyszły student, który chce pozyskać wiedzę z zakresu rachunkowości finansowej w ujęciu Krajowych i Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej w połączeniu z rozwiązywaniem problemów dotyczących gospodarowania, często zadaje sobie pytania: który kierunek najlepiej prezentuje szeroko rozumiany problem ujęcia rachunkowości w rzeczywistości gospodarczej?, jak koncepcja prezentacji systemu i przepływu informacji w przedsiębiorstwie wpływa na kształtowanie wizji studenta dotyczącej funkcjonowania działalności gospodarczej? W pracy podjęto analizę losowo wybranych uczelni technicznych i ich programów nauczania w zakresie rachunkowości finansowej. Przedstawiono podobieństwa oraz różnice w podejściu do prezentacji zagadnień rachunkowości. Przeprowadzone badania dadzą odpowiedź na pytanie: który z badanych programów najlepiej i najtrafniej porusza problem systemu wartościowania, pomiaru oraz interpretacji działalności gospodarczej?

2. Metodyka i organizacja badań

Analiza dokumentów – programów nauczania, w badaniach pedagogicznych jest zamiennie nazywana analizą wytworów działania bądź analizą wytworów psychicznych. Przez analizę dokumentów rozumie się metodę lub technikę badawczą polegającą na opisie i interpretacji konkretnych dokonań w procesie uczenia się, pracy produkcyjnej, zabawy lub innego rodzaju działalności zakończonych bardziej lub mniej gotowym produktem. Analiza dokumentów polega nie na przebiegu działań, w wyniku których powstaje określony dokument, lecz sam produkt jako bezpośredni rezultat wykonywanych działań.

Analizie poddano część programów nauczania na kierunku „Zarządzanie” dotyczącą przedmiotu „Rachunkowość finansowa” na studiach stacjonarnych I stopnia w wybranych politechnikach. W celu przeprowadzenia badań pod kątem powyższego zagadnienia przyjęto następujące kryteria porównawcze:

1. Jednostka organizacyjna:
 - a) wydział,
 - b) kierunek.
2. Rodzaj studiów:
 - a) studia I stopnia,
 - b) studia II stopnia.
3. Koncepcja prezentacji zagadnienia majątku i źródeł jego finansowania:
 - a) umiejscowienie zagadnienia w uczelnianym sylabusie,
 - b) rodzaj rozumowania:
 - indukcyjne (uogólniające),
 - dedukcyjne (prognostyczne),
 - redukcyjne (wyjaśniające).
4. Sposób realizacji założonej koncepcji:
 - a) zgodność treści z obowiązującą ustawą o rachunkowości,
 - b) obecność porównań klasyfikacji.
5. Kształtowanie poglądu studenta:
 - a) obecność przykładów i argumentów przemawiających do wyobraźni,
 - b) informacje i porównania ukazujące postawy myślowe wobec panującej rzeczywistości gospodarczej.

3. Przegląd programów nauczania rachunkowości finansowej w wybranych uczelniach technicznych

Poniżej ukazano analizę programów nauczania rachunkowości finansowej na losowo wybranych politechnikach. Przedmiotem badań są następujące uczelnie techniczne:

- 1) Politechnika Lubelska,
- 2) Politechnika Wrocławska,
- 3) Politechnika Rzeszowska,
- 4) Politechnika Łódzka,
- 5) Politechnika Poznańska,
- 6) Politechnika Śląska,

- 7) Politechnika Gdańska,
- 8) Politechnika Warszawska.

Analizując programy nauczania przedmiotu „Rachunkowość finansowa” spośród wybranych uczelni, według wyżej wymienionych kryteriów można zauważyć w nich wiele podobieństw i różnic.

W **Politechnice Lubelskiej** absolwent Wydziału Zarządzania, kierunku „Zarządzanie”, posiada wiedzę teoretyczną i praktyczną z zakresu nauk o zarządzaniu i nauk pokrewnych. Nauk dotyczących istoty, prawidłowości i problemów funkcjonowania przedsiębiorstw. Ma umiejętności rozpoznawania, diagnozowania i rozwiązywania problemów gospodarowania nie tylko zasobami ludzkimi i rzeczowymi, ale także w zakresie rachunkowości finansowej. Jest przygotowany do realizacji podstawowych funkcji z zakresu zarządzania przedsiębiorstwem.

Koncepcja treści kształcenia z zakresu rachunkowości finansowej zaproponowana przez Politechnikę Lubelską na studiach I stopnia obejmuje realizację 15 godzin treści teoretycznych – wykładowych i 15 godzin treści praktycznych – ćwiczeń. Opiera się na rozpoczęciu nauki od podstaw i zasad prawnych zgodnie z przepisami Ustawy o rachunkowości (Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości). Jest to bowiem najlepsza droga do zrozumienia dalszych procesów zachodzących w systemie rachunkowości. Zatem założono, że studenci na początku poznają ogólne zagadnienia z zakresu rachunkowości, aby móc później przejść do tematyki szczegółowej: majątku, źródeł finansowania i do podstawowego sprawozdania finansowego, jakim jest bilans. Studenci poznają operacje gospodarcze bilansowe i zasady funkcjonowania kont księgowych. Następnie szczegółowy plan kont oraz ewidencję kapitałów, środków pieniężnych, papierów wartościowych, rozrachunków, majątku trwałego, zapasów. W dalszej kolejności studenci zapoznają się z przychodami i kosztami oraz metodami ustalania wyniku finansowego w przedsiębiorstwie.

Efekty kształcenia, umiejętności i kompetencje, jakie zdobywa student, to rozumienie istoty, zasad i instrumentów rachunkowości finansowej, a także ich stosowanie w rozwiązywaniu problemów zarządzania (strona internetowa Wydziału Zarządzania Politechniki Lubelskiej).

Podsumowując, w obowiązującym programie rachunkowości finansowej w Politechnice Lubelskiej dominuje rozumowanie dedukcyjne (od ogółu do szczegółu). Studenci na początku poznają ogólną budowę i zasady systemu rachunkowości finansowej, aby później móc dokładnie poznać jej poszczególne narzędzia na studiach II stopnia, gdzie jest przedmiot „Zaawansowana rachunkowość finansowa” w wymiarze 15 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń.

Kolejną analizowaną uczelnią jest **Politechnika Wrocławska**, Wydział Informatyki i Zarządzania, kierunek „Zarządzanie”. Przyjęto tutaj nieco inną koncepcję realizacji zajęć. W odróżnieniu od Politechniki Lubelskiej program nauczania obejmuje 30 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń. Zakres ćwiczeń z rachunkowości finansowej jest podobny do obowiązującego w poprzednio analizowanej uczelni. Również stosuje się metodę dedukcyjną. Nauka rozpoczyna się od podstawowych ogólnych zasad rachunkowości, aby student mógł dalej poznawać poszczególne elementy i narzędzia systemu pomiaru rzeczywistości gospodarczej. Jednak treści wykładowe zostały wzbogacone o dodatkowe 15 godzin w odróżnieniu od Politechniki Lubelskiej. Należy również podkreślić czas przeznaczony na wprowadzanie zagadnień dotyczących podstaw rachunkowości. Mając 30 godzin na treści teoretyczne, wykładowca dokładniej omawia poszczególne zagadnienia z zakresu rachunkowości. Ponadto może zaprezentować większą liczbę przykładów przemawiających do wyobraźni studentów odnośnie do panującej rzeczywistości gospodarczej. Na II stopniu studiów magisterskich brak jest treści pogłębiających wiedzę z zakresu rachunkowości finansowej (strona internetowa Wydział Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej).

W Politechnice Rzeszowskiej, według informacji zamieszczonych na stronie internetowej Uczelni, w programie studiów stacjonarnych I stopnia „Rachunkowość finansowa”, jest przedmiotem obowiązkowym dla studentów wszystkich specjalności. Program tego przedmiotu obejmuje 30 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń w odróżnieniu od poprzednio przytoczonych przykładów. Wykłady zawierają treści merytoryczne z zakresu: podstaw i zasad prawnych rachunkowości, bilansu, rachunku zysków i strat, operacji gospodarczych, zasad funkcjonowania kont księgowych

i ewidencji na kontach, sprawozdawczości finansowej. Zakres merytoryczny ćwiczeń zakłada treści w postaci: klasyfikacji pozycji bilansowych, wpływu zdarzeń gospodarczych na bilans, klasyfikacji pozycji rachunku zysków i strat, funkcjonowania kont księgowych, wyceny i ewidencji zdarzeń gospodarczych, ustalania wyniku finansowego, sporządzania sprawozdań finansowych w formie case study. Wprowadzenie studium przypadku na koniec zajęć ćwiczeniowych stanowi istotne odróżnienie od zaprezentowanych wcześniej treści programowych. W tej Uczelni także stosuje się podejście dedukcyjne w sposobie nauczania. Łączna liczba godzin wykładów i ćwiczeń oraz przyjęte treści merytoryczne mają doprowadzić do osiągnięcia założonych efektów kształcenia w postaci zrozumienia przez studentów istoty rachunkowości finansowej, zasad, jakimi się kieruje, wykształcenia w słuchaczach umiejętności stosowania instrumentów rachunkowości przy problematycznych decyzjach zarządczych.

Politechnika Rzeszowska umożliwia pogłębienie wiedzy z rachunkowości finansowej przez studentów studiów licencjackich I stopnia, którzy wybiorą specjalność „Zarządzanie finansami”. Omawia się tam politykę rachunkowości, a także Międzynarodowe Standardy Rachunkowości. Na studiach II stopnia (magisterskich) o specjalności „Rachunkowość w zarządzaniu finansami przedsiębiorstw” następuje dalsze poszerzenie treści z zakresu rachunkowości w postaci przedmiotów, takich jak: „Rachunkowość korporacji międzynarodowych” czy „Rachunkowość podatkowa” (strona internetowa Wydziału Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej, karta przedmiotu „Rachunkowość finansowa” dla kierunku „Zarządzanie” – strona internetowa Zakładu Finansów i Bankowości).

Politechnika Łódzka na kierunku „Zarządzanie” także prowadzi przedmiot Rachunkowość finansowa. Z prezentowanego szczegółowo na stronie internetowej programu studiów wynika, że jest to przedmiot obowiązkowy dla wszystkich uczestników studiów I stopnia zarówno inżynierskich, jak i licencjackich w wymiarze 15 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń. W odróżnieniu od Politechniki Lubelskiej i Wrocławskiej więcej godzin (30) przeznaczono na praktykę rachunkowości, podobnie jak w Politechnice Rzeszowskiej. Wymiar godzin wykładowych i treści programowe są takie same jak na Politechnice Lubelskiej. Należy zwrócić uwagę, że na

zakończenie prowadzonych zajęć wprowadza się już rozszerzony zakres rachunkowości w postaci zasad sporządzania sprawozdawczości skonsolidowanej oraz obowiązków sprawozdawczych przedsiębiorstw. Tak szeroko ujęte treści merytoryczne mają na celu zapoznanie studentów z podstawowymi zasadami i metodami rachunkowości, ze strukturą i zasadami tworzenia poszczególnych elementów sprawozdania finansowego, ukazanie powiązań między poszczególnymi pozycjami sprawozdań finansowych. Studia II stopnia (magisterskie) nie zawierają przedmiotu rozszerzającego zakres rachunkowości finansowej (strona internetowa Wydziału Organizacji i Zarządzania Politechniki Łódzkiej, strona internetowa programów studiów ECTS w Politechnice Łódzkiej).

W **Politechnice Poznańskiej** „Rachunkowość finansowa” jest przedmiotem obowiązkowym dla wszystkich studentów studiów I stopnia inżynierskich. Przedmiot ten jest prowadzony w semestrze 3 i semestrze 4 studiów, co jest różnicą w stosunku do poprzednio omawianych przykładów. W semestrze 3 obejmuje 30 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń, a w semestrze 4–15 godzin wykładów i 30 godzin laboratoriów. Jako cel przedmiotu Politechnika Poznańska wskazała nabycie przez studentów umiejętności i kompetencji w zakresie rozumienia istoty, zasad i instrumentów rachunkowości finansowej, a także ich stosowania przy rozwiązywaniu problemów zarządzania. Na stronie internetowej Wydziału Inżynierii Zarządzania Politechniki Poznańskiej opisano ogólnie treści merytoryczne przedmiotu „Rachunkowość finansowa” i są to: zasady funkcjonowania kont księgowych, założowy plan kont, ewidencja składników aktywów i pasywów. Następnie metody ustalania wyniku finansowego oraz sprawozdawczość finansowa. Studia II stopnia (magisterskie) nie zawierają treści z zakresu rachunkowości finansowej na żadnej z proponowanych specjalności (strona internetowa Wydziału Inżynierii Zarządzania Politechniki Poznańskiej).

Rachunkowość finansowa na kierunku „Zarządzanie” w **Politechnice Śląskiej** jest prowadzona na studiach I stopnia licencjackich w wymiarze 15 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń, podobnie jak w Politechnice Łódzkiej. Na studiach II stopnia magisterskich o specjalności: „Zarządzanie finansami podmiotów gospodarczych” przedmiotem poruszają-

cym problematykę z zakresu rachunkowości finansowej jest przedmiot: „Rachunkowość i sprawozdawczość w przedsiębiorstwie” obejmujący 15 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń. Na stronie internetowej brak jest jednak informacji dotyczących zagadnień poruszanych na prowadzonych przedmiotach (strona internetowa Wydziału Organizacji i Zarządzania Politechniki Śląskiej). W związku z tym autorkom artykułu trudno jest ocenić program kształcenia rachunkowości finansowej w tej Uczelni, poza prezentowanym wymiarem godzinowym.

Politechnika Gdańska w stosunku do poprzednich uczelni najbardziej szczegółowo opisuje zakres prowadzonych zajęć z przedmiotu „Rachunkowość finansowa” z podziałem na treści realizowane na wykładach i podczas ćwiczeń. Dla studiów I stopnia inżynierskich prowadzone są wykłady w wymiarze 15 godzin. Treści wykładowe pokrywają się z poprzednio omawianymi uczelniami. Po raz pierwszy jednak pojawia się zagadnienie rachunkowości podatkowej. Podobnie jak w Politechnice Łódzkiej poruszany jest problem skonsolidowanej sprawozdawczości finansowej. Taka treść programu wykładu ma na celu poznanie przez słuchaczy istoty, zasad oraz kategorii rachunkowości finansowej, co pozwoli na dalsze kształcenie studentów z innych przedmiotów finansowych. Ćwiczenia obejmują 30 godzin, a realizowane są następujące treści merytoryczne: identyfikacja składników aktywów i pasywów, rejestrowanie operacji bilansowych oraz ich wpływu na bilans, charakterystyka kont księgowych, zasady ich funkcjonowania, rodzaje dokumentów księgowych, ewidencja na kontach. Elementem odróżniającym dotychczas opisywane treści programowe jest omówienie sprawozdania finansowego na przykładzie spółki giełdowej. Celem prowadzonych ćwiczeń jest umiejętność wykorzystania przez studentów księgowania operacji gospodarczych do poznania podstawowych kategorii z zakresu rachunkowości i finansów oraz zrozumienia sprawozdań finansowych. Studia II stopnia magisterskie także zawierają przedmiot z zakresu rachunkowości o nazwie „Rachunkowość przedsiębiorstw”, jednak jest to przedmiot dla absolwentów kierunku „Zarządzanie” po licencjacie oraz dla absolwentów innych kierunków. Obejmuje 30 godzin ćwiczeń, ale brakuje informacji w zakresie treści merytorycznych (strona internetowa Wydziału Zarządzania i Ekonomii

Politechniki Gdańskiej, sylabus – studia stacjonarne I stopnia – kierunek „Zarządzanie”).

W **Politechnice Warszawskiej** za główny cel przedmiotu postawiono poznanie przez studentów rachunkowości jako międzynarodowego języka biznesu przez opanowanie nowoczesnego prawa bilansowego. Podobnie jak na Politechnice Lubelskiej program kształcenia obejmuje łącznie 30 godzin kontaktowych z wykładowcą, z czego 15 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń. Tak jak w poprzednio omawianych uczelniach, dużą rolę odgrywa tutaj nabycie wiedzy w zakresie wyceny składników bilansowych i systemów ewidencyjnych zmierzających do odzwierciedlenia sytuacji majątkowo-kapitałowej i finansowej przedsiębiorstw. Praktyczne zaznajomienie studentów z księgowaniem operacji gospodarczych w systemach kont syntetycznych, analitycznych i z procedurami tworzenia bilansu oraz rachunku zysków i strat. W odróżnieniu od poprzednio analizowanych programów w Politechnice Warszawskiej na rachunkowości finansowej, następuje omówienie rachunku przepływów pieniężnych. Politechnika Warszawska szczególną uwagę przywiązuje do uświadomienia wartości poznawczych sprawozdawczości finansowej jednostek gospodarczych w zarządzaniu. Głównym celem kształcenia jest rozumienie przez studenta istoty, zasad i instrumentów rachunkowości finansowej. Na II stopniu studiów magisterskich następuje kontynuacja rachunkowości finansowej w wymiarze 15 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń.

4. Wyniki badań

W zależności od politechniki na kierunku „Zarządzanie”, przedmiot „Rachunkowość finansowa” prowadzony jest w różnym wymiarze godzinowym zarówno w odniesieniu do wykładów, jak i ćwiczeń. Przegląd aktualnych programów nauczania rachunkowości finansowej na kierunku „Zarządzanie” zaprezentowano w tabeli 1. Dodatkowo ujęto tam dalsze możliwości kontynuacji nauki rachunkowości na studiach stacjonarnych II stopnia.

Tabela 1. Aktualne programy nauczania przedmiotu „Rachunkowość finansowa” na kierunku „Zarządzanie” w wybranych uczelniach technicznych w Polsce (studia stacjonarne).

NAZWA UCZELNI TECHNICZNEJ	WYDZIAŁ/ KIERUNEK	RODZAJ STUDIÓW, SPECJALNOŚĆ	NAZWA PRZEDMIOTU	GODZINY	
				WY*	ĆW**
Politechnika Lubelska	Wydział Zarządzania/ kierunek „Zarządzanie”	studia I stopnia	Rachunkowość finansowa	15	15
		specjalność na studiach II stopnia: – zarządzanie finansami przedsiębiorstw	Zaawansowana rachunkowość finansowa	15	30
			Rachunkowość zarządcza	15	30
Politechnika Wrocławska	Wydział Informatyki i Zarządzania/ kierunek „Zarządzanie”	studia I stopnia	Rachunkowość finansowa	30	15
		specjalność na studiach II stopnia: – zarządzanie przedsiębiorstwem – specjalizacja: analiza finansowa	Rachunkowość zarządcza	15	15
Politechnika Rzeszowska	Wydział Zarządzania/ kierunek „Zarządzanie”	studia I stopnia (licencjackie) – przedmiot obowiązkowy dla wszystkich specjalności	Rachunkowość finansowa	30	30
		specjalność na studiach I stopnia (licencjackie): – zarządzanie finansami	Polityka rachunkowości	15	15
			Międzynarodowe standardy rachunkowości	30	15
		specjalności na studiach II stopnia (magisterskie): – rachunkowość w zarządzaniu finansami przedsiębiorstw	Rachunkowość korporacji międzynarodowych	15	15
			Rachunkowość podatkowa	15	15

Tabela 1. Aktualne programy nauczania... (cd.)

NAZWA UCZELNI TECHNICZNEJ	WYDZIAŁ/ KIERUNEK	RODZAJ STUDIÓW, SPECJALNOŚĆ	NAZWA PRZEDMIOTU	GODZINY	
				WY*	ĆW**
Politechnika Łódzka	Wydział Organizacji i Zarządzania/ kierunek „Zarządzanie”	studia I stopnia (licencjackie) – przedmiot obowiązkowy dla wszystkich specjalności	Rachunkowość finansowa	15	30
		studia I stopnia (inżynierskie) – przedmiot obowiązkowy dla wszystkich specjalności	Rachunkowość finansowa	15	30
		studia II stopnia (magisterskie)	–	–	–
Politechnika Poznańska	Wydział Inżynierii Zarządzania/ kierunek „Zarządzanie”	studia I stopnia (inżynierskie), brak specjalności, przedmiot obowiązkowy	Rachunkowość finansowa – semestr 3	30	15
			Rachunkowość finansowa – semestr 4	15	30
		studia II stopnia (magisterskie)	–	–	–
Politechnika Śląska	Wydział Organizacji i Zarządzania/ kierunek „Zarządzanie”	studia I stopnia (licencjackie)	Rachunkowość finansowa	15	30
		studia II stopnia (magisterskie), – zarządzanie finansami podmiotów gospodarczych	Rachunkowość i sprawozdawczość w przedsiębiorstwie	15	15
Politechnika Gdańska	Wydział Zarządzania i Ekonomii/ kierunek „Zarządzanie”	studia I stopnia (inżynierskie)	Rachunkowość finansowa	15	30
		studia II stopnia (magisterskie), jako przedmiot obieralny z zakresu rachunkowości dla: – absolwentów zarządzania po licencji – absolwentów innych kierunków	Rachunkowość przedsiębiorstw	–	30

Tabela 1. Aktualne programy nauczania... (cd.)

NAZWA UCZELNI TECHNICZNEJ	WYDZIAŁ/ KIERUNEK	RODZAJ STUDIÓW, SPECJALNOŚĆ	NAZWA PRZEDMIOTU	GODZINY	
				WY*	ĆW**
Politechnika Warszawska	Wydział Zarządzanie/ kierunek „Zarządzanie”	studia I stopnia	Rachunkowość finansowa	30	15
		studia II stopnia – dla wszystkich specjalności	Rachunkowość finansowa	15	15
			Rachunkowość zarządcza	15	15

* wy – wykłady, ** ćw – ćwiczenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych porównywanych uczelni technicznych.

Z zaprezentowanych danych wynika, że największą liczbę godzin wykładowych i ćwiczeniowych z zakresu rachunkowości finansowej na kierunku „Zarządzanie” proponuje Politechnika Poznańska (łącznie 90 godzin) i Politechnika Rzeszowska (łącznie 60 godzin). Programy nauczania „Rachunkowości finansowej” w pozostałych badanych uczelniach technicznych ukazują podobną do Politechniki Rzeszowskiej i Poznańskiej tematykę nauczania. Jednak liczba godzin wykładowych i ćwiczeniowych jest zdecydowanie niższa – łącznie 45 godzin wykładów i 45 godzin ćwiczeń. W jednych uczelniach technicznych poświęca się 30 godzin na wykłady, a 15 godzin na ćwiczenia, w innych odwrotnie – 15 godzin na wykłady, a 30 godzin na ćwiczenia.

Podsumowanie

Podsumowując, można jednoznacznie stwierdzić, że porównane programy nauczania „Rachunkowości finansowej” na kierunku „Zarządzanie” w uczelniach technicznych, choć ukazują różne koncepcje kształcenia (np. różna liczba godzin wykładowych i ćwiczeniowych, różne możliwości kontynuacji nauki rachunkowości na studiach II stopnia), to wszystkie zapoznają studentów z podstawami rachunkowości finansowej. Wszystkie programy nauczania także opierają się na procesie badawczym (dedukcji).

Najbardziej szczegółowy program kształcenia rachunkowości finansowej jest proponowany przez Politechnikę Poznańską i Politechnikę Rzeszowską. Potwierdzeniem tej tezy jest duża liczba godzin teoretycznych i praktycznych. W Politechnice Poznańskiej jest to 45 godzin wykładów i 45 godzin ćwiczeń. W Politechnice Rzeszowskiej 30 godzin wykładów i tyle samo godzin ćwiczeń. Ponadto w Politechnice Rzeszowskiej najlepiej przedstawiona jest możliwość kontynuacji nauki zagadnień z zakresu rachunkowości finansowej na studiach stacjonarnych II stopnia.

Mała liczba godzin ćwiczeniowych (15) wśród niektórych analizowanych programów nauczania sprawia, że funkcja poznawcza rachunkowości finansowej i jej aspekt praktyczny maleją. Natomiast im więcej realizowanych godzin wykładowych i ćwiczeniowych, tym większa liczba ukazanych przykładów teoretycznych i praktycznych. Przykłady te mogą być w przyszłości wykorzystane przez studentów przy prowadzeniu własnej działalności gospodarczej, do pełnienia funkcji menedżerskich i podejmowania decyzji finansowych w podmiotach gospodarczych.

Literatura

- Kukliński A., Pawłowski K. (2008), *Futurology. The challenges of the XXI century*, Nowy Sącz.
- Łobocki M. (1982), *Metody badań pedagogicznych*, PWN, Warszawa.
- Sawicki K. (2004), *Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw według znowelizowanej ustawy o rachunkowości*, Wydawnictwo Ekspert, Wrocław.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst ujednolicony, DzU z 1994 r. Nr 121 poz. 591.

Źródła internetowe

- Katalog ECTS Politechniki Warszawskiej, strona internetowa Wydziału Zarządzania Politechniki Warszawskiej: <https://ects.coi.pw.edu.pl/menu2/detail2/idProgram/20/idWydzial/18/idStopien/%20/menu3/view2/idPrzedmiot/184759>, dostęp: 7.03.2012 r.
- Karta przedmiotu Rachunkowość Finansowa dla kierunku Zarządzanie, strona internetowa Wydziału Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej, Zakład Finan-

- sów i Bankowości: <http://zfib.portal.prz.edu.pl/tresci-ksztalcenia/>, dostęp: 01.03.2012 r.
- Strona internetowa Wydziału Zarządzania Politechniki Lubelskiej: <http://wz.pol-lub.pl/index.php?option=comcontent&view=article&id=90&Itemid=72&lang=pl>, dostęp: 07.03.2012 r.
- Strona internetowa Wydział Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej: http://www.wiz.pwr.wroc.pl/program_studiow,1.dhtml, dostęp: 07.03.2012 r.
- Strona internetowa Wydziału Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej: <http://wz.prz.edu.pl/pl/studia/plany-studiow/zarzadzanie/>, dostęp: 01.03.2012 r.
- Strona internetowa Wydziału Organizacji i Zarządzania Politechniki Łódzkiej, dostęp: 05.03.2012 r.
- Strona internetowa programów studiów ECTS w Politechnice Łódzkiej, dostęp: 05.03.2012 r.
- Strona internetowa Wydziału Inżynierii Zarządzania Politechniki Poznańskiej: node/144?sc=129, dostęp: 06.03.2012 r.
- Strona internetowa Wydziału Organizacji i Zarządzania Politechniki Śląskiej: [plany_2011/1a%20Stacj.%20I%20st.%2011_12.pdf](#), [Stacjonarne%20II%20st.%2011_12.pdf](#), dostęp: 06.03.2012 r.
- Strona internetowa Wydziału Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej: [pliki/programy/2009/Zarzadzanie_I_stopien_stacjonarne.pdf/get_file?uuid=f1bd35d1-218d-452e-87e0-do863c601fee&groupId=10236](#), dostęp: 07.03.2012 r.
- Sylabus – studia stacjonarne I stopnia – kierunek „Zarządzanie”, strona internetowa Wydziału Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej: http://www.zie.pg.gda.pl/pliki/do_pobrania/programy-przedmioty/Zalacznik_13A_SYLABUS_inz_stacjonarne.pdf, dostęp: 07.03.2012 r.

Streszczenie

Rachunkowość jako system wartości, pomiaru oraz interpretacji przedsiębiorstw jest nieodłącznym elementem gospodarki.

Celem artykułu jest przedstawienie, a następnie porównanie programów nauczania rachunkowości finansowej na kierunku „Zarządzanie”, studiów stacjonarnych I stopnia w uczelniach technicznych w Polsce. Dokonana analiza pozwoliła na ukazanie podobieństw oraz różnic w podejściu do prezentacji zagadnień rachunkowości. W wyniku przeprowadzonej analizy okazało się, że ten sam przedmiot

prowadzony na tym samym kierunku – „Zarządzanie” realizowany jest w różnym wymiarze godzinowym. W zakresie treści programowych podstawowe aspekty rachunkowości na wszystkich analizowanych uczelniach są takie same, ale w niektórych z nich porusza się treści z zakresu zaawansowanej rachunkowości.

Słowa kluczowe: programy nauczania, treści kształcenia, rachunkowość finansowa, uczelnie techniczne.

**The review of financial accounting education programs on “Management”
specialization on Polish technical universities**

Summary

Accounting as a system of values, measurement and interpretation companies, is integral to the economy.

This article presents, and then compare the education programs on “Management”, full-time studies degree at technical universities in Poland. The analysis allowed us to show the similarities and differences in approach to the presentation of accounting issues. The analysis found that the same object financial accounting in the same specialization – “Management” is implemented at different number of hours. In education program the basic aspects of accounting for all the analyzed universities are the same, but some of them moves the contents of advanced accounting.

Keywords: education programs, contents of education, financial accounting, technical universities.

Waldemar Gos*, Stanisław Hońko**, Teresa Martyniuk***

Standaryzacja efektów nauczania rachunkowości w wyższych uczelniach w świetle Krajowych Ram Kwalifikacji

Wprowadzenie

Zmiana modelu kształcenia następująca wraz z reformą szkolnictwa wyższego ma z założenia prowadzić do zwiększenia autonomii programowej uczelni. Z dniem 1 października 2011 roku przestało obowiązywać rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, określające standardy kształcenia dla ogólnie określonych kierunkach studiów¹. Standardy te miały charakter porządkujący, ponieważ wskazywały nie tylko minimalną liczbę godzin studiów, ale również narzucały treści programowe z przedmiotów podstawowych i kierunkowych wraz z odpowiadającą im liczbą punktów ECTS. Nowe uregulowania, obejmujące zmienione prawo o szkolnictwie wyższym wraz z szeregiem nowych lub zmienionych ak-

* Prof. dr hab. Waldemar Gos, Uniwersytet Szczeciński, Instytut Rachunkowości, Katedra Teorii Rachunkowości, wgoss@wneiz.pl.

** Dr Stanisław Hońko, Uniwersytet Szczeciński, Instytut Rachunkowości, Katedra Teorii Rachunkowości, adiunkt, honko@wneiz.pl.

*** Prof. dr hab. Teresa Martyniuk, Uniwersytet Gdański, Katedra Rachunkowości, profesor, teresa.martyniuk@ug.edu.pl

¹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki, DzU z 2007 r. Nr 164, poz. 1166.

tów wykonawczych, pozostawiają uczelniom posiadającym pełne prawa akademickie swobodę w kształtowaniu kierunków studiów. Przepisy nie precyzują wprost minimalnej liczby godzin ani zakresu obowiązkowych kwalifikacji nabywanych na określonym kierunku. Jedynymi wskazówkami programowymi są Krajowe Ramy Kwalifikacji (KRK), rozumiane jako opis efektów kształcenia, zdobywanych przez studentów w polskim systemie szkolnictwa wyższego². Ramy te obejmują opis efektów kształcenia w podziale na wiedzę, umiejętności i kompetencje w ośmiu obszarach kształcenia, w tym w zakresie nauk społecznych. W opisie tym wyodrębniono efekty osiągane na pierwszym i drugim poziomie studiów w podziale na profil ogólnoakademicki i praktyczny. W związku z tym, że obszar nauk społecznych obejmuje dziedziny nauk społecznych, ekonomicznych i prawnych, efekty określone w rozporządzeniu mają charakter ogólny³. Obowiązkiem uczelni jest opracowanie programu kształcenia na określonym kierunku, obejmującego opis zakładanych efektów kształcenia oraz program studiów, rozumiany jako proces prowadzący do osiągnięcia zakładanych efektów⁴. Jak wynika z przywołanego rozporządzenia, efekty kształcenia ujęte w programie studiów na określonym kierunku powinny być powiązane z efektami określonymi dla obszaru nauk społecznych. W programie studiów należy również wskazać zasady weryfikacji przyjętych efektów kształcenia. Trudno pogodzić jednak szczegółowe i mierzalne kwalifikacje z obszaru rachunkowości z ogólnymi efektami określonymi w rozporządzeniu w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji. Samodzielne formułowanie efektów kształcenia z obszaru rachunkowości przez poszczególne uczelnie może prowadzić do różnego sposobu opisanie tych samych pożądanych kwalifikacji absolwentów. Powstaje pytanie: czy kwalifikacje absolwentów pierwszego i drugiego stopnia studiów z zakresu rachunko-

² Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. prawo o szkolnictwie wyższym, DzU z 2005 r. Nr 164, poz. 1365 ze zm., art. 2, ust. 1, pkt 18a i 18e, dalej: prawo o szkolnictwie wyższym.

³ Rozporządzenie z 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych, DzU z 2011 r. Nr 179, poz. 1065.

⁴ Rozporządzenie z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia, DzU z 2011 r. Nr 243, poz. 1445, § 3.

wości w zależności od ukończonej uczelni będą zupełnie różne? Wydaje się, że mimo pewnych rozbieżności dotyczących specjalizacji kwalifikacje te będą zbliżone. W związku z tym zasadne jest podjęcie dyskusji na temat efektów kształcenia z zakresu rachunkowości na studiach wyższych, będących uszczegółowieniem kwalifikacji wynikających z rozporządzenia w sprawie KRK. W opracowaniach poświęconych Krajowym Ramom Kwalifikacji wskazuje się, że zmodyfikowane programy studiów powinny uwzględniać, m.in.: uzgodnienia środowiskowe, opinie interesariuszy, przykłady dobrych praktyk, obejmujące: opracowania wykonane w innych jednostkach i w innych uczelniach, w tym również zagranicznych, wymagania i zalecenia komisji akredytacyjnych, jak również zalecenia stowarzyszeń i organizacji zawodowych (Kraśniewski, 2011, s. 44).

Celem artykułu jest zaproponowanie zbioru standardowych efektów kształcenia z rachunkowości, będących punktem odniesienia przy tworzeniu programów studiów w poszczególnych uczelniach. Zamierzeniem autorów nie jest opracowanie gotowego wzorca, ale raczej inspiracja ośrodków nauki rachunkowości do wypracowania wspólnego stanowiska sprzyjającego integracji środowiska oraz międzyuczelnianej porównywalności kwalifikacji. Proponowany standard uwzględni również wymagania akredytacyjne przyjęte przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce w procesie kształcenia dyplomowanych księgowych.

Przy opracowaniu proponowanego standardu efektów kształcenia wykorzystano doświadczenia pracowników Katedry Rachunkowości Uniwersytetu Gdańskiego i Instytutu Rachunkowości Uniwersytetu Szczecińskiego, zajmujących się opracowywaniem programów studiów z uwzględnieniem KRK.

Zawartość artykułu została podporządkowana założonemu celowi i obejmuje:

- syntetyczny opis wytycznych w zakresie programów studiów w Wielkiej Brytanii,
- opis wymagań prowadzących do uzyskania kolejnych stopni w ścieżce edukacyjnej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce,
- charakterystykę przedmiotów z zakresu rachunkowości realizowanych obecnie przez ośrodki akademickie autorów,

- proponowane efekty kształcenia zgodne z potrzebami rynku pracy oraz wymaganiami, uwzględniane w programie studiów na rok akademicki 2012/2013.

1. Wytyczne Quality Assurance Agency for Higher Education w obszarze rachunkowości

Brytyjska Agencja Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym (Quality Assurance Agency for Higher Education – QAA) od 1997 roku opracowuje standardowe efekty kształcenia i inne wytyczne umożliwiające wyższym uczelniom poprawę jakości nauczania⁵. QAA sprawdza również przestrzeganie procedur pro jakościowych przez wyższe uczelnie w Wielkiej Brytanii⁶. Standardowe efekty kształcenia mają charakter wzorców służących środowisku akademickiemu i podporządkowane są takim celom, jak:

- wspieranie uczelni w przygotowaniu lub modyfikacji programów studiów,
- wspomaganie uczelni w opracowaniu wewnętrznych systemów zapewniania jakości,
- dostarczanie informacji potencjalnym studentom i pracodawcom.

W 2007 roku został opublikowany standard efektów kształcenia dla studiów pierwszego stopnia z rachunkowości. Dokument ten jest określany jako *benchmark statement*. Stwierdza się w nim, że studiowanie rachunkowości wymaga poznania zarówno teorii, jak i praktyki rachunkowości. Program studiów pomijający aspekty teoretyczne lub praktyczne rachunkowości jest niekompletny i nie spełnia wymagań określonych w opisywanym dokumencie.

Na uwagę zasługuje stwierdzenie, że wiedza i umiejętności z obszaru rachunkowości funkcjonuje zazwyczaj w powiązaniu z nauką finansów.

⁵ Strona internetowa The Quality Assurance Agency for Higher Education, <http://www.qaa.ac.uk/Publications/InformationAndGuidance/Documents/IntroQAA.pdf>, dostęp: 25.01.2012.

⁶ Efektem prac agencji jest opracowanie standardowych skutków kształcenia dla ponad 50 obszarów nauki na I stopniu studiów oraz ponad 10 dla II stopnia.

Ponadto w programach studiów należy uwzględnić różne powody podjęcia nauki rachunkowości, jak:

- chęć uzyskania praktycznych kwalifikacji,
- zdobycie wiedzy użytecznej w handlu, przemyśle, finansach czy w sektorze publicznym,
- dążenie do uzyskania uprawnień wymaganych przez profesjonalne organizacje zawodowe zrzeszające księgowych czy przepisy prawa.

Uwzględniając zróżnicowane motywy podjęcia studiów w programie kształcenia w standardzie, stwierdza się, że **nie ma obowiązku zapewnienia zgodności z wszystkimi efektami kształcenia**. Prawem uczelni jest natomiast sformułowanie dodatkowych efektów kształcenia.

W standardzie wymienia się dwie grupy efektów kształcenia, a mianowicie:

- specjalistyczną wiedzę i umiejętności z obszaru rachunkowości,
- ogólne umiejętności i zdolności poznawcze.

Do pierwszej grupy zalicza się efekty ukazane w tabeli 1.

Do grupy zdolności poznawczych i ogólnych umiejętności zalicza się efekty kształcenia ujęte w tabeli 2.

Tabela 1. Specjalistyczne efekty kształcenia z rachunkowości

Lp.	WIEDZA I UMIEJĘTNOŚCI	PRZYKŁADY
1	Student posiada pewien zasób wiedzy i umiejętności związane ze środowiskiem, w którym rachunkowość jest wykorzystywana jako narzędzie	Otoczenie prawne, etyczne, społeczne, środowiska naturalnego; zawodów księgowych, przedsiębiorców, rynki kapitałowe, sektor publiczny
2	Student zna podstawową terminologię i praktykę rachunkowości	Ujmowanie, pomiar i ujawnianie pozycji sprawozdań finansowych, rachunkowość zarządcza, auditing, podatki
3	Student zna inne niż podstawowe pojęcia i techniki stosowane w rachunkowości	Inne zasady ujmowania i podstawy wyceny, zasady rachunkowości, inne podejścia do rachunkowości zarządczej do sterowania i podejmowania decyzji
4	Student posiada umiejętności w zakresie rejestracji operacji gospodarczych, przygotowywania sprawozdań finansowych, sporządzania analiz działalności gospodarczej, analizy finansowej i prognozowania	Analiza decyzji, pomiar wyników i kontrola zarządcza, analiza wskaźników finansowych, analiza zdyskontowanych przepływów pieniężnych, budżetowanie, ocena ryzyka finansowego

Tabela 1. Specjalistyczne efekty... (cd.)

Lp.	WIEDZA I UMIEJĘTNOŚCI	PRZYKŁADY
5	Student posiada wiedzę o współczesnych teoriach i badaniach empirycznych z zakresu rachunkowości w co najmniej jednym z obszarów oraz umiejętność krytycznej oceny tych teorii i dowodów	Rachunkowość a rynek kapitałowy. Rachunkowość a przedsiębiorstwo. Rachunkowość a sektor publiczny. Rachunkowość a społeczeństwo. Rachunkowość a zrównoważony rozwój
6	Student posiada wiedzę i umiejętności z zakresu teorii i badań dotyczących zarządzania finansami, ryzykiem i operacji na rynkach kapitałowych	–

Źródło: Benchmark statement for accounting (2007), Strona internetowa Quality Assurance Agency for Higher Education, <http://www.qaa.ac.uk/Publications/InformationAndGuidance/Documents/accounting.pdf>, dostęp: 25.01.2012 r.

Tabela 2. Ogólne efekty kształcenia według Quality Assurance Agency

Lp.	ZDOLNOŚCI POZNAWCZE I OGÓLNE UMIEJĘTNOŚCI
1	Zdolność krytycznej oceny argumentów i dowodów
2	Umiejętność analizowania i wyciągania wniosków dotyczących uporządkowanych i w ograniczonym zakresie nieuporządkowanych problemów z danego zestawu danych i z danych, które muszą być zdobyte samodzielnie
3	Zdolność znajdowania, pozyskiwania i analizowania danych ze zróżnicowanych źródeł połączona z umiejętnością cytowania
4	Zdolność niezależnej i samodzielnej nauki
5	Zdolności matematyczne, włącznie ze zdolnością przetwarzania danych finansowych i innych danych liczbowych z uwzględnieniem narzędzi statystycznych na odpowiednim poziomie
6	Umiejętności w zakresie korzystania z technologii komunikacyjnych i informacyjnych w zakresie pozyskiwania, analizowania i przekazywania informacji (obecnie te umiejętności obejmują zastosowanie arkuszy kalkulacyjnych, edytorów tekstu, bazy danych online)
7	Zdolności komunikacyjne wraz z umiejętnością prezentowania informacji ilościowych i jakościowych, włącznie z analizą, argumentacją i komentarzami w formie adekwatnej do audytorium. Umiejętność pracy w grupach i inne umiejętności interpersonalne

Źródło: Benchmark statement for accounting (2007), Strona internetowa Quality Assurance Agency for Higher Education, <http://www.qaa.ac.uk/Publications/InformationAndGuidance/Documents/accounting.pdf>, dostęp: 25.01.2012 r.

Efekty kształcenia ujęte w tabeli 1 i 2 mogą być przydatne przy ustalaniu szczegółowych efektów kształcenia osiągniętych w ramach określonych przedmiotów. W opisywanym standardzie wskazuje się również, że uczelnie powinny przygotować program w taki sposób, aby efekty nauczania, uczenia się i oceny rezultatów były zgodne z zamierzonymi celami i pożądanymi kwalifikacjami. Uczelnia powinna być w stanie wykazać, w jaki sposób działania określone w programie studiów prowadzą do osiągnięcia przyjętych efektów kształcenia. Ważne jest również, aby zaproponowane efekty kształcenia odróżniały się od osiągniętych w ramach pokrewnych kierunków.

2. Założenia ścieżki edukacyjnej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce w procesie certyfikacji zawodu księgowego

3.0

Programy studiów powinny uwzględniać dorobek profesjonalnych organizacji zrzeszających specjalistów z dziedziny objętej kształceniem na studiach wyższych. W Polsce naturalne wydaje się odwołanie do założeń przyjętych przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce w ramach ścieżki edukacyjnej prowadzącej do uzyskania tytułu Dyplomowanego Księgowego. W tabeli 3 zestawiono kwalifikacje uprawniające do uzyskania kolejnych stopni ścieżki edukacyjnej SKwP.

Tabela 3. Zestawienie umiejętności w procesie certyfikacji zawodowej księgowych SKwP

KSIEGOWY
Gromadzenie dokumentów i przygotowanie ich do dekretacji, ujmowanie danych w ewidencji finansowo-księgowej na podstawie wcześniej skontrolowanych i zadekretowanych dokumentów, sporządzanie zestawień dotyczących regulowania rozrachunków, prowadzenie ewidencji analitycznej zapasów i środków trwałych, nadzorowanie terminów spłat zobowiązań oraz regulowanie należności i roszczeń, sporządzanie prostego sprawozdania finansowego, wykonanie pracy zgodnie z zasadami etyki zawodowej
SAMODZIELNY KSIEGOWY
Sporządzanie dokumentów (dowodów) księgowych, kontrolowanie dowodów księgowych pod względem formalnorachunkowym, kierowanie ich do kontroli merytorycznej, ewidencjonowanie zdarzeń gospodarczych zgodnie z zasadami (polityką) rachunkowości, pro-

Waldemar Gos

S. Horko

T. Nethyniuk

Tabela 3. Zestawienie umiejętności... (cd.)

SAMODZIELNY KSIĘGOWY
wadzenie szczegółowej ewidencji księgowej poszczególnych rozrachunków, roszczeń i rozliczeń spornych, ustalanie stanów: należności, zobowiązań, rozliczeń spornych odrębnie dla poszczególnych kontrahentów, wyodrębnianie na potrzeby sprawozdawczości należności i zobowiązań krótko- oraz długoterminowych, analizowanie terminowości płatności zobowiązań i wpływu należności, naliczanie odsetek za nieterminową regulację należności i roszczeń, rozliczanie zakupu materiałów, towarów i opakowań, kontrolowanie stanu zapasów (materiałów, towarów, opakowań, produktów) i ich wycena zgodnie z obowiązującymi zasadami, prowadzenie ewidencji aktywów trwałych oraz zapasów, ewidencjonowanie i rozliczanie kosztów w różnych przekrojach, zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi rachunkowości oraz strukturą organizacyjną i zasadami rozliczeń przyjętymi w danym podmiocie (rodzajowym, miejsca powstawania, czasu powstania itp.), ustalanie rzeczywistego poziomu i struktury kosztów w okresie sprawozdawczym, obliczanie wynagrodzeń i przygotowywanie wymaganych informacji o składnikach wynagrodzeń pracowników, przeprowadzanie i rozliczanie inwentaryzacji, prowadzenie niezbędnej ewidencji pozabilansowej, kontrola prawidłowości sald, wycena bilansowa i ustalanie wyniku finansowego, sporządzanie zestawień obrotów i sald kont księgi głównej oraz ksiąg pomocniczych, sporządzanie rocznego sprawozdania finansowego: bilansu, rachunku zysków i strat, rachunku przepływów pieniężnych, informacji dodatkowej zgodnie z potrzebami podmiotu, archiwizowanie dokumentów finansowo-księgowych, płacowych i innych nośników informacji księgowych, gromadzenie informacji oraz prowadzenie ewidencji niezbędnych do rozliczeń podatkowych, obliczanie i rozliczanie podatków od osób prawnych i osób fizycznych, podatku od towarów i usług, składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne, zasiłków chorobowych i innych wypłacanych w zakładzie pracy we własnym imieniu i w imieniu ZUS, sporządzanie deklaracji podatkowych i ubezpieczeń społecznych oraz dokonywanie terminowych rozliczeń tych płatności z odpowiednimi instytucjami (właściwy urząd skarbowy, ZUS)
GŁÓWNY KSIĘGOWY
Organizowanie rachunkowości w jednostce, w tym opracowywanie zasad (polityki) rachunkowości, projektowanie zasad sporządzania, obiegu i kontroli dowodów księgowych, kontrolowanie wpływów dokumentów stanowiących podstawę rejestrowania zdarzeń gospodarczych, ewidencjonowanie operacji gospodarczych zgodnie z obowiązującymi przepisami o rachunkowości i zakładowym planem kont, w tym operacji z kontrahentami zagranicznymi, ustalanie stanów: należności, zobowiązań, rozliczeń spornych odrębnie dla poszczególnych kontrahentów, wyodrębnianie na potrzeby sprawozdawczości należności i zobowiązań krótko- oraz długoterminowych, sporządzanie zestawień obrotów i sald kont syntetycznych oraz analitycznych, pisemne uzgadnianie i potwierdzanie sald, analizowanie terminowości płatności zobowiązań i wpływu należności, naliczanie odsetek za nieterminową regulację należności, rozliczanie zakupu materiałów, towarów i opakowań, racjonalne gospodarowanie środkami finansowymi, w tym: terminowe regulowanie płatności ze środków jednostki na rzecz kontrahentów, instytucji i osób fizycznych, przygotowywanie miesięcznych informacji o składnikach wynagrodzenia dla każdego pracownika, organizowanie, przeprowadzanie i rozliczanie inwentaryzacji, ewidencjonowanie i rozliczanie kosztów w różnych

Tabela 3. Zestawienie umiejętności... (cd.)

GŁÓWNY KSIĘGOWY
przekrojach, zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi rachunkowości oraz strukturą organizacyjną i zasadami rozliczeń przyjętymi w danej jednostce (rodzajowym, miejsca powstawania, czasu powstania itp.), ustalanie rzeczywistego poziomu i struktury kosztów w okresie sprawozdawczym, wycena bilansowa aktywów i pasywów, ustalanie wyniku finansowego, sporządzanie rocznego, pełnego sprawozdania finansowego, a także sprawozdań okresowych, wykorzystywanie uzyskanych informacji o stanie majątkowym, sytuacji finansowej i wynikach finansowych jednostek (podmiotów gospodarczych i instytucji) do sprawozdań, analizy i kalkulacji kosztów i efektów, stanowiących podstawę decyzji w zakresie bieżącego zarządzania, archiwizowanie dokumentów finansowo-księgowych, płacowych i innych nośników informacji księgowych oraz urządzeń księgowych, przygotowywanie deklaracji podatkowych i ubezpieczeń społecznych oraz dokonywanie terminowych rozliczeń tych płatności z odpowiednimi instytucjami (właściwy urząd skarbowy, ZUS)
DYPLOMOWANY KSIĘGOWY
Organizowanie, prowadzenie i nadzorowanie rachunkowości wszystkich typów jednostek, sporządzanie wszelkiego rodzaju sprawozdań finansowych według przepisów prawa polskiego i MSR/MSSF, sporządzanie rachunków kosztów, budżetów poszczególnych zadań oraz budżetu dla całej jednostki, projektowanie optymalnych źródeł finansowania i lokowania kapitału, opracowywanie i wdrażanie zasad (polityki) rachunkowości, nadzorowanie pracy komórek organizacyjnych pionu rachunkowości, zatrudnienia i płac, finansów i ekonomicznych, prowadzenie rozliczeń w zakresie zobowiązań publicznoprawnych oraz pełnienie roli przedstawiciela podatkowego w rozumieniu przepisów ustawy o podatku od towarów i usług, sporządzanie ekspertyz i wydawanie opinii ekonomiczno-finansowych, interpretowanie umów i kontraktów zawieranych przez jednostkę w aspekcie gospodarności oraz przepisów finansowych i podatkowych, sporządzanie kompleksowych analiz finansowych – sporządzanie budżetów, prowadzenie rachunkowości zarządczej i controllingu, sporządzanie biznesplanów oraz wieloletnich planów inwestycyjnych i finansowych, wniosków kredytowych, sporządzanie wniosków o finansowanie przedsięwzięć, o dotacje itp., reprezentowanie jednostki przed organami skarbowymi i ZUS, współtworzenie i wdrażanie strategii firmy w obszarze finansów, przeciwdziałanie nieprawidłowościom w dokumentacji, ewidencji i sprawozdawczości finansowo-księgowej, podatkowej i ubezpieczeniowej, nadzór nad właściwym wykorzystaniem zasobów finansowych firmy, zarządzanie ryzykiem finansowym i płynnością finansową, współtworzenie strategii finansowej grupy kapitałowej, współpraca z instytucjami finansowymi, inwestorami, analitykami, doradcami inwestycyjnymi, doradcami podatkowymi, biegłymi rewidentami

Źródło: Ramowe założenia organizacyjno-programowe ścieżki edukacyjnej procesu certyfikacji zawodu księgowego, Zarząd Główny, Warszawa 2010.

Z analizy zakładanych umiejętności zestawionych w tabeli 3 wynika, że absolwent pierwszego stopnia studiów powinien co najmniej nabyć

umiejętności odpowiadające drugiemu stopniowi ścieżki edukacyjnej, a mianowicie samodzielnemu księgowemu. Należy jednocześnie zauważyć, że efektem studiów nie mogą być jedynie umiejętności praktyczne, ale również wiedza ogólnoeconomiczna i zdolność do nauki przez całe życie. Takie elementy zostały uwzględnione przy opracowaniu kierunkowych efektów kształcenia na studiach pierwszego stopnia na kierunku „Finanse i Rachunkowość” w uczelniach będących przedmiotem niniejszego opracowania.

3. Zakładane efekty kształcenia na kierunku „Finanse i rachunkowość” w Uniwersytecie Gdańskim i Uniwersytecie Szczecińskim

Efekty kształcenia dla obszaru nauk społecznych są określone w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 roku w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (DzU z 2011 r. Nr 253, poz. 1520). Wymaga się, aby program kształcenia gwarantował **uzyskanie kompletu efektów z danego obszaru nauki**. Jak już była mowa, efekty z obszaru nauk społecznych są wspólne dla trzech dziedzin, a mianowicie dla nauk społecznych, ekonomicznych i prawnych, co ukazano w tabeli 4. Wynika z niej, że obszar nauk społecznych obejmuje dość odległe dyscypliny naukowe. Połączenie efektów kształcenia z wielu dyscyplin w jeden obszar powoduje ich uogólnienie i niezrozumiałość. Przy formułowaniu efektów kształcenia z założenia należy kierować się pożądanymi kwalifikacjami absolwentów. W wypadku rachunkowości określenie takich kwalifikacji jest możliwe, w szczególności z wykorzystaniem opisanych wzorców międzynarodowych i organizacji zawodowych.

Pogodzenie pragmatycznych efektów osiąganých przez studentów rachunkowości z ogólnymi efektami wynikającymi z rozporządzenia w sprawie KRK może być kłopotliwe. Przykładem jest np. efekt z zakresu wiedzy S2A_W05: „ma rozszerzoną wiedzę o człowieku jako twórcy kultury, pogłębioną w odniesieniu do wybranych obszarów aktywności człowieka”, który dość trudno pogodzić z wizją kształcenia na studiach ekonomicznych.

Tabela 4. Obszar nauk społecznych

OBSZAR	DZIEDZINA	DYSCYPLINA
Nauk społecznych	nauk społecznych	• nauki o bezpieczeństwie • nauki o obronności • nauki o mediach • nauki o polityce • nauki o polityce publicznej • nauki o poznaniu i komunikacji społecznej • pedagogika • psychologia • socjologia
	nauk ekonomicznych	• ekonomia • finanse • nauki o zarządzaniu • towaroznawstwo
	nauk prawnych	• nauki o administracji • prawo • prawo kanoniczne

Źródło: Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych, DzU z 2011 r. Nr 179, poz. 1065.

Przy formułowaniu efektów kształcenia z rachunkowości pojawia się następujący dylemat: czy efekty kształcenia powinny być zgodne z założoną wizją kształcenia w ramach kierunku, czy raczej zgodne z rozporządzeniem? Dlatego zaprezentowane efekty kształcenia należy traktować jako pierwszy krok do ich doskonalenia **metodą kolejnych przybliżeń**. W opinii autorów konieczność dopasowywania efektów kierunkowych do wytycznych rozporządzenia powoduje rozmycie ich treści. Efekty kształcenia na pierwszym stopniu kierunku „Finanse i rachunkowość” na Uniwersytecie Gdańskim zawiera tabela 5. W tabeli 6 zestawiono efekty kształcenia odpowiednio w Uniwersytecie Szczecińskim.

Tabela 5. Efekty kształcenia na kierunku „Finanse i rachunkowość” w Uniwersytecie Gdańskim

WIEDZA
• Ma podstawową wiedzę o finansach i ich miejscu w systemie nauk ekonomicznych i relacjach do innych nauk społecznych. • Ma podstawową wiedzę o różnych rodzajach struktur i instytucji, w szczególności o: systemie bankowym, podatkowym, rynkach finansowych, organizacji systemu finansów publicznych oraz sektora prywatnego. • Zna wzajemne relacje pomiędzy tymi strukturami i instytucjami w skali krajowej i międzynarodowej. • Zna podstawowe systemy zarządzania organizacjami oraz główne typy struktur organizacyjnych. • Ma podstawową wiedzę o człowieku jako podmiocie tworzącym struktury ekonomiczne oraz o motywach jego działania. • Ma wiedzę o poglądach na temat struktur i instytucji ekonomiczno-społecznych oraz rodzajów więzi społecznych i o ich historycznej ewolucji. • Zna metody i narzędzia, w tym techniki pozyskiwania i analizy danych właściwe dla nauk ekonomicznych, pozwalające opisywać struktury i instytucje ekonomiczne oraz procesy w nich i między nimi zachodzące. • Ma wiedzę o normach i regułach w zakresie finansów. • Zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego. • Zna zasady oceny przedsięwzięć w zakresie finansów. • Zna zasady tworzenia przedsiębiorstw, ich formy, fazy rozwoju oraz uwarunkowania finansowe determinujące ich wartość oraz sukces rynkowy. • Zna struktury gramatyczne i słownictwo w zakresie finansów nowożytnego języka obcego na poziomie B2
UMIEJĘTNOŚCI
• Rozumie i potrafi prawidłowo interpretować podstawowe zjawiska ekonomiczne w zakresie finansów i rachunkowości. • Rozumie i potrafi wyjaśniać treść komunikatów instytucji gospodarczych, artykułów zamieszczonych w prasie codziennej i czasopismach z zakresu finansów. • Potrafi pozyskać dane do analizowania konkretnych procesów i zjawisk ekonomicznych dotyczących finansów z różnych źródeł. • Potrafi korzystać z technologii informacyjnych. • Potrafi właściwie analizować przyczyny, przebieg i skutki konkretnych procesów i zjawisk w zakresie finansów, z wykorzystaniem właściwych metod nauk ekonomicznych. • Potrafi zidentyfikować interesariuszy procesów i zjawisk z dziedziny finansów. • Potrafi prognozować zjawiska i procesy ekonomiczne w zakresie finansów z wykorzystaniem standardowych metod i narzędzi. • Prawidłowo posługuje się systemami normatywnymi oraz wybranymi normami i regułami w celu rozwiązania podstawowego zadania z zakresu finansów.

Tabela 5. Efekty kształcenia... (cd.)

UMIEJĘTNOŚCI
- Wykorzystuje zdobytą wiedzę do rozstrzygania dylematów pojawiających się w pracy zawodowej. - Potrafi rozwiązać podstawowe problemy z zakresu finansów pojawiające się w praktyce gospodarczej: ocenić opłacalność przedsięwzięcia, kondycję finansową przedsiębiorstwa na tle branży, zaproponować odpowiednie rozwiązania prostych problemów z zakresu podatków, dobrać źródła finansowania, zaproponować odpowiedni system rachunkowości/controllingu. - Analizuje proponowane rozwiązania podstawowych problemów z zakresu finansów i rachunkowości, umie przedstawić ich zalety i wady oraz zaproponować w tym zakresie odpowiednie rozwiązania. - Posiada umiejętność przygotowania typowych prac pisemnych oraz wystąpień i prezentacji w języku polskim dotyczących zagadnień szczegółowych w zakresie finansów i rachunkowości. - Włada nowożytnym językiem obcym na poziomie zgodnym z wymogami określonymi dla poziomu B2 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego
KOMPETENCJE SPOŁECZNE
Samodoskonalenie: - rozumie potrzebę rozwoju i uczenia się przez całe życie, - potrafi uzupełniać i doskonalić nabytą wiedzę i umiejętności, - zna swoje silne i słabe strony, stawia sobie ambitne cele na miarę swoich możliwości, - umie przyjąć porażkę, przyznać się do błędu. Współpraca: - potrafi harmonijnie współdziałać i pracować w grupie, przyjmując w niej różne role, - potrafi uzgodnić z grupą cele i podział zadań, - jest otwarty, szanuje odmienność innych członków zespołu. Komunikacja: - potrafi w sposób zrozumiały dla innych przedstawić swój pogląd, - odważnie wyraża swoje zdanie, nie boi się zadawać pytań, - potrafi kulturalnie uczestniczyć w dyskusji, - umie wyrazić konstruktywną krytykę. Uczciwość: - stosuje się do zasad etyki biznesu, - szanuje prawo, - jest obiektywny, potrafi dostrzec konflikt interesów, - prawidłowo identyfikuje i rozstrzyga dylematy związane z wykonywaniem zawodu. Dyscyplina: - dotrzymuje terminów, - potrafi odpowiednio określić priorytety służące realizacji określonego przez siebie zadania, - konsekwentnie dąży do celu,

Tabela 5. Efekty kształcenia... (cd.)

KOMPETENCJE SPOŁECZNE
• umie pracować systematycznie i samodzielnie, • stosuje się do reguł i norm życia społecznego. Kreatywność: • myśli kreatywnie, potrafi wyjść poza utarte schematy, • potrafi myśleć i działać w sposób przedsiębiorczy

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiału przygotowanego przez zespół programowy Wydziału Zarządzania UG ds. KRK.

Tabela 6. Efekty kształcenia na kierunku „Finanse i rachunkowość” w Uniwersytecie Szczecińskim

WIEDZA
• Ma podstawową wiedzę o charakterze nauk społecznych, zwłaszcza w dziedzinie nauk ekonomicznych. • Zna podstawowe kategorie ekonomiczne, w szczególności z zakresu finansów i rachunkowości. • Zna mechanizmy funkcjonowania przedsiębiorstw, rynków finansowych, banków oraz zakładów ubezpieczeń. • Posiada wiedzę o państwie i jego strukturach oraz o formach działalności jednostek sektora publicznego. • Posiada podstawową wiedzę o obciążeniach publicznoprawnych podmiotów gospodarczych. • Posiada wiedzę o formach finansowania działalności jednostek sektora prywatnego i publicznego. • Potrafi określić główne potrzeby informacyjne uczestników obrotu gospodarczego (np. właścicieli banków, agend państwowych). • Posiada wiedzę o relacjach między regulatorami systemu finansowego a jego uczestnikami. • Posiada ogólną wiedzę o rodzajach więzi społecznych, zwłaszcza w zakresie zjawisk ekonomicznych. • Potrafi prawidłowo interpretować zjawiska pieniężne w skali mikro i makro. • Potrafi identyfikować, klasyfikować i objaśniać wpływ zdarzeń gospodarczych na sytuację majątkową i dochodową jednostek. • Zna i rozumie współzależności między finansami a sferą realną gospodarki. • Zna relacje między dawcami kapitału a zarządzającymi kapitałem, głównie w zakresie konfliktu interesów. • Zna procedury legislacyjne w Polsce i w Unii Europejskiej (skala makro). • Zna podstawowe zasady tworzenia dokumentacji wewnętrznej organizacji (skala mikro). • Zna motywy angażowania się podmiotów w obrót gospodarczy.

Tabela 6. Efekty kształcenia... (cd.)

WIEDZA
• Zna podstawowe narzędzia matematyczne, statystyczne, informatyczne służące do pozyskania informacji ekonomicznych. • Zna ogólne metody, narzędzia i techniki pozyskiwania i analizy informacji finansowych o kondycji finansowo-majątkowej jednostek. • Zna zakres sprawozdawczości zewnętrznej i wewnętrznej. • Zna podstawowe zasady ewidencji księgowej operacji gospodarczych. • Zna podstawowe narzędzia i techniki rachunkowości zarządczej. • Zna podstawowe przepisy prawne regulujące funkcjonowanie podmiotów prywatnych i publicznych, a zwłaszcza: prawo gospodarcze, prawo podatkowe, prawo bilansowe. • Zna zasady kodeksów etycznych księgowych, biegłych rewidentów i doradców podatkowych. • Ma wiedzę na temat przebiegu procesów gospodarczych oraz ich przyczyn, skali i konsekwencji dla gospodarki narodowej oraz przedsiębiorstw. • Posiada wiedzę na temat przemian współczesnego systemu finansowego oraz tendencji zmian w rachunkowości. • Zna wybrane poglądy na temat zmian struktur organizacyjnych. • Ma wiedzę o trwałych tendencjach dynamiki systemu finansowego i warunkach ich zaburzeń. • Zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu własności przemysłowej i prawa autorskiego. • Zna zasady tworzenia i funkcjonowania form indywidualnej przedsiębiorczości z uwzględnieniem aspektów ekonomiczno-prawnych (w tym podatkowych i księgowych) oraz otoczenia rynkowego
UMIĘJĘTNOŚCI
• Prawidłowo interpretuje i analizuje informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych i raportach zarządczych. • Potrafi wykorzystywać wiedzę teoretyczną i pozyskiwać dane do analizowania zjawisk ekonomicznych w podmiotach sfery publicznej i prywatnej. • Potrafi ujmować operacje gospodarcze w księgach rachunkowych. • Potrafi analizować przyczyny i skutki prowadzonej polityki makroekonomicznej (fiskalnej i monetarnej) oraz identyfikować strategie mikropodmiotów. • Potrafi analizować sytuację majątkowo-finansową jednostek gospodarczych oraz ich wyniki finansowe, korzystając odpowiednio ze sprawozdań finansowych lub wewnętrznych danych finansowych. • Potrafi ocenić wpływ zmian otoczenia prawnego, ekonomicznego i politycznego w skali mikro i makro. • Zna zasady opracowania biznesplanów, korzystając z podstawowych narzędzi matematycznych, finansowych i informatycznych. • Potrafi ocenić zdolność kontynuacji działalności przez jednostki. • Potrafi ocenić skutki wybranych decyzji podjętych z wykorzystaniem odpowiednich narzędzi rachunkowości zarządczej.

Tabela 6. Efekty kształcenia... (cd.)

UMIĘTNOŚCI
• Prawidłowo posługuje się systemami normatywnymi oraz konkretnymi normami i regułami prawnymi, a zwłaszcza prawa finansowego, bilansowego i podatkowego. • Prawidłowo identyfikuje dylematy związane z wykonywaniem zawodu księgowego, finansisty itd. • Proponuje warianty decyzyjne, wykorzystując narzędzia z zakresu finansów i rachunkowości. • Posiada ogólną umiejętność analizowania przyczyn oraz prawno-ekonomicznych skutków zjawisk społecznych. • Posiada umiejętność przygotowania prac naukowych, esejów oraz prezentacji w języku polskim z wykorzystaniem podstawowych terminów ekonomicznych. • Posiada umiejętność przygotowania typowych dokumentów i raportów w języku polskim. • Posiada umiejętność wykorzystania terminologii w języku obcym w pracach pisemnych oraz w prezentacjach. • Potrafi publicznie prezentować szczegółowe zagadnienia z zastosowaniem terminologii z zakresu finansów i rachunkowości w języku polskim i języku obcym. • Ma umiejętności językowe w zakresie nauk ekonomicznych, zgodne z wymaganiami określonymi dla poziomu B2 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego
KOMPETENCJE SPOŁECZNE
• Rozumie potrzebę uczenia się przez całe życie zwłaszcza związane z ewolucją prawa z dziedziny finansów i rachunkowości. • Jest przygotowany do aktywnej pracy grupowej w różnych rolach, szczególnie w pracach grupowych działów finansowych i księgowych. • Potrafi określić hierarchię zadań, w szczególności w sytuacjach stresowych. • Prawidłowo identyfikuje i rozstrzyga dylematy związane z wykonywaniem zawodów związanych z finansami i rachunkowością. • Umie uczestniczyć w przygotowaniu projektów gospodarczych, uwzględniając aspekty prawne i ekonomiczne. • Potrafi uzupełniać i doskonalić nabytą wiedzę i umiejętności. • Potrafi myśleć i działać w sposób przedsiębiorczy

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiału przygotowanego przez zespół kierunkowy Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego do spraw jakości kształcenia i programów studiów.

Podsumowanie

Jednym z elementów wdrażanej obecnie reformy szkolnictwa wyższego są programy kształcenia mieszczące się w Krajowych Ramach Kwalifikacji.

Jak już stwierdzono, program kształcenia jest dokumentem dla danego kierunku, poziomu kształcenia i profilu kształcenia obejmującym opis zakładanych efektów kształcenia oraz program studiów. Wynika z tego, że istotnym elementem programu kształcenia jest zdefiniowanie efektów kształcenia. Zdaniem autorów:

1. Opracowanie efektów kształcenia dla danego programu kształcenia niewątpliwie sprzyja jego doskonaleniu, czyli należy ocenić to pozytywnie.
2. O ile opracowanie efektów dla programu kształcenia jest celowe, o tyle uzgadnianie tych efektów z tzw. efektami obszarowymi określonymi dla nauk społecznych wydaje się nieporozumieniem.
3. Warto podjąć dyskusję o wzorcowych efektach kształcenia z rachunkowości przez wyższe uczelnie w Polsce dla kierunku „Finanse i Rachunkowość” lub kierunku „Rachunkowość”.

Autorzy nie roszczą sobie prawa do określania wzorcowych efektów kształcenia, ale raczej jest to ich głos w dyskusji na ten temat. W opinii autorów są one kluczowym narzędziem reformy szkolnictwa wyższego i stanowią okazję do promowania rachunkowości na różnych kierunkach studiów ekonomicznych.

Literatura

- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. *w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki*, DzU z 2007 r. Nr 164, poz. 1166.
- Rozporządzenie z 8 sierpnia 2011 r. *w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych*, DzU z 2011 r. Nr 179, poz. 1065.
- Rozporządzenie z dnia 5 października 2011 r. *w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia*, DzU z 2011 r. Nr 243, poz. 1445.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. *prawo o szkolnictwie wyższym*, DzU z 2005 r. Nr 164, poz. 1365 ze zm.

Źródła internetowe

Kraśniewski A.(2011): *Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami wynikającymi z Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego?* http://www.procesbolonski.uw.edu.pl/dane/publikacja_MNISW_AK_111103.pdf, dostęp: 25.01.2012.

Stronainternetowa The Quality Assurance Agency for Higher Education, <http://www.qaa.ac.uk/Publications/InformationAndGuidance/Documents/Intro-QAA.pdf>, dostęp: 25.01.2012.

Streszczenie

Obowiązkiem uczelni jest opracowanie programu kształcenia na określonym kierunku studiów, obejmującego opis zakładanych efektów kształcenia oraz program studiów, rozumiany jako proces prowadzący do osiągnięcia zakładanych efektów. W związku z tym celem artykułu jest zaproponowanie zbioru standardowych efektów kształcenia z rachunkowości, będących punktem odniesienia przy tworzeniu programów studiów w poszczególnych uczelniach. Proponowane efekty kształcenia wynikają z doświadczeń pracowników Katedry Rachunkowości Uniwersytetu Gdańskiego i Instytutu Rachunkowości Uniwersytetu Szczecińskiego. Główną metodą badawczą stosowaną w artykule jest analiza źródeł.

Zdaniem autorów warto podjąć dyskusję o wzorcowych efektach kształcenia z rachunkowości przez wyższe uczelnie w Polsce dla kierunku „Finanse i Rachunkowości” lub kierunku „Rachunkowość”. Przy opracowaniu standardu efektów kształcenia należy wykorzystać: doświadczenia pracowników wyższych uczelni, założenia ścieżki edukacyjnej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce oraz wzorce międzynarodowe.

Słowa klucze: Krajowe Ramy Kwalifikacji, efekty kształcenia, program kształcenia, rachunkowość.

Standardization of the effects of teaching accounting in colleges in the light of national qualification frameworks

Summary

The duty of universities is to develop a program of education in a specific study specialization, including a description of the intended learning outcomes and

the study curriculum, which is understood as a process leading to achieving the expected effects. Therefore, the aim of this article is to propose a set of standard learning outcomes of teaching accounting, which are a benchmark in developing study curriculum for various universities. The proposed learning outcomes result from experiences of employees of the Department of Accounting of University of Gdansk and the Institute of Accounting of University of Szczecin. The main research method used in the article is the source analysis.

According to the authors, the model learning outcomes of teaching accounting in "Finance and Accounting" or "Accounting" study specializations of Polish universities are worth discussing. In developing the standard of learning outcomes, the following should be used: experiences of university employees, educational path guidelines of Accountants Association in Poland and international standards.

Keywords: national qualification frameworks, learning outcomes, program learning, accounting.

The first of these is the fact that the medical profession is a very small group in the community. It is a group that is not very visible to the public, and it is a group that is not very vocal in its own defense. This is a situation that is not very favorable to the medical profession, and it is a situation that is not very favorable to the public. The second of these is the fact that the medical profession is a very old profession. It is a profession that has been around for a long time, and it is a profession that has a long history. This is a situation that is not very favorable to the medical profession, and it is a situation that is not very favorable to the public. The third of these is the fact that the medical profession is a very complex profession. It is a profession that involves a great deal of knowledge and skill, and it is a profession that is not very easy to understand. This is a situation that is not very favorable to the medical profession, and it is a situation that is not very favorable to the public.

It is a situation that is not very favorable to the medical profession, and it is a situation that is not very favorable to the public. The fourth of these is the fact that the medical profession is a very expensive profession. It is a profession that costs a great deal of money to practice, and it is a profession that is not very easy to enter. This is a situation that is not very favorable to the medical profession, and it is a situation that is not very favorable to the public. The fifth of these is the fact that the medical profession is a very powerful profession. It is a profession that has a great deal of influence over the government, and it is a profession that is not very easy to control. This is a situation that is not very favorable to the medical profession, and it is a situation that is not very favorable to the public.

It is a situation that is not very favorable to the medical profession, and it is a situation that is not very favorable to the public. The sixth of these is the fact that the medical profession is a very important profession. It is a profession that is responsible for the health of the community, and it is a profession that is not very easy to replace. This is a situation that is not very favorable to the medical profession, and it is a situation that is not very favorable to the public. The seventh of these is the fact that the medical profession is a very diverse profession. It is a profession that includes a great many different specialties, and it is a profession that is not very easy to understand. This is a situation that is not very favorable to the medical profession, and it is a situation that is not very favorable to the public.

It is a situation that is not very favorable to the medical profession, and it is a situation that is not very favorable to the public. The eighth of these is the fact that the medical profession is a very old profession. It is a profession that has been around for a long time, and it is a profession that has a long history. This is a situation that is not very favorable to the medical profession, and it is a situation that is not very favorable to the public.

THE JOURNAL OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
PUBLISHED WEEKLY

CHICAGO, ILL.

Subscription price, \$5.00 per annum in advance. Single copies, 15 cents. Entered as second-class matter, October 3, 1917. Postpaid. Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Act of October 3, 1917. Authorized by Act of October 3, 1917. Paid for by subscription.

Agnieszka Judkowiak*, Katarzyna Polak**

Przydatność rachunkowości w zarządzaniu przedsiębiorstwem w opiniach studentów kierunku „Finanse i rachunkowość”

Wprowadzenie

Kierunek „Finanse i rachunkowość” w Instytucie Ekonomii i Zarządzania został uruchomiony w 2008 roku i cieszy się niesłabnącą popularnością, zarówno na studiach stacjonarnych, jak i niestacjonarnych. Stanowi to potwierdzenie rosnącego znaczenia umiejętności zarządzania finansami w jednostkach gospodarczych. Skuteczne zarządzanie przedsiębiorstwem nie może obyć się bez znajomości zasad rachunkowości i finansów, ponieważ tylko rozumienie tych dwóch dziedzin zapewnia efektywne gospodarowanie zasobami oraz prawidłowe finansowanie majątku.

Celem artykułu jest przedstawienie poglądów studentów kierunku „Finanse i rachunkowość” Instytutu Ekonomii i Zarządzania na przydatność i rolę rachunkowości w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Autorki zastosowały metodę ankietową dla potrzeb niniejszego artykułu w celu oceny skuteczności nauczania rachunkowości oraz ukazania opinii studentów po zakończeniu jednego cyklu edukacji na wymienionym kierunku. Ankietę

* Mgr Agnieszka Judkowiak, Instytut Ekonomii i Zarządzania Politechniki Koszalińskiej, Zakład Rachunkowości, asystent, agnieszka.judkowiak@tu.koszalin.pl.

** Mgr Katarzyna Polak, Instytut Ekonomii i Zarządzania Politechniki Koszalińskiej, Zakład Rachunkowości, asystent, katarzyna.polak@tu.koszalin.pl.

przeprowadzono wśród studentów drugiego semestru pierwszego roku studiów, a następnie pytanie zostało ponowione w szóstym semestrze kształcenia tej samej grupy akademickiej.

Autorki skupiły uwagę na przedmiotach rachunkowych, z pominięciem tematów ogólnych i *stricte* finansowych. Zainteresowanie autorek budziła umiejętność uzasadnienia odpowiedzi z wykorzystaniem terminologii rachunkowości oraz powiązania w wypowiedzi różnorodnego zakresu przedmiotu (rachunkowości finansowej, rachunkowości zarządczej, rachunku kosztów itp.).

Pytanie zadano 70 studentom. Wszyscy ankietowani odpowiedzieli twierdząco. Nie pojawiła się ani jedna odpowiedź przecząca, natomiast uzasadnienia różniły się znacząco.

1. Cele nauczania rachunkowości

Przez naukę rachunkowości należy rozumieć procesy polegające na systematyzowaniu i pomnażaniu wiedzy o zasadach poznawania systemów informacyjnych rachunkowości i organizowaniu efektywnych procesów gromadzenia i przetwarzania informacji do celów zarządzania (Brzezin, 2005, s. 46).

Kierunek „Finanse i rachunkowość” jest jednym z młodszych kierunków studiów ekonomicznych. Jego powstanie w roku akademickim 2006/2007¹ poprzedziły ponad dziesięcioletnie starania środowiska akademickiego zajmującego się rachunkowością², przy znacznym wsparciu Zarządu Głównego

¹ Dotyczy Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania w Szczecinie, którego pracownikiem jest autorka wypowiedzi.

² W 2005 r. odbył się Zjazd Katedr Rachunkowości na temat standardów edukacyjnych rachunkowości. W jednym z artykułów pojawiają się sugestie odnośnie do potrzeby utworzenia kierunku ściśle rachunkowego. Zdaniem prof. H. Buk (Buk, 2005, s. 56–57): „Wykładane [do ZKR w 2005 r., przyp. aut.] przedmioty z grupy tzw. specjalnościowych są w zasadzie dopasowywane do możliwości kadrowych poszczególnych ośrodków. Z powyższych względów, najkorzystniejszym rozwiązaniem byłoby powstanie nowego kierunku studiów ekonomicznych, a mianowicie rachunkowości. Aktualnie możliwe kierunki studiów ekonomicznych (ekonomia, zarządzanie i marketing, informatyka i ekonometria, finanse i bankowość) zostały wskazane lata temu, w innej sytuacji społeczno-ekonomicznej kraju).

nego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce (SKwP), a w szczególności Rady Naukowej (Kiziukiewicz, 2008, s. 71).

Zainteresowanie studiami o kierunku finansowo-rachunkowym wynika z możliwości wykorzystania uzyskanej wiedzy w różnych dziedzinach gospodarki. Specjaliści od rachunkowości są zaangażowani w wiele procesów w jednostce, poczynając od ewidencji zdarzeń gospodarczych do zarządzania strategicznego włącznie. Odpowiedzialni są za sporządzanie sprawozdań finansowych, planowanie finansowe, a także często analizę wskaźników finansowych. Coraz większy nacisk w pracy specjalistów do spraw rachunkowości kładzie się na przygotowanie prognoz finansowych i budżetów, a także kontrolę gospodarowania zasobami oraz analizę rentowności klientów, produktów, procesów itp. Osoby o wykształceniu rachunkowym biorą również udział w opracowywaniu nowoczesnych systemów organizacyjnych, zorientowanych na konkurencyjność oraz zarządzanie wartością jednostki, a niejednokrotnie współuczestniczą w przygotowaniu i kontroli wykonania strategii.

Studia o tematyce rachunkowej pozwalają uzyskać wiedzę i umiejętności niezbędne do wykonywania zawodu zgodnie z przepisami prawa, standardami międzynarodowymi, dobrą praktyką oraz zasadami etycznymi. Ukończenie studiów o specjalności „Finanse i rachunkowość” pozwala na zatrudnienie na wielu stanowiskach, takich jak:

- dyrektor finansowy,
- główny księgowy,
- kontroler finansowy,
- księgowy,
- specjalista ds. rachunkowości zarządczej,
- analityk finansowy,
- biegły rewident,
- audytor wewnętrzny.

[...]. W powstaniu kierunku studiów – rachunkowość należy więc upatrywać przełomu w doskonaleniu jakości kształcenia w dziedzinie rachunkowości”.

Różnorodność zawodów związanych z rachunkowością miała wpływ na utworzenie trzech specjalności w ramach kierunku „Finanse i rachunkowość”, które zostały scharakteryzowane w tabeli 1.

Tabela 1. Charakterystyka specjalności kierunku „Finanse i rachunkowość”

Specjalność	Opis specjalności	Obszary tematyczne
Finanse i rachunkowość przedsiębiorstw	Umożliwia zdobycie wszechstronnej wiedzy i umiejętności z zakresu zarządzania finansami przedsiębiorstwa. Specjalizacja kierunkowa daje możliwość zapoznania się z finansami i rachunkowością przedsiębiorstw w ujęciu międzynarodowym, a analityczne spojrzenie na funkcjonowanie przedsiębiorstw zarówno krajowych, jak i międzynarodowych daje studentom szerokie spektrum możliwości zatrudnienia	• rachunek kosztów • planowanie finansowe • podatki i strategię podatkowe • międzynarodowe standardy sprawozdawczości finansowej • zarządzanie należnościami i zobowiązaniami w przedsiębiorstwie • rachunkowość małych przedsiębiorstw • polityka bilansowa • wycena wartości przedsiębiorstwa
Finanse i rachunkowość banku i zakładu ubezpieczeń	Umożliwia zdobycie wszechstronnej wiedzy niezbędnej do pracy w banku centralnym, komercyjnym i spółdzielczym oraz do współpracy z pozostałymi instytucjami rynku finansowego. Obok zagadnień mikroekonomicznych, związanych z funkcjonowaniem i zarządzaniem instytucją bankową, a także dotyczących współpracy banku z innymi podmiotami, studiowana jest tematyka systemów bankowych, międzynarodowych stosunków finansowych, systemów	• polityka pieniężna • zarządzanie aktywami i pasywami w zakładach ubezpieczeń • zarządzanie finansami w zakładach ubezpieczeń • rachunkowość ubezpieczeniowa • prawozdawczość finansowa banków i zakładów ubezpieczeń przy zastosowaniu MSSF • zarządzanie zyskiem w bankach i zakładach ubezpieczeń • rachunkowość bankowa • controlling bankowy

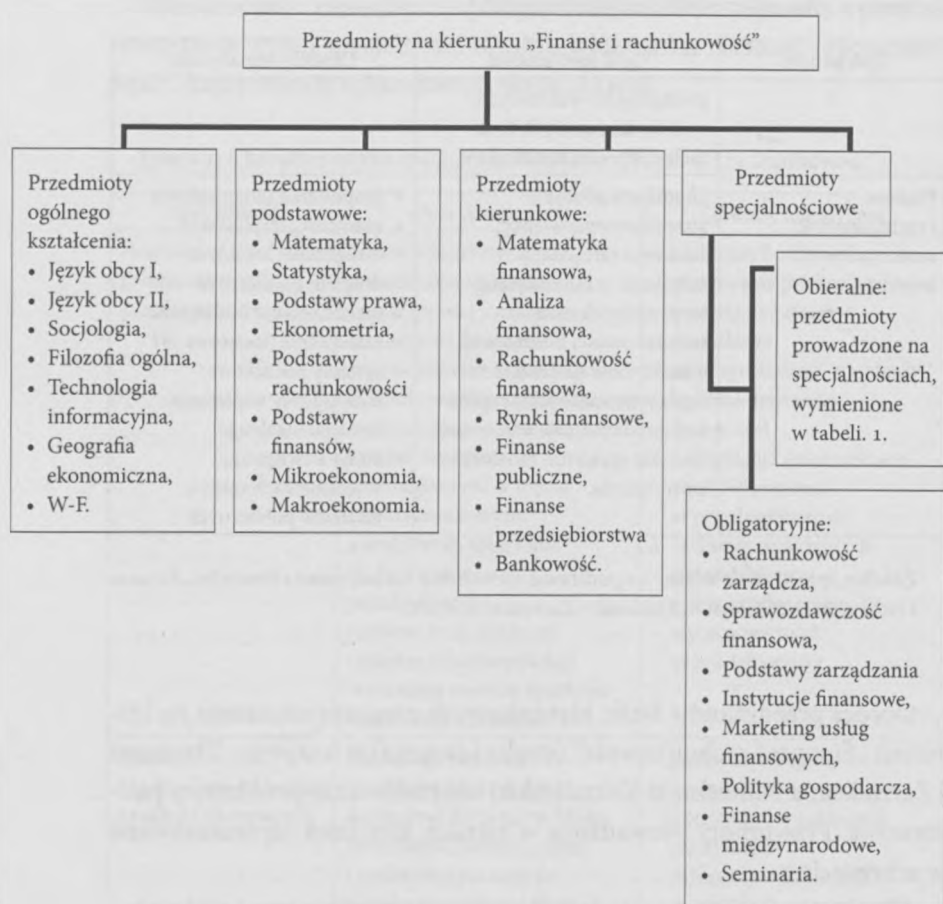
Tabela 1. Charakterystyka specjalności... (cd.)

Specjalność	Opis specjalności	Obszary tematyczne
	pieniężnych i walutowych, rynków finansowych oraz rachunkowości bankowej.	
Finanse i rachunkowość samorządów terytorialnych	Umożliwia zdobycie wszechstronnej wiedzy z zakresu zarządzania finansami w samorządach terytorialnych oraz rachunkowości budżetowej, a analityczne spojrzenie na funkcjonowanie samorządów terytorialnych daje studentom szerokie spektrum możliwości zatrudnienia.	• gospodarka samorządowa • marketing terytorialny • zarządzanie lokalnym długiem publicznym • rachunkowość budżetowa • planowanie finansowe JST • systemy podatkowe • instrumenty wspierania rozwoju lokalnego • audyt wewnętrzny w jednostkach sektora finansów publicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie standardów kształcenia na kierunku „Finanse i rachunkowość” Instytutu Ekonomii i Zarządzania, 2008.

Oprócz przedmiotów ściśle kierunkowych program nauczania na kierunku „Finanse i rachunkowość” (studia I stopnia) w Instytucie Ekonomii i Zarządzania Politechniki Koszalińskiej obejmuje także przedmioty podstawowe. Przedmioty prowadzone w ramach kierunku zaprezentowano w schemacie 1.

Absolwent powinien posiadać wiedzę z zakresu finansów i rachunkowości, funkcjonowania instytucji finansowych i banków oraz umiejętności analizy podstawowych zjawisk gospodarczych i sytuacji ekonomiczno-finansowych jednostek gospodarczych. Absolwent powinien rozumieć przyczyny i skutki występowania zjawisk gospodarczych na szczeblu makro- i mikroekonomicznym w warunkach otwartej gospodarki rynkowej. Powinien umieć znajdować materiały źródłowe z zakresu finansów i rachunkowości, rozumieć je oraz umieć je analizować (Standardy, 2008).

Schemat 1. Przedmioty nauczane na kierunku „Finanse i rachunkowość”

Źródło: opracowanie własne na podstawie siatek programowych dla kierunku „Finanse i rachunkowość I stopień”, Instytut Ekonomii i Zarządzania, Politechnika Koszalińska.

Tak szeroki zakres przedmiotów na kierunku „Finanse i rachunkowość” wynika z zapotrzebowania rynku pracy na wykwalifikowaną kadrę. Obecnie nie wystarczy znać jedynie rachunkowości. Opinia prof. Czubakowskiej sprzed kilku lat nie straciła na aktualności (Czubakowska, 2004, s. 8–9): „Dzisiejszy księgowy musi być ekspertem o dużych zdolnościach komunikatywnych oraz wykazywać zdolność do spełniania funkcji informacyjnych

i sprawozdawczych opartych na wiedzy. [...] Większa odpowiedzialność księgowego powoduje konieczność doskonalenia zawodowej kompetencji, która wymaga uczenia się, rozwijania umiejętności oraz używania różnych strategii w celu ulepszania zdolności zdobywania i zastosowania wiedzy”.

Wypowiedź prof. Czubakowskiej potwierdzają również opinie innych autorów (Rosiak, Szczypa, 2005, s. 137): „Współczesne uczelnie powinny kształtować człowieka wszechstronnego, potrafiącego przystosować się do zmieniającej się rzeczywistości. Dostrzega się rosnące zapotrzebowanie ze strony praktyki na wysoko wykwalifikowane kadry. [...] Konkurencyjność na światowym rynku pracy wymaga stałego podnoszenia poziomu wiedzy i umiejętności studentów, m.in. z zakresu szeroko pojmowanej rachunkowości”.

Celem przeprowadzenia przez Autorki badania było zatem sprawdzenie, czy studenci są świadomi znaczenia rachunkowości w przedsiębiorstwie i czy wiążą rachunkowość w jednostce jedynie z ewidencją księgową, czy też zdają sobie sprawę z ogromnego zakresu wiedzy, jaki powinien posiadać współczesny księgowy.

2. Wyniki ankiety

Badanie przeprowadzono w formie pytania ankietowego. Główne pytanie brzmiało: czy rachunkowość jest przydatna w zarządzaniu przedsiębiorstwem? Zarówno odpowiedź pozytywną, jak i negatywną studenci musieli uzasadnić, wykorzystując swoją dotychczasową wiedzę na kierunku.

Pierwsze różnice w postrzeganiu rachunkowości przez studentów widać w liczbie podawanych odpowiedzi. Osoby studiujące na pierwszym roku udzielały średnio dwóch uzasadnień, natomiast dwa lata starsi ankietowani podawali średnio 4 odpowiedzi wyjaśniające. Ponadto w przypadku studentów pierwszego roku 14% udzieliło wyjaśnień lakonicznych, w których nie było konkretnych argumentów bądź w ogóle nie uzasadniło odpowiedzi. Wśród studentów trzeciego roku jedynie dwie osoby nie określiły uzasadnienia przydatności rachunkowości w zarządzaniu przedsiębiorstwem.

Studenci pierwszego roku studiów wskazywali mniej wariantów wykorzystania rachunkowości w przedsiębiorstwie i skupiali swoją uwagę głównie na rachunkowości finansowej. W dużo mniejszym stopniu potrafili wskazać inne obszary pracy księgowego niż ich starsi koledzy. Różnorodność odpowiedzi prezentuje tabela 2.

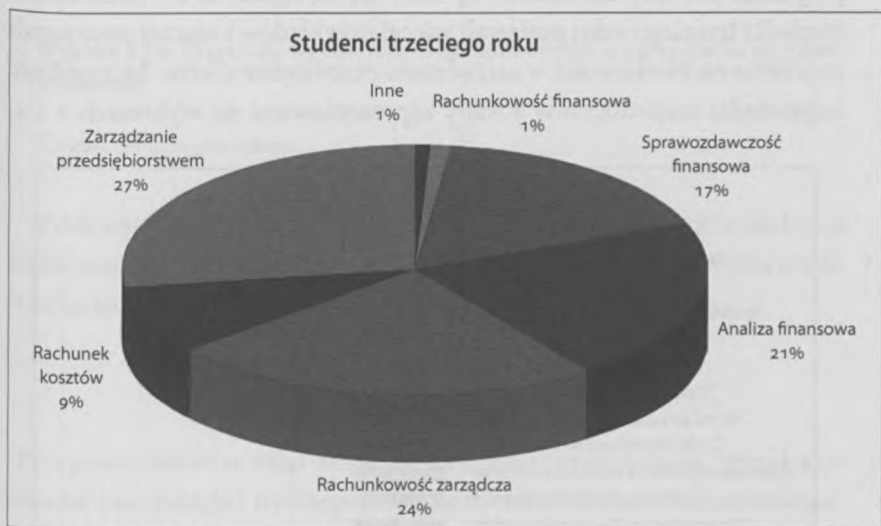
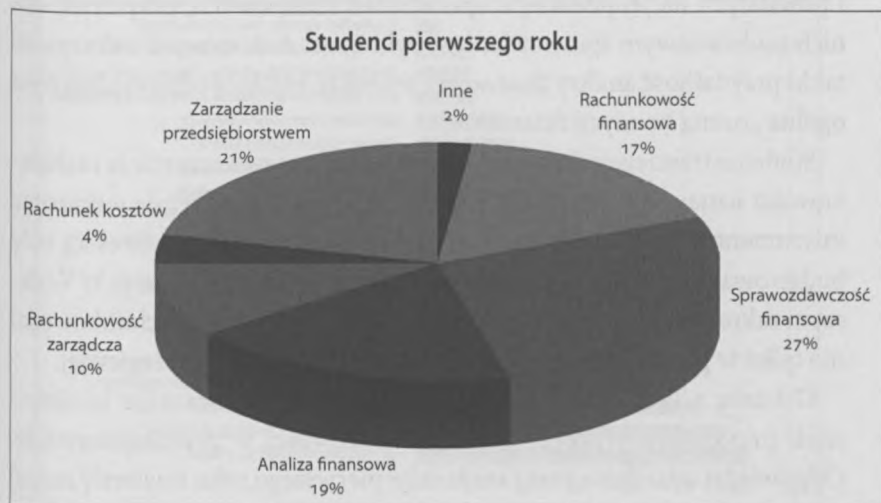
Tabela 2. Wykorzystanie rachunkowości w przedsiębiorstwie – warianty odpowiedzi

Studenci pierwszego roku	Studenci trzeciego roku
• Ewidencjonuje i dokumentuje operacje gospodarcze. • Usprawnia system obiegu informacji. • Jej wynikiem są sprawozdania finansowe / raporty. • Ustala wynik finansowy. • Stanowi źródło informacji o sytuacji majątkowo-finansowej. • Wspomaga gospodarowanie majątkiem. • Ocenia kondycję przedsiębiorstwa. • Wspomaga zarządzanie środkami pieniężnymi. • Pomaga w zarządzaniu kosztami. • Służy ocenie zarządzania przedsiębiorstwem. • Wspomaga kontrolę wewnętrzną. • Służy planowaniu/prognozowaniu. • Ułatwia podejmowanie decyzji. • Wspomaga określenie kierunków rozwoju	• Ewidencjonuje i dokumentuje operacje gospodarcze. • Usprawnia system obiegu informacji. • Jej wynikiem są sprawozdania finansowe / raporty. • Dostarcza informacji kadrze kierowniczej. • Ustala wynik finansowy. • Stanowi źródło informacji o sytuacji majątkowo-finansowej. • Wspomaga gospodarowanie majątkiem. • Ocenia kondycję przedsiębiorstwa. • Wspomaga zarządzanie środkami pieniężnymi. • Pomaga w zarządzaniu kosztami. • Służy ocenie zarządzania przedsiębiorstwem. • Wspomaga kontrolę wewnętrzną. • Służy planowaniu/prognozowaniu. • Ułatwia podejmowanie decyzji. • Wspomaga określenie kierunków rozwoju. • Ustala opłacalność inwestowania. • Kalkuluje koszt wytworzenia. • Określa rentowność produkcji. • Wspomaga tworzenie strategii przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne.

Kolejne pytanie miało na celu ustalenie, jak szeroko rozumiana jest rachunkowość stosowana w przedsiębiorstwach. Autorki dostrzegły różnice między wypowiedziami studentów pierwszego i trzeciego roku. Starsi

respondenci widzieli szersze możliwości wykorzystania rachunkowości i w większym stopniu potrafili podać konkretne przykłady. Zakres wykorzystania rachunkowości w przedsiębiorstwie prezentują wykresy 1 i 2.

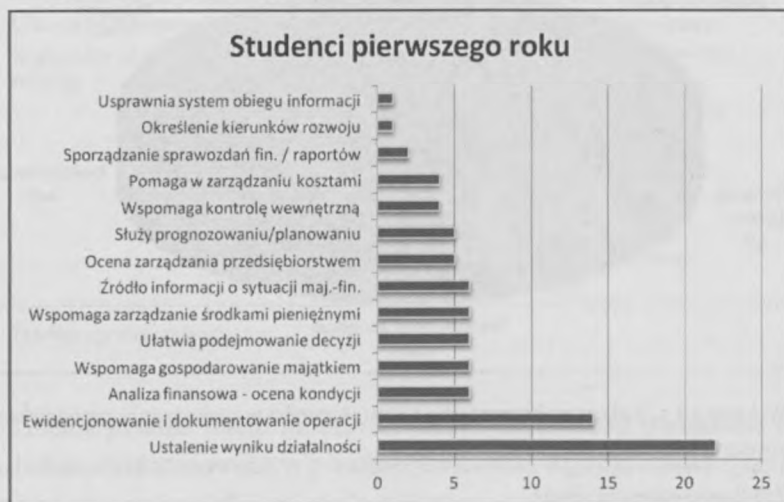
Wykresy 1 i 2. Zakres wykorzystania rachunkowości w zarządzaniu przedsiębiorstwem

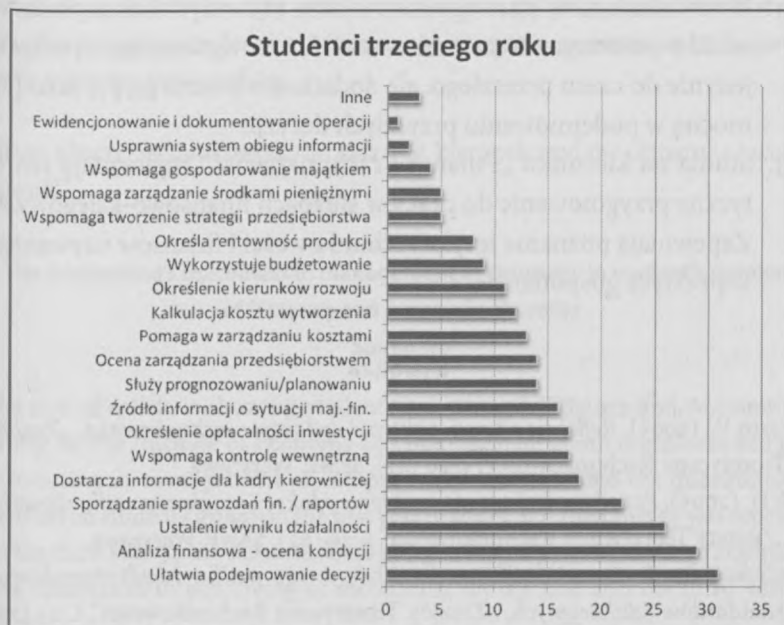
Źródło: opracowanie własne.

Studenci pierwszego roku oceniali zakres wykorzystania rachunkowości w przedsiębiorstwie głównie przez pryzmat rachunkowości księgowej. Przede wszystkim wskazywali na problemy ewidencji księgowej i powstałych na jej podstawie sprawozdań finansowych, przy czym dla nich podstawowym sprawozdaniem był bilans. Ankietowani wskazywali także przydatność analizy finansowej, jednakże wiodącą odpowiedzią była ogólna „ocena kondycji finansowej”.

Studenci trzeciego roku za równie ważny zakres wykorzystania rachunkowości uznawali także rachunkowość zarządczą, konkretnie wskazując instrumenty, które mogą być przydatne w zarządzaniu. Podkreślali rolę budżetowania, kalkulacji, określania cen i rentowności produkcji. W większym zakresie niż ich młodszy koledzy widzieli przydatność rachunkowości nie tylko w perspektywie krótkookresowej, ale również strategicznej.

Ostatnią z interesujących Autorki kwestii było wskazanie konkretnych przykładów wykorzystania rachunkowości w przedsiębiorstwie. Odpowiedzi udzielane przez studentów pierwszego roku zawierały mniej przykładów, a niejednokrotnie opierały się na ogólnych stwierdzeniach. Studenci trzeciego roku podawali więcej przykładów i szerzej postrzegali znaczenie rachunkowości w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Szczegółowe odpowiedzi respondentów zostały zaprezentowane na wykresach 3 i 4.

Wykresy 3 i 4. Przykłady wykorzystania rachunkowości w zarządzaniu przedsiębiorstwem

Źródło: opracowanie własne.

Zdaniem autorek badanie potwierdziło świadomość studentów na temat konieczności zgłębiania wiedzy z rachunkowości, aby w pełni wykorzystać wynikające z niej korzyści w zarządzaniu w przedsiębiorstwie.

Podsumowanie

Przeprowadzone w roku akademickim 2011/2012 badanie wśród studentów pierwszego i trzeciego roku kierunku „Finanse i rachunkowość” pozwala sformułować następujące wnioski ogólne:

1. Studenci trzeciego roku są zdecydowanie bardziej zorientowani, jak wykorzystać rachunkowość w zarządzaniu przedsiębiorstwem.

2. Wśród studentów trzeciego roku można zauważyć większą świadomość w postrzeganiu rachunkowości. Już nie ograniczają jej zakresu jedynie do czasu przeszłego, ale dodatkowo postrzegają ją jako pomocną w podejmowaniu przyszłych decyzji.
3. Studia na kierunku „Finanse i rachunkowość” zapewniają teoretyczne przygotowanie do pracy w służbach finansowo-księgowych. Zapewniają poznanie języka rachunkowości i finansów używanego w praktyce gospodarczej.

Literatura

- Brzezin W. (2005), *Refleksje o terorii, polityce i dydaktyce rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 26 (82), SKWp, Warszawa.
- Buk H. (2005), *Pożądane zmiany różnych form edukacji w zakresie rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 26 (82), SKWp, Warszawa.
- Czubakowska K. (2004), *Profesjonalizm księgowego według Międzynarodowych Standardów Edukacyjnych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 23 (79), SKWp, Warszawa.
- Kiziukiewicz T. (2008), *Specjalność na kierunku „Finanse i Rachunkowość” na przykładzie Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego* [w:] *Dydaktyka w naukach ekonomicznych*, pod red. T. Kiziukiewicz, Akademia Rolnicza, Szczecin.
- Rosiak J., Szczypa P. (2005), *Standardy edukacyjne rachunkowości wyznacznikiem nowej jakości kształcenia* [w:] *Standardy edukacyjne rachunkowości – praktyka i stan badań*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, pod red. A. Kardasza, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław.
- Standardy kształcenia na kierunku „Finanse i rachunkowość” (2008), Załącznik nr 32, Instytut Ekonomii i Zarządzania Politechniki Koszalińskiej, Koszalin.

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie poglądów studentów kierunku „Finanse i rachunkowość” Instytutu Ekonomii i Zarządzania na przydatność i rolę rachunkowości w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Autorki zastosowały metodę ankietową wśród studentów pierwszego roku studiów, po czym badanie zostało

powtórzone na trzecim roku studiów wśród tej samej grupy studentów. Artykuł przedstawia opinie studentów i różnice w postrzeganiu rachunkowości na pierwszym i trzecim roku studiów.

Słowa kluczowe: rachunkowość, zarządzanie, kierunek studiów „Finanse i rachunkowość”.

The Accounting's usefulness in management of company in student's opinions of "Finance and Accounting" profile

Summary

The aim of article is showing student's opinions of "Finance and Accounting" profile in The Institute of Economy and Management about usefulness and role accounting in management of company. The authors used the questionnaire method on student's group on the first year of study, and then survey was repeated on the third year on the same student's group. The article shows student's opinions and differences in perceiving of accounting on the first and the third year of study.

Keywords: accounting, management, "Finance and Accounting" profile.

Anna Kasperowicz*

Treści kształcenia w nauczaniu na odległość, na przykładzie kursu przygotowanego na I stopień certyfikacji zawodowej w Stowarzyszeniu Księgowych w Polsce

Wprowadzenie

W czasach powszechnego dostępu do Internetu podstawowym problemem nie jest pozyskiwanie informacji, ale wyselekcjonowanie tych najbardziej istotnych, z punktu widzenia odbiorcy, a następnie ich opracowywanie. Ten proces to nic innego jak tworzenie metadanych, czyli danych opisujących inne dane (*Encyklopedia zarządzania*, 2012). Pojęcie to jest szczególnie istotne w kształceniu na odległość, ponieważ podstawowym elementem każdego kursu organizowanego w tej formule są treści kształcenia rozumiane jako dane, których źródłem są inne dane. Zazwyczaj punktem wyjścia opracowywania treści kształcenia są materiały powstałe wcześniej, wykorzystywane w toku klasycznego nauczania. Kopiowanie tychże materiałów jest niewłaściwe. Mogą one jednak stanowić punkt wyjścia dla opracowywania treści kształcenia w nauczaniu na odległość, które są centralnym elementem tego procesu. W związku z tym ich jakość stanowi o użyteczności powstającego kursu. Praca nad nimi staje się wyzwaniem dla ekspertów w danej dziedzinie i programistów.

* Dr Anna Kasperowicz, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, adiunkt, anna.kasperowicz@ue.wroc.pl.

Celem opracowania jest opisanie roli i wskazanie zasad konstruowania treści kształcenia w nauczaniu na odległość oraz zaprezentowanie koncepcji wspomagania nauczania rachunkowości na I stopniu certyfikacji zawodowej w Stowarzyszeniu Księgowych w Polsce w formie e-learningu.

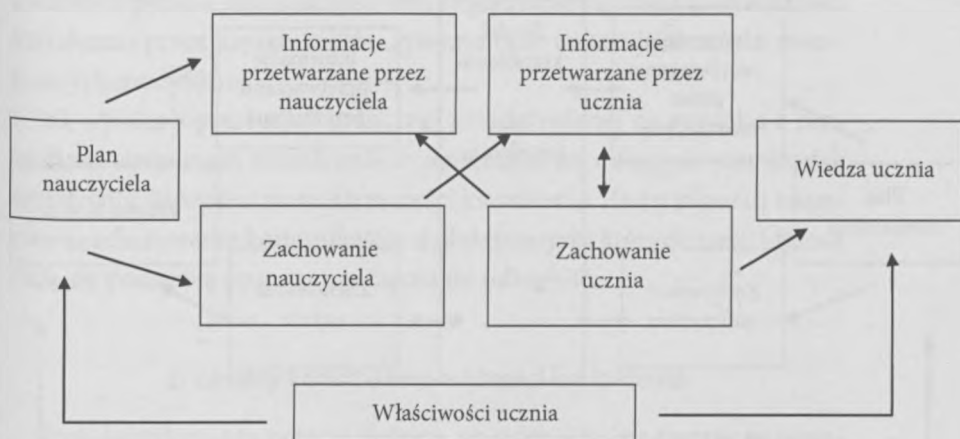
1. Rola treści kształcenia w nauczaniu na odległość

Współcześnie dużą rolę w pozyskiwaniu informacji odgrywa Internet. Jest to powszechne medium dostępne w dowolnym czasie i w zasadzie w każdym miejscu na ziemi. Jego użycie z jednej strony zdecydowanie przyspiesza proces zdobywania informacji, ale z drugiej wymaga ich selekcjonowania, porządkowania, a następnie opracowywania i generowania nowych już opracowanych celowo metadanych. Wykorzystywanie Internetu w celu pozyskiwania wiadomości z wybranego obszaru wiedzy jest trudnym i często pracochłonnym zajęciem. Osoby zainteresowane zdobywaniem wiedzy przy wykorzystaniu Internetu są zainteresowane dostępem do wiadomości o uporządkowanej strukturze. W tym właśnie momencie otwiera się możliwość wykorzystania Internetu w dydaktyce. To właśnie Internet umożliwia powszechne kształcenie na odległość – czyli bez bezpośredniego kontaktu nauczyciela z uczniem – mianowicie e-learningu.

Proces kształcenia rozumiany jest jako sekwencja świadomych i celowych czynności nauczycieli i uczniów, który składa się z dwóch elementów nauczania i uczenia się (Okoń, 1998, s. 133). Nauczanie to planowa i systematyczna praca nauczyciela z uczniami, która polega na wywoływaniu i utrwalaniu zmian w ich wiedzy, dyspozycjach, postępowaniu i całej osobowości (Okoń, 1998, s. 55). Natomiast uczenie się jest procesem w toku, którego na podstawie doświadczenia, poznania i ćwiczenia powstają nowe formy zachowania się i działania lub ulegają zmianom formy wcześniej nabyte u uczniów (Okoń, 1998, s. 134).

W tradycyjnym kształceniu występują bezpośrednie relacje edukacyjne pomiędzy dwoma podmiotami tego procesu – nauczycielem a uczniem. Relacje te, zwane w teorii dydaktyki schematem badania dydaktycznego, uwzględniają przetwarzanie informacji jako podstawę podejścia badaw-

czego. Na rysunku 1 zaprezentowano graficznie powiązania pomiędzy nauczycielem a uczniem w nauczaniu klasycznym.

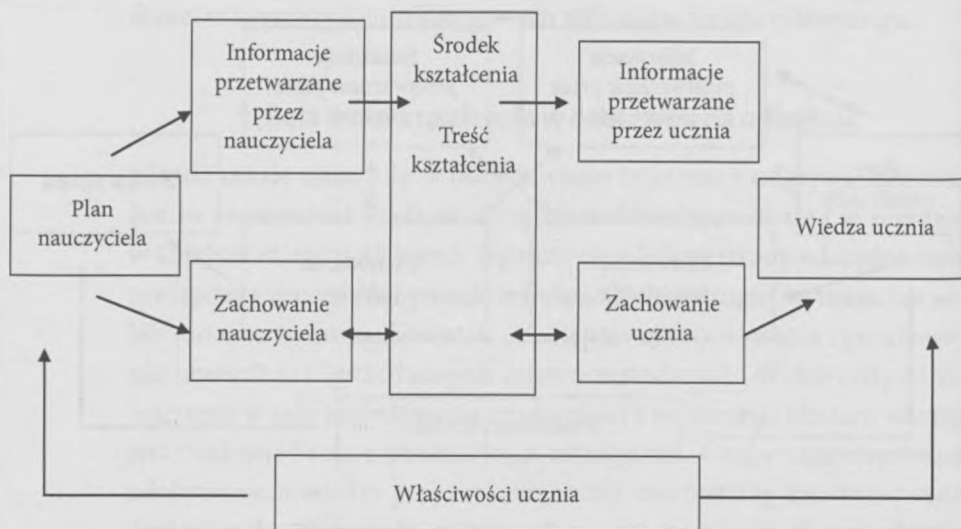

Rysunek 1. Schemat badania dydaktycznego

Źródło: Kruszewski, 1987, s. 81.

Powiązania powstające pomiędzy nauczycielem a uczniem w toku procesu dydaktycznego to sieć wzajemnych relacji. Na wejściu (rys. 1) umiejscowiono plan nauczyciela, natomiast na wyjściu jako element docelowy wiedzę ucznia. Plan nauczyciela to określony zasób informacji, jego zamierzenia co do sposobu ich przekazania oraz ustalony cel w postaci przyswojonej wiedzy przez ucznia. Sposób przekazania informacji modyfikowany jest na bieżąco na skutek zachowań ucznia/uczniów, które wynikają z przetwarzania przez niego/nich informacji podawanych przez nauczyciela. Pomiędzy zachowaniem ucznia a informacjami przetwarzanymi przez niego występuje zwrotna relacja, która jest reakcją na nowe treści i jednocześnie sygnałem dla nauczyciela co do czytelności i jasności przekazu. Uwieńczeniem procesu dydaktycznego jest przyswojona wiedza przez uczniów. Plan nauczyciela musi uwzględniać właściwości ucznia, czyli jego dominujący zmysł poznawczy oraz cechy osobowościowe.

W przypadku gdy proces ten zachodzi w grupie uczniów, nauczyciel powinien wypośrodkować środki przekazu.

Rysunek 2. Schemat badania dydaktycznego w e-learningu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Kruszewski, 1987, s. 81.

W nowoczesnej formie, jaką jest e-learning pomiędzy podmiotami procesu dydaktycznego, tworzy się relacja pośrednia, ponieważ pomiędzy dwoma podmiotami procesu pojawia się nowy element, jakim jest środek kształcenia rozumiany jako środek przekazu, w którym udostępniane są treści kształcenia (rys. 2). To właśnie za jego pośrednictwem następuje wymiana informacji pomiędzy podmiotami. Zachowanie nauczyciela, podobnie jak zachowanie ucznia, jako elementy procesu dydaktycznego tracą znaczenie na rzecz środka kształcenia. Środek kształcenia staje się najważniejszym elementem całego procesu. Elementem, który jest przekaznikiem treści kształcenia pomiędzy ich twórcą – nauczycielem a odbiorcą, czyli uczniem. Pomimo tego, że nie dochodzi do fizycznego spotkania pomiędzy nauczycielem a uczniem, to pomiędzy nimi może zaistnieć wirtualny kontakt za pośrednictwem Internetu. Kontakt ten inicjowany

jest głównie przez ucznia, który może w formie e-maila zadać pytanie dotyczące realizowanych treści. W związku z tym, że e-learning w klasycznej postaci ma charakter asynchroniczny, na odpowiedź uczeń musi czekać. Zadawane pytania dają nauczycielowi pogląd na sposób realizowania treści kształcenia przez użytkowników systemu oraz wskazują kierunek ewentualnych modyfikacji.

Jak wynika z prezentacji graficznej przedstawionej na rysunku 2 centralnym elementem kształcenia w nauczaniu na odległość jest środek kształcenia, który jest nośnikiem treści kształcenia. Za jej pomocą następuje przekazywanie komunikatów dydaktycznych, których treść i forma stają się podstawą procesu nauczania na odległość.

2. Zasady konstruowania treści kształcenia

Treść kształcenia to pojęcie złożone, na które składają się trzy następujące elementy (Kruszewski, 1987, s. 112):

- 1) uporządkowany zbiór wiadomości – materiał nauczania,
- 2) ogół planowanych doświadczeń ucznia w miejscu nauczania – zmiana, która ma zajść w wiadomościach słuchacza, jego umiejętnościach i systemie wartości,
- 3) ogół sytuacji pedagogicznych nakierowanych na ogólnie rozumiane i pożądane zmiany w osobowości słuchacza oraz spontaniczne czynności słuchacza, które spowodują, że zajdą określone zmiany w jego psychice pod wpływem materiału nauczania.

Pierwszym elementem treści kształcenia, według przytoczonej definicji, jest materiał nauczania. Przygotowanie w kształceniu na odległość materiału nauczania jako uporządkowanego zbioru wiadomości wymaga tworzenia kilku warstw treści, które powinny odpowiadać ustalonej strukturze materiału. Wielowarstwowość treści wymaga, aby każda warstwa miała swój indywidualny opis. Z reguły w nauczaniu w formie e-learningu mamy do czynienia z trójwarstwową strukturą treści poprzez system tzw. linków, dzięki którym zainteresowana osoba wywołuje na ekranie monitora coraz do głębiej osadzone treści. Opis każdej warstwy musi być krótki, zwięzły i jednocześnie atrakcyjny. Pierwsza warstwa, jednocześnie najwyższa, ma

charakter reklamy. Powinna sprawić, że osoba zainteresowana szkoleniem wybierze akurat ten kurs. W drugiej warstwie następuje „sprzedaż” danego kursu. Powinna przedstawiać zawartość kursu. Przekonać, że układ treści jest najbardziej optymalny i atrakcyjnie zaprezentowany. Ostatnia warstwa ma za zadanie takie zaprezentowanie materiału, żeby umożliwić wykorzystanie już posiadanej wiedzy oraz/lub nabywanie nowej. Opisywanie każdej warstwy powinno kierować się zasadą: im wyższa warstwa, tym bardziej zwarte komunikaty. Reklama kursu powinna być krótka, hasłowa, oryginalna i jednocześnie wzbudzająca zaufanie. W drugiej warstwie powinny znaleźć się już krótkie streszczenia i omówienia zawartości w postaci punktów, tabel, rysunków. Najniższa warstwa to docelowe zasoby wiedzy. W tym miejscu można już zastosować bardziej rozbudowane formy przekazu, jednak nie należy zbytnio wzbogacać materiału nauczania i trzeba wystrzegać się umieszczania niepotrzebnych treści. Podstawą procesu kształcenia na odległość jest treść i forma materiału nauczania znajdujące się w najniższej warstwie.

Przekazywanie treści kształcenia, analogicznie jak w klasycznych książkach w formie bloków tekstu z rozbudowanymi zdaniami, jest kierunkiem niewłaściwym. Bardziej adekwatnym rozwiązaniem jest dokonanie strukturalnego podziału materiału nauczania. Należy go podzielić na części, w których wyodrębnia się kolejne składowe, aż do najmniejszych – atomów, w taki sposób, aby każdy atom zawierał stosunkowo niewielki fragment wiedzy, który zmieści się na ekranie. Chodzi o wprowadzenie zasady: „jeden ekran jedna myśl” (Hyla, 2005, s. 186).

Przekazywane treści na ekranie można nazwać komunikatem dydaktycznym. Optymalny komunikat powinien być dostosowany do (Sokołowski, Skrzypniak):

- odbiorcy komunikatu,
- twórcy komunikatu,
- rzeczy komunikowanej.

Przy tworzeniu komunikatów jego twórca musi brać zatem pod uwagę grupę docelową, czyli potencjalnych odbiorców, oraz specyfikę materiału nauczania (rzeczy komunikowanej). Nie można pominąć w konstruowaniu treści kształcenia samego celu kształcenia. Ustalenie tego celu jako

przekazywanie wybranych informacji jest podejściem zbyt uproszczonym. Hyla (2005, s. 164) stwierdza, że „Nauczanie to nie napełnianie wiadra, ale rozpalanie ognia”. Celem nauczania winno być wspieranie zdobywania wiedzy przez uczniów, w którego efekcie powstaje indywidualna wiedza każdego uczestnika procesu kształcenia.

Przed rozpoczęciem konstruowania komunikatów dydaktycznych w ramach konkretnego kursu należy określić grupę docelową odbiorców oraz umiejscowić kurs w procesie dydaktycznym. Należy więc podjąć decyzję, czy kurs będzie stanowił uzupełnienie do zajęć odbywających się w formie klasycznej, czy też ma je zastąpić. W pierwszym przypadku, gdy zostaje zachowany kontakt z nauczycielem, główny nacisk przy tworzeniu treści kształcenia powinien być położony na treści podsumowujące i sprawdzające zdobytą wiedzę. Można zminimalizować materiał o charakterze wykładowym. Powinny one dać szansę użytkownikowi sprawdzenia w sposób praktyczny zdobytych umiejętności. W drugim przypadku, gdy wyklucza się osobisty kontakt ucznia z nauczycielem, przedstawione treści powinny zawierać zdecydowanie więcej materiału o charakterze wykładowym.

Twórcy komunikatu to zazwyczaj zespół ekspertów, w którym współpracują osoby odpowiedzialne merytorycznie za przekazywane treści oraz programiści – twórcy komunikatów.

W literaturze przedmiotu opisano 10 zasad projektowania szkoleń, których przestrzeganie pozwala zwiększyć efektywność szkoleń. Zostały one przedstawione i opisane w tabeli 1.

W tabeli 1 opisano 10 ogólnych zasad, którymi powinni się kierować twórcy kursów w formie e-learningu. Stworzenie instrukcji tworzenia komunikatów dydaktycznych jest niemożliwe. Specyfika przekazywanej materii sama już wyznacza sposoby przekazu, których uatrakcyjnianie jest zadaniem zespołu ekspertów.

Tabela 1. Zasady projektowania szkoleń

Lp.	ZASADA	REALIZACJA ZASADY W SZKOLENIACH NA ODLEGŁOŚĆ
1	Opowiadaj właściwie dobre, sugestywne historie	Wykorzystywanie wszystkich możliwości oddziaływania na wyobraźnię. Wspieranie samodzielnego wyciągania wniosków. Oddziaływanie maksymalne na zmysły słuchu i wzroku. Posługiwanie się przykładami w postaci krótkich filmów, scenek rodzajowych
2	Umożliwienie uczenia się przez zabawę	Łamanie monotonii przedstawionych treści. Posługiwanie się grami, zabawami zarówno indywidualnie, jak i grupowo, koordynowanie dyskusji na czatach bądź forach internetowych
3	Pozwól eksperymentować i uczyć się na błędach	Wypożyczanie kursów w elementy interaktywne. Wspieranie nauki na popełnianych błędach bez sankcji
4	Właściwie dobieraj obrazy i elementy multimedialne	Efekty multimedialne powinny odpowiadać przekazywanym treściom. Mając świadomość ograniczeń technicznych, treści nie należy nadmiernie rozbudowywać o „efekty specjalne”
5	Otocz osobę szkoloną opieką	Osoba korzystająca ze szkoleń na odległość powinna otrzymać wsparcie zarówno od strony technicznej, jak i merytorycznej przy ściśle określonych regułach (sprecyzowany czas na odповідь oraz forma wsparcia)
6	Daj możliwość uczenia się w grupie	Wypożyczenie kursu w mechanizmy komunikacji nie tylko między użytkownikami i opiekunem kursu, ale również pomiędzy osobami szkolonymi
7	Skoncentruj się na tym, co istotne	Minimalizowanie komunikatów do istotnych „treściwych”. Hierarchizacja treści
8	Daj czas na samodzielne poznanie i zrozumienie	Struktura kursu powinna dawać czas na pracę własną, dojście do konkluzji
9	Zaraż osobę swoją pasją	Motywowanie uczestników do zdobywania wiedzy. Interesująca forma, żywy, sugestywny przekaz
10	Spraw, by osoba szkolona nigdy nie przestawała się uczyć	Roztaczanie wizji kolejnych etapów nauczania, motywowanie do kontynuowania nauki. Wspieranie w dalszym wzbogacaniu wiedzy

Źródło: Hyla, 2005, s.164–165.

3. Koncepcja konstruowania treści kształcenia kursu I stopnia certyfikacji zawodowej SKwP oddział we Wrocławiu

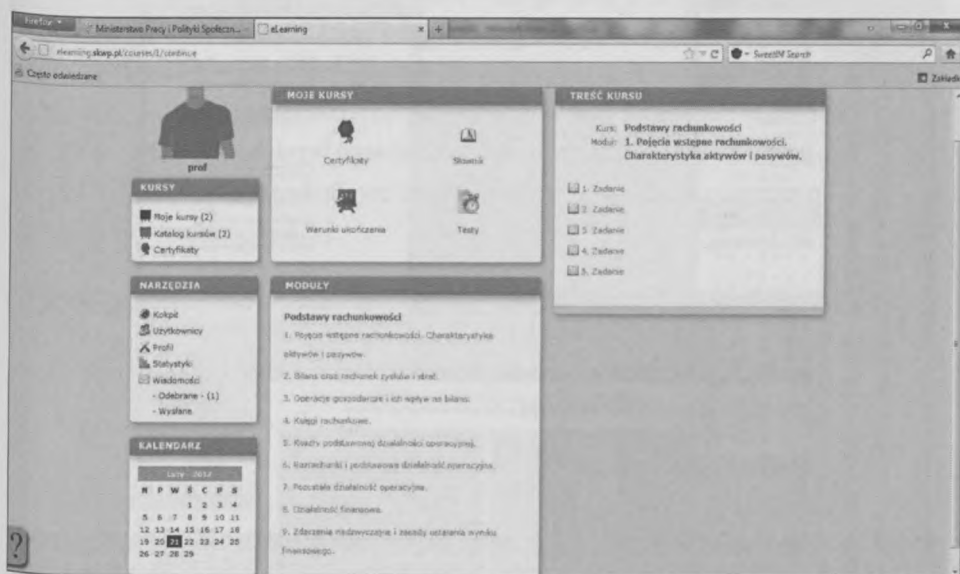
Przy konstruowaniu treści kształcenia kursu w formie e-learningu na I stopniu certyfikacji zawodowej w Stowarzyszeniu Księgowych w Polsce założono, że nauka w tej formie ma uzupełniać treści nauczane w klasyczny sposób. W materiale nauczania znalazły się zadania wymagające rozwiązywania w formie interaktywnej. Są to ćwiczenia, które każdy uczestnik szkolenia ma obowiązek rozwiązać poza salą wykładową, indywidualnie przy wykorzystaniu Internetu po zalogowaniu się na odpowiedniej stronie. System informatyczny został tak skonstruowany, że rozwiązania podawane przez użytkownika są weryfikowane ze wzorcem i w razie błędnego rozwiązania system ich nie przyjmuje i komunikuje, że rozwiązanie zawiera błąd, nie podając miejsca jego wystąpienia ani na czym polega. Następnie pozostawia czas na znalezienie błędu i jego poprawę. W przypadku gdy użytkownik rozwiązujący zadanie nie jest w stanie rozwiązać problemu własnymi siłami, ma możliwość skontaktowania się z prowadzącym kurs i zadania mu pytania wspomagającego. Po ewentualnej podpowiedzi uczestnik kursu ma obowiązek rozwiązać zadanie samodzielnie. Takie podejście daje czas do zastanowienia i podjęcia decyzji. Podpowiedzi nie powinny dawać gotowych rozwiązań, a jedynie naprowadzać, gdzie ich szukać, np. podawać akty prawne.

Obecnie w czasie prac nad opracowaniem artykułu trwa próbne testowanie powstałego kursu przez wybrane grupy użytkowników.

Pierwszy startowy ekran kursu w formie e-learningu wspomagającego I stopień ścieżki edukacyjnej procesu certyfikacji zawodu księgowego jest dostępny po zalogowaniu na stronie internetowej learning.skwp.pl oraz podaniu hasła dostępu (rys. 3).

* Anne Korpelawicz

6. Rozrachunki i podstawowa działalność operacyjna.
7. Pozostała działalność operacyjna.
8. Działalność finansowa.
9. Zdarzenia nadzwyczajne i zasady ustalania wyniku finansowego.

Rysunek 4. Druga karta kursu dla kandydatów na asystenta rachunkowości w formie e-learningu

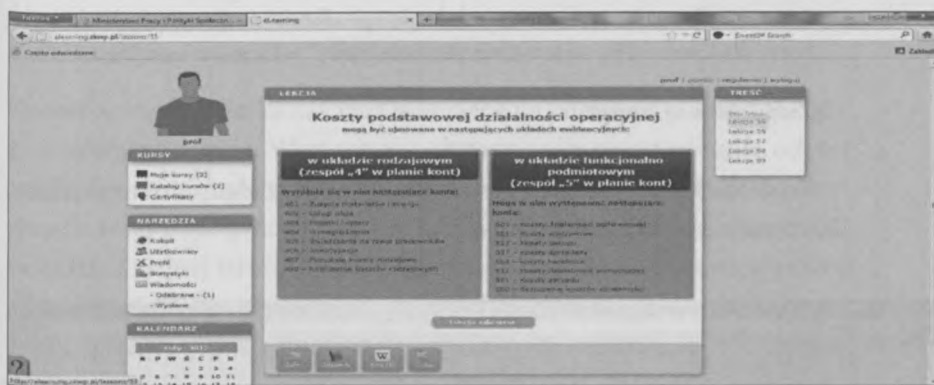
Źródło: learning.skwp.pl.

Podświetlenie nazwy modułu powoduje wyświetlenie jego zawartości w prawym górnym oknie.

Informacje o strukturze materiału nauczania zostały zaprezentowane w trzech warstwach. Pierwsza warstwa o charakterze informacyjnym jest dostępna w zakładce „Katalog kursów”. Tam umiejscowiono podział treści kształcenia na wymienione wcześniej moduły wraz z opisem ich zawartości merytorycznej. Treści zawarte w poszczególnych modułach zostały zaprezentowane w formie podpunktów (rysunek 5).

Druga warstwa to zawartość każdego modułu już nie w formie opisowej (informacyjnej), ale w formie liczby zadań do rozwiązania. Jest ona widoczna po prawej stronie na górze ekranu po podświetleniu nazwy modułu. Na przykład piąty moduł „Koszty podstawowej działalności operacyjnej” zawiera pięć podpunktów, z czego dwa pierwsze mają charakter teoretyczny „Teoria” (tzw. ściagi), a trzy mają formę interaktywnych zadań „Zadanie”.

„Ściagi” to treści o charakterze teoretycznym przedstawione w formie graficznej. Pierwsza „ściąga” przedstawia koszty działalności podstawowej w podziale na koszty rodzajowe oraz koszty w układzie funkcjonalno-podmiotowym (rysunek 7).

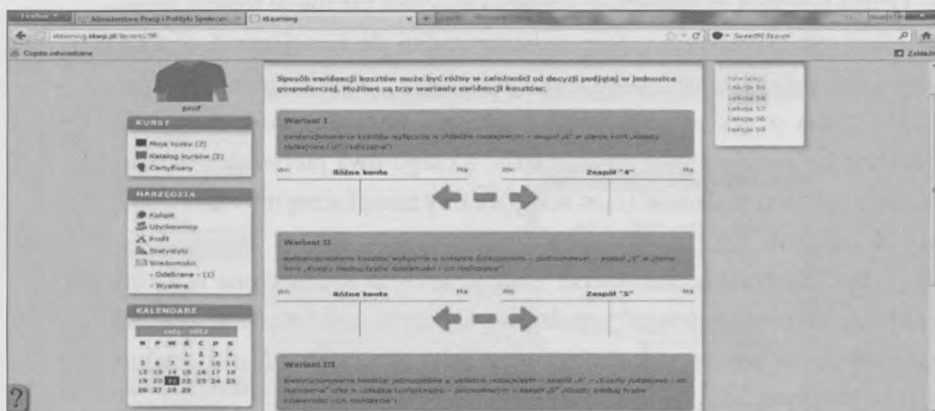

Rysunek 7. Pierwsza karta – teoria modułu piątego „Koszty podstawowej działalności kursu dla kandydatów na asystenta rachunkowości” w formie e-learningu

Źródło: learning.skwp.pl.

Drugi slajd o charakterze teoretycznym przedstawia schemat ewidencji kosztów (rysunek 8).

Dwa ekrany teoretyczne mają za zadanie przygotować uczestników kursu do rozwiązywania następujących po nich zadań. Ich obecność nie ma na celu nauczania, ale wskazanie, jakie treści są niezbędne do rozwiązania zadań w danym module i przypomnienie w sposób syntetyczny treści, które powinni znać kursanci z zajęć odbywanych w formie klasycznej.

Rysunek 8. Druga karta – teoria modułu piątego „Koszty podstawowej działalności kursu dla kandydatów na asystenta rachunkowości” w formie e-learningu

Źródło: learning.skwp.pl.

Po slajdach teoretycznych zostały umieszczone zadania do rozwiązania. Pierwsze z modułu piątego przedstawia rys. 9.

Rysunek 9. Trzecia karta – zadanie modułu piątego „Koszty podstawowej działalności kursu dla kandydatów na asystenta rachunkowości” w formie e-learningu

Źródło: learning.skwp.pl.

Rozwiązywanie zadań polega na wskazaniu strony konta oraz wybraniu z wykazu kont właściwego numeru. W polach, w których zgodnie z prawidłowym rozwiązaniem nie będzie zapisów księgowych, użytkownik musi wpisać kreskę.

W modułach od 1 do 4 posłużono się głównie kontami w postaci kont teowych. Dopiero na koniec 4 modułu „Księgi rachunkowe” wprowadzono pojęcie dekretu. W dalszej części kursu na kontach teowych prezentowane są schematy księgowania na tzw. ściągach, natomiast w ramach rozwiązywania zadania wymagane są dekrety. Wyjątkiem jest moduł 5, w którym w rozwiązaniu zadań zastosowano konta teowe. Zdecydowano się na to z uwagi na lepszą wizualizację zagadnienia ewidencji kosztów.

Podsumowanie

Konstruowanie treści kształcenia w kursach na odległość to żmudne i odpowiedzialne zajęcie. Wymaga współpracy osób merytorycznie odpowiedzialnych za materiał dydaktyczny oraz programistów. W naturalny sposób w tej współpracy następuje ścieranie się dwóch wizji takiego nauczania. Z jednej strony eksperci merytoryczni dążą do jak największej wizualizacji i interaktywności przedstawianych treści, z drugiej programiści ograniczają takie podejście ze względu na nakład pracy i co za tym następuje – koszty.

Kolejne problemy, jak pokazuje praktyka, pojawiają się w momencie udostępnienia kursu użytkownikom. Osoby, które spotykają się pierwszy raz z taką formą edukacji, zadają dużo pytań i często czują się zagubieni. Wymagają częstych kontaktów z osobą odpowiedzialną za kurs. Wątpliwości zgłaszane przez użytkowników w większości przypadków dotyczyły kwestii technicznych.

Na podstawie doświadczenia uzyskanego w czasie testowego uruchomienia kursu wyciągnięto następujące wnioski:

- 1) kursanci powinni zostać przygotowani do realizacji kursu w formie e-learningu przez prowadzących w ramach zajęć odbywających się w formie klasycznej, ewentualnie należy przedstawić im krótki film instruktażowy,

- 2) należy wyznaczyć opiekuna kursu, któremu kursanci mogą zadawać pytania.
- 3) korzystnym jest określenie ram czasowych realizacji kursu w celu zdyscyplinowania użytkowników i usprawnienia komunikacji pomiędzy nimi a opiekunem kursu.

Pierwsze opinie użytkowników realizujących kurs „Podstawy rachunkowości” w formie e-learningu są pozytywne.

Literatura

- Hyla M. (2005), *Przewodnik po e-learningu*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- Kruszewski K. (1987), *Zmiana i wiadomość. Perspektywy dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa.
- Okoń W. (1998), *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, wydanie IV, Warszawa.

Źródła internetowe

- Sokołowski S. Skrzypniak R., *Zasady konstruowania treści nauczania w kształceniu na odległość*, <http://elearning.pl/filespace/artykuly/SokolowskiSkrzypniak.pdf>, dostęp: 12.01.2012.
- Encyklopedia zarządzania, <http://mfiles.pl/pl/index.php/Metadane>, dostęp: 12.01.2012.

Streszczenie

W artykule zaprezentowano znaczenie oraz zasady konstruowania treści kształcenia w nauczaniu na odległość. Porównano proces kształcenia w klasycznym ujęciu oraz w formie e-learningu. Zaprezentowano koncepcję konstruowania treści kształcenia dla kursu dla kandydatów I stopnia certyfikacji zawodowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce w formie e-learningu zaplanowanego jako uzupełnienie klasycznego nauczania. Kurs ten w formie testowej jest realizowany w Oddziale Dolnośląskim we Wrocławiu Stowarzyszenia Księgowych w Polsce.

Słowa kluczowe: treści kształcenia, e-learning.

The content of education in distance learning

Summary

The article presents the importance and principles of construction of the learning content in distance learning. Compares the education process in the classical sense and in the form of e-learning. Presents the concept of constructing learning content for course and degree of professional certification Accountants Association in Poland in the form of e-learning as a complement to the planned classical learning. This course is in the form of a test is performed in the Department of Lower Silesia in Wrocław Accountants Association in Poland.

Keywords: learning content, e-learning.

Ilona Kędzierska*

Wykorzystanie cyklu nauki Kolba w nauczaniu rachunkowości i rozwoju naukowym pracowników uczelni wyższych

Wprowadzenie

Rozwój gospodarki informacyjnej wymusił zmiany zarówno w sposobach zarządzania, jak i w systemie edukacyjnym, zmieniły się wymagania stawiane kandydatom do pracy przez potencjalnych pracodawców. Coraz częściej w procesie rekrutacji pracowników sprawdzana jest nie tylko „ocena na dyplomie”, lecz również ich wiedza i umiejętności praktyczne. Choć ich zdobycie wymaga przeważnie doświadczenia zawodowego, znaczną ich część można by przekazać studentom na wykładach, ćwiczeniach czy laboratoriach.

Obecnie stosowane w edukacji narzędzia powinny wykorzystywać potencjał pracowników dydaktycznych i jednocześnie umożliwiać im, a wręcz nakłaniać ich do dalszego rozwoju po to, by mogli się stać przewodnikami i wzorami do naśladowania dla swoich uczniów. Jednocześnie powinny one uwzględniać zmiany w zachowaniach i mentalności obecnych studentów (po 6 latach szkoły podstawowej, 3 latach gimnazjum i 3 latach liceum), którzy znacznie odbiegają zarówno emocjonalnie, jak i zakresem zdobytej wiedzy od swoich kolegów ze starszych roczników (odbywających edukację

* Mgr Ilona Kędzierska, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Instytut Rachunkowości, asystent, Ilona.kedzierska@gmail.com.

niższą, według systemu 8 lat szkoły podstawowej i 4 lat liceum). W wyniku reformy edukacji młodzież zatraciła bowiem zdolność do kreatywnego myślenia, dostrzegania powiązań logicznych między zdarzeniami, a nawet czytania ze zrozumieniem długich tekstów, co niestety jest zauważalne w trakcie współpracy pracowników dydaktycznych (naukowo-dydaktycznych) ze studentami podczas zajęć.

Jednym z narzędzi, które spełniają powyższe wymagania, jest cykl nauki Kolba, który powstał pod koniec lat 70. ubiegłego wieku, wydaje się jednak, że w polskiej oświacie nie został on wykorzystany.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie możliwości wykorzystania koncepcji cyklu Kolba do usprawnienia procesu nauczania studentów i samodoskonalenia oraz rozwoju naukowego pracowników.

1. Cykl uczenia się Kolba i możliwość zaadaptowania go na potrzeby uczelni wyższych

Zarówno nauczyciele, jak i pracodawcy niezwykle wysoko cenią sobie doświadczenie jako źródło edukacji. Stanowi bowiem ono istotny element profilu każdego człowieka, który uczy się przez całe życie. Nie da się też zaprzeczyć stwierdzeniu Konfucjusza z około 450 r. p.n.e.: „Powiedz mi, a zapomnę/ Pokaż mi, a zapamiętam/ Pozwól mi zrobić, a zrozumieć”, które stało się również wśród innych czynników źródłem inspiracji dla Kolba.

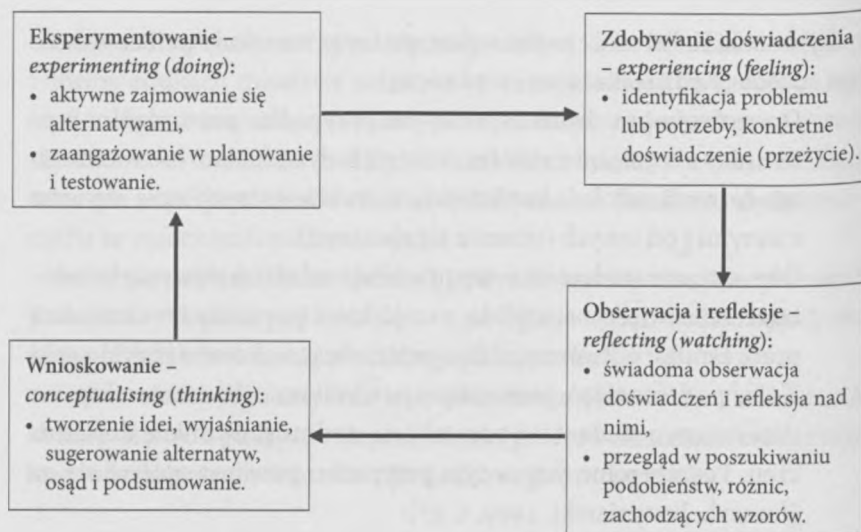
David A. Kolb stworzył model eksperymentalnego uczenia się, zwany cyklem uczenia się Kolba. Proponowany przez niego model nie jest jego wyłączną kreacją, lecz jest wynikiem inspiracji Kurtem Lewinem. Cykl stworzony przez Kolba koncentruje się na istocie doświadczenia.

Cykl uczenia się Kolba to proces nauki instynktownej bądź przez doświadczenie. Można go rozpocząć w dowolnym momencie, jednak by przyniósł on zamierzony efekt, należy przejść przez wszystkie jego etapy. Najczęściej jednak rozpoczyna się go od konkretnego doświadczenia, a kończy na aktywnym eksperymentowaniu. Koniec jednego cyklu staje się początkiem następnego. Budowę cyklu uczenia się Kolba przedstawia rysunek 1.

Cykl nauki Kolba może zostać wykorzystany przez szkoły wyższe w dowolny sposób (Kędzierska, 2011, s. 384–385):

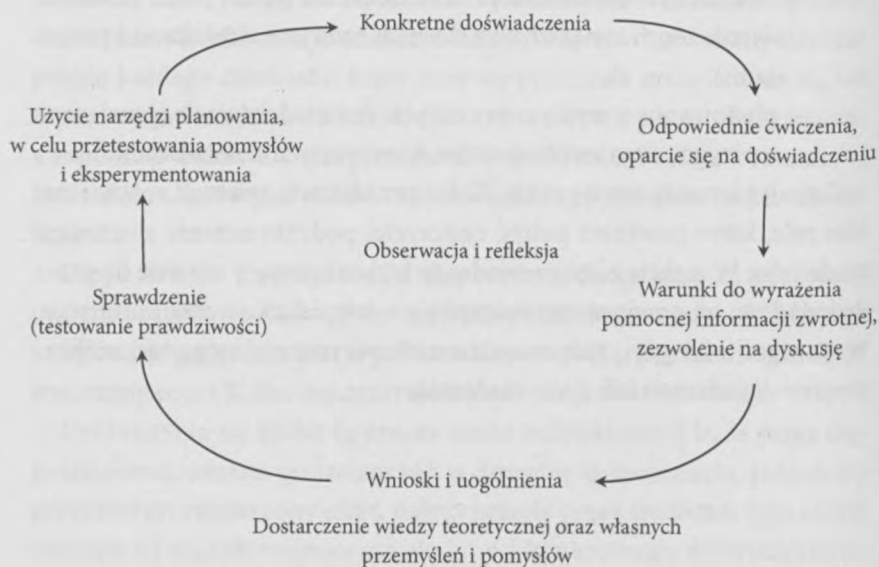
1. Do rozwoju pracowników – w tym przypadku poszczególni pracownicy uczą się od siebie (uczenie się indywidualne) lub w ramach np. różnych szkoleń, konferencji, w trakcie których uczą się wraz z innymi i od innych (uczenie się zbiorowe).
2. Do nauczania studentów – często wśród studentów słyszy się komentarze, że najwięcej nauczyli się z zajęć, które pozwoliły im na twórczą pracę zamiast odtwórczej. Dlatego też, chcąc wykorzystać cykl nauki Kolba podczas zajęć, prowadzący powinni umożliwić interaktywne uczestnictwo studentów, pozwolić na dyskusję, wymianę doświadczeń. Poszczególne fazy w tym przypadku powinny opierać się na (Jurczyk, Justyniarski, 1999, s. 37):
 - dostarczeniu doświadczenia (np. samodzielne rozwiązywanie przykładów),
 - przeprowadzeniu wspólnej oceny doświadczenia,
 - zwiększeniu świadomości doświadczenia (m.in. przez przedstawienie teorii związanych z doświadczonymi zjawiskami i procesami),
 - planowaniu z myślą o przyszłych doświadczeniach (powiązane z przygotowaniem studentów do przyszłych doświadczeń).

Zmodyfikowaną wersję cyklu Kolba przedstawia rysunek 2. Widzimy tam role, które powinien pełnić nauczyciel podczas uczenia słuchaczy/studentów. W trakcie zajęć prowadzący, wykorzystujący uczenie się przez doświadczenie, powinni zatroszczyć się o bezpieczne warunki uczenia, w szczególności gdy przeprowadzane eksperymenty mogą być niebezpieczne dla zdrowia lub życia studentów.

Rysunek 1. Cykl uczenia się Kolba

Źródło: Woodall, Winstanley, 1998, s. 143; Jerling, 1996, s. 136; Kolb, 1984, s. 30–31.

Rysunek 2. Cykl uczenia się Kolba z rolami nauczyciela

Źródło: Jurczyk, Justyniarski, 1999, s. 36.

2. Cykl uczenia się Kolba w nauczaniu przedmiotów związanych z rachunkowością

Wykorzystanie cyklu uczenia się Kolba w nauczaniu przedmiotów związanych z rachunkowością to nie tylko przygotowanie koncepcji przeprowadzenia zajęć, lecz także odpowiednie przygotowanie programu kształcenia. Trzeba mieć świadomość, że wymaga to również zwiększenia nakładów pracy nauczyciela w przygotowaniu do zajęć i ponownym „odkryciu” kreatywności i pomysłowości studentów, które pozwolą uczniom na pracę twórczą zamiast czysto odtwórczej. Uczenie się przez doświadczenie to nie tylko wykład teoretyczny, a po nim przejście do zajęć praktycznych (choć taka kolejność może być pomocna w niektórych przypadkach jak np. podstawy rachunkowości). Bardzo ważne jest bowiem, aby student na podstawie doświadczeń mógł sam dojść do wniosków teoretycznych, które mógłby samodzielnie potwierdzić. Pozwoli to na lepsze zrozumienie teorii, a przez to jej przyswojenie, a następnie praktyczne wykorzystanie w pracy.

Pojawia się zatem pytanie, w jaki sposób wykorzystać cykl Kolba podczas zajęć ze studentami z rachunkowości. Można bowiem zaobserwować, że studenci przychodząc na ćwiczenia po wykładzie teoretycznym, nadal nie rozumieją, jak to, co usłyszeli, ma się do praktyki i jak mają wykorzystać tę wiedzę w przyszłości. Jednocześnie krąży wśród nich opinia, że i tak wszystkiego nauczą się dopiero w pracy.

Jedną z możliwości wykorzystania cyklu nauki Kolba podczas zajęć mogłaby być praca z aktami prawnymi. Prowadzący zajęcia powinien dać wskazówkę, czego studenci mają szukać, aby rozwiązać zadany problem lub odnaleźć możliwe opcje oferowane przez ustawodawcę. Zmusiłoby to ich do samodzielnego wnioskowania, co dany akt pozwala im robić, a czego zabrania. Połączenie tej czynności z pracą w grupach rozwijałoby jednocześnie ich zdolności komunikacyjne, umiejętności pracy zespołowej, a także pozwoliłoby na nabycie umiejętności argumentowania swoich wypowiedzi podczas dyskusji z innymi osobami. Pomogłoby im to również wykształcić zdolność i przyzwyczajenie do samodzielnego sprawdzania

przepisów, które jak wiadomo często ulegają zmianom, wymagając od pracowników zajmujących się rachunkowością i finansami ciągłego doskonalenia i uzupełniania wiedzy.

Kolejną opcją jest przygotowywanie różnego rodzaju studium przypadków bazujących na danych autentycznie funkcjonujących jednostek gospodarczych oraz projekty własne. Student otrzymawszy rzeczywiste sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa, nauczy się je analizować, wnioskować oraz proponować dalsze działania dla przedsiębiorstwa. Ciekawym rozwiązaniem byłoby przekazanie studentom sprawozdania jednostki gospodarczej, która miała jakiś poważniejszy problemem i której udało się go rozwiązać. Wręczone studentom sprawozdanie musiałoby dotyczyć okresu, gdy problem się pojawił, po to, by mogli oni sami zaproponować różne opcje rozstrzygnięcia danej sytuacji. Następnie wspólne omówienie i porównanie rozwiązań proponowanych przez studentów z tym, które wykorzystała jednostka gospodarcza, pozwoliłoby na dyskusję i różne konkluzje na temat tego, jaka wersja byłaby optymalna. Studenci mogliby również, na przykład w ramach projektów, stworzyć wirtualnie własne przedsiębiorstwo, dla którego musieliby przygotować pełną dokumentację wraz z ewidencją np. dla jednego roku lub półroczną jej działania. Dałoby im to dodatkowo możliwość zdobycia doświadczenia w obsłudze różnych programów komputerowych związanych z księgowością, styczność z dowodami księgowymi oraz umiejętność poruszania się po przepisach, tak aby od samego początku ich „przedsięwzięcie” było zgodne z prawem. Ta forma jest co prawda bardzo pracochłonna, może jednakże przynieść wymierne efekty w postaci zdobytych wielu umiejętności (od wypełniania dokumentów, przez ewidencję księgową, po zarządzanie zespołami zadaniowymi), a także pozwolić studentom na bliższe poznanie problemów, które mogą napotkać w praktyce zawodowej, oraz pobudzić ich kreatywność do działania.

Obowiązkowe powinny być spotkania z praktykami (najlepiej na ostatnim roku studiów, gdy wiedza studentów jest już obszerniejsza), które pozwoliłyby przyszłym absolwentom zadać pytania nurtujące ich po poznaniu pewnych zagadnień, a które w wyniku ograniczenia czasu zajęć nie zostały poruszone lub narodziły się po połączeniu wiedzy z różnych

przedmiotów. Dyskusja z praktykami może pobudzić ich zainteresowanie i dążenia do dalszego zgłębiania tematu, pogłębić wiedzę oraz ułatwić obserwację przełożenia teorii na praktykę. Na spotkaniach z osobami pracującymi np. w PricewaterhouseCoopers, Deloitte, Ernst&Young w ramach różnych konkursów związanych z rachunkowością oraz zjazdów młodzieży (np. „Mosty Ekonomiczne” organizowane przez SGH lub konferencje studenckie) wiele pytań dotyczy nie tylko wykorzystania zdobytej wiedzy, lecz także praktycznych porad, jak wygląda praca w danym dziale, częstotliwość prawdziwych problemów do rozwiązywania, potrzebna wiedza i umiejętności, aby otrzymać u nich pracę. W odpowiedzi najczęściej podkreślana jest umiejętność kreatywnego myślenia, logicznej analizy przedstawionych sytuacji, wnioskowania, znajdowania rozwiązań na przyszłość oraz sprawnego poruszania się w przepisach – a przecież znaczną część tych umiejętności studenci mogą zdobyć podczas zajęć z przedmiotów związanych z rachunkowością. Spotkania z praktykami i dyskusje z nimi pobudzają w studentach autorefleksję, wyrabiają nawyk obserwacji rynku, samodzielnego wnioskowania, a nawet podejmowanie konkretnych działań mających na celu zarówno pogłębienie zdobytej na uczelni wiedzy (dodatkowe kursy, szkolenia), a także podejmowanie praktyk i pracy w takich działach przedsiębiorstw, które pozwolą im na zdobycie niezbędnego doświadczenia potrzebnego do pełnego przełożenia wiedzy teoretycznej w praktyczną, a jednocześnie umożliwiające dalsze awanse w karierze zawodowej po ukończeniu studiów.

Wprowadzenie cyklu uczenia się Kolba do nauczania przedmiotów związanych z rachunkowością może przynieść wymierne efekty. Do tego wniosku skłania obserwacja, jak mocno różni się współpraca nauczycieli ze studentami studiów niestacjonarnych, którzy pracują w przedsiębiorstwach i mają do czynienia z rachunkowością w praktyce, od zajęć ze studentami, którzy nigdy nie mieli do czynienia z praktyką. Wielokrotnie studenci posiadający doświadczenie zawodowe potrafią nie tylko przywołać ciekawe problemy z praktyki, lecz także znacznie łatwiej, aniżeli młodzież, która dopiero zdała maturę, jest im przełożyć wykładaną wiedzę teoretyczną na zadania, które mają wykonać na ćwiczeniach oraz zrozumieć materiał.

3. Cykl uczenia się Kolba w rozwoju indywidualnym pracowników naukowych

Ciągły rozwój i podnoszenie kwalifikacji jest obowiązkiem pracowników dydaktyczno-naukowych i naukowych, wynikającym z ustawy: Prawo o szkolnictwie wyższym (art. 111). Ograniczenie się do badania tylko literatury nie pozwala na poznanie i pełne zrozumienie opinii naukowców z dziedziny, w którą próbujemy się zagłębić, ani źródła i przyczyny takiego, a nie innego ich wnioskowania. Jest to szczególnie istotne dla osób dopiero rozpoczynających pracę na uczelni i stawiających pierwsze kroki w świecie nauki – dla nich najlepszą na początek opcją jest uzupełnianie wiedzy książkowej o dyskusje ze starszymi kolegami, dzięki czemu możliwe jest uczenie się od siebie nawzajem (uczenie się indywidualne). Jednocześnie otwartość na pomysły i logiczne argumenty pojawiające się w ramach dyskusji pozwala nie tylko młodszym pracownikom uczyć się od starszych, ale i odwrotnie.

Początkujący nauczyciele uczą się na własnych doświadczeniach, jak najlepiej nawiązać kontakt z grupą i przykuć uwagę studentów. Nie zawsze muszą opracowywać wszystkie metody przekazywania wiedzy studentom samodzielnie. W ramach cyklu uczenia się Kolba, zwracając się do starszych kolegów, mogą wykorzystać ich wskazówki wynikające z dłuższego doświadczenia. Wzbogaciwszy je o własne przemyślenia, obserwacje i drobne eksperymenty, uczą się opracowywać najefektywniejsze dla siebie metody nauczania, które będą ewoluować wraz ze wzrostem ich doświadczenia, a także adaptacją do ciągłych zmian zachodzących w:

- programach nauczania,
- zmian prawa,
- nowych koncepcji,
- zmian mentalności i zachowań studentów,
- „jakości” przygotowania do studiów, wynikającej z odbytej przez młodzież edukacji na niższych poziomach.

Dzięki różnym szkoleniom, konferencjom i debatom pracownicy mogą uczyć się wraz z innymi i od innych (tzw. uczenie się zbiorowe). W tym przypadku wiek nie jest już najistotniejszy, bo czasem świeże spojrzenie

na, wydawałoby się, że już szeroko omówione tematy, może przynieść ciekawe wnioski i zmiany.

Podsumowanie

Nauczyciel i uczeń, aby zwiększyć efektywność procesu uczenia się, muszą poznać swoje style i sposoby uczenia się, które najlepiej do nich pasują i pozwalają im zrozumieć wykładany temat. Studenci i pracownicy naukowo-dydaktyczni to osoby dorosłe, które świadomie podejmują dalszą naukę, wykazując przy tym głęboką determinację do poszerzania własnej wiedzy oraz zdobywania nowych kompetencji. Przy odpowiednio zorganizowanym procesie nauki potrafią zaangażować się bardziej niż osoby, które nie ukończyły jeszcze liceów. Takie podejście oraz znacznie większa motywacja do poszerzania posiadanej wiedzy umożliwia wdrożenie cyklu uczenia się Kolba, którego efektem zastosowania może być zwiększenie chęci do nauki.

Niemniej sama wiedza teoretyczna to za mało, aby móc ją skutecznie zastosować w pracy. Do lepszego zrozumienia teorii potrzebna jest praktyka. Dlatego tak istotne dla studentów są odpowiednio przeprowadzone ćwiczenia oraz laboratoria, dzięki którym możliwe jest przeniesienie teorii na obszar praktyczny, a także możliwość spotkania z praktykami pracującymi w zawodach, którymi studenci się interesują.

Wykorzystanie cyklu uczenia się Kolba może przynieść wymierne efekty:

- lepsze zrozumienie materiału,
- wyższe wyniki z zaliczeń i egzaminów,
- łatwiejsze wykorzystanie zdobytej wiedzy w potencjalnej pracy,
- wyższe zarobki po podjęciu pracy.

Pracownicy naukowcy mogą skorzystać z wprowadzenia cyklu uczenia się Kolba poprzez np.:

- szybszy rozwój,
- pogłębianie wiedzy,
- odkrywanie nowych zainteresowań,
- zdolność do postrzegania interdyscyplinarnego,

- efektywniejszą współpracę ze studentami podczas zajęć (np. dialog, dyskusja).

Zmiany zachodzące w polskim systemie edukacji oraz mentalności młodzieży wymagają od pracowników dydaktycznych elastyczności. Rachunkowość nie jest prosta i zdarza się, że klasyczne metody przedstawiania wiedzy zaczynają zawodzić. Znalezieniu właściwego sposobu na dotarcie do młodzieży może sprzyjać cykl uczenia się Kolba. Warto zatem podjąć trud zbadania, w jaki sposób wprowadzić „doświadczenia” na ćwiczenia i wykłady, co ułatwiłoby studentom zrozumienie przekazanych treści. Jest to istotne, gdyż od zrozumienia zaczyna się droga do ich nauczania się, a następnie samodzielnego pogłębiania wiedzy i zdobywania praktyki.

Należy zaznaczyć, że kolektywne uczenie się kadry naukowo-dydaktycznej nie jest zjawiskiem nowym i, w pośredni sposób, rozpoczęło się już dawno temu – wraz z pojawieniem się konferencji. Jednakże często młodzi pracownicy naukowci boją się zadawać pytania, czy też podejmować dyskusje, aby nie narazić się doświadczonym kolegom, nawet jeśli nurtujące ich problemy mogłyby wnieść coś nowego do nauki. Aby cykl uczenia się Kolba był w pełni wykorzystany w rozwoju pracowników uczelnianych, potrzebna jest zmiana mentalności wszystkich pokoleń.

Literatura

- Jerling K. (1996), *Education, training, development in organizations*, Pearson South Africa.
- Jurczyk P., Justyniarski D. (1999), *Zarządzanie oświatą – poradnik dla gmin, część III. Przewodnik dla prowadzących zajęcia*, Brytyjski Fundusz Know-How, Warszawa.
- Kędziarska I. (2011), *Możliwość zastosowania kompleksowej karty wyników na uczelniach wyższych do podniesienia ich konkurencyjności i rozwoju jej pracowników*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 668, Finanse. Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 41, Rachunkowość w teorii i praktyce, pod red. T. Kiziukiewicz, Szczecin, s. 377–388.
- Kolb D. A. (1984), *Experiential Learning*, Englewood Cliffs, NJ., Prentice Hall.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005r *Prawo o szkolnictwie wyższym*, DzU Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.

Woodall J., Winstanley D. (1998), *Management development. Strategy and practice*, Blackwell Business, Oxford.

Streszczenie

Rachunkowość nie należy do nauk, które z łatwością można przekazać każdemu. Potrzebne jest zatem znalezienie takiego sposobu nauczania, który pozwoli przyswoić wiedzę teoretyczną i przełożyć ją na praktykę. Nauka przez doświadczenie, którą opisuje cykl uczenia się Kolba, stanowi dobry sposób na przełożenie zdobytej na wykładach wiedzy teoretycznej na praktyczne wykorzystanie podczas ćwiczeń, a także w pracy.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie możliwości wykorzystania koncepcji cyklu Kolba do usprawnienia procesu nauczania studentów i samodoskonalenia oraz rozwoju naukowego pracowników. Przy pisaniu artykułu autor wykorzystał metodę dedukcji, która pozwoliła na wyciągnięcie takich wniosków, jak:

- cykl uczenia się Kolba może pomóc w znalezieniu właściwego sposobu dotarcia do młodzieży, jakże potrzebnego przy nauczaniu rachunkowości,
- pracownicy naukowo-dydaktyczni mogą z niego skorzystać przy zdobywaniu doświadczenia, wymianie poglądów i autorozwoju.

Słowa kluczowe: edukacja, cykl uczenia się Kolba.

Using of Kolb's Cycle of Learning in teaching accounting and scientific development of university employees

Summary

Accounting is not a simple disciplines that can be easily taught to anyone. It is necessary to find a way of teaching, which will allow students to understand the theoretical knowledge and translate it into practice. Learning by experience, which is described by Kolb learning cycle is a good way to translate the acquired theoretical knowledge in lectures to practical use during exercise, as well as at work.

The aim of this article is to show the possibility of using the concept of Kolb cycle to improve student's learning process and self-improvement and development of scientific staff. While writing the article the author used the method of deduction, which helped to draw such conclusions as:

- the Kolb's learning cycle is helpful in finding the right way to reach young people, which is needed for teaching accounting.
- scientific-teaching staff can use it for gaining experience, exchanging opinions and self-development.

Keywords: education, Kolb's learning cycle.

Ewa Wanda Maruszevska*

Do Polish accounting students and accounting practitioners know which way they should go in their professional career?

Introduction

Members of every profession have their codes of conduct that all require higher standards than that called for by law. Behavior of every profession should derive from respective set of rules that is inevitably influenced by economic and social events, line of business episodes, and growth and change within the profession. In spite of exogenous and endogenous changes of profession, the main aim for accounting as a public service is to provide reliable information regarding business operations and financial standing of an entity. This paper presents survey findings that examined whether accounting students (mainly professionals) maintain high professional standards of reliable and truthful presentation.

1. Accounting profession

A certain profession reputation is built upon the members of the profession behavior (Rogers R.K., Dillard J., Yuthas K., 2005, p. 159–176; Blackburn M., McGhee P., 2004, p. 90–122) and is judged by its members' socially

* Doctor of Economics, Ewa Wanda Maruszevska, University of Economics in Katowice, Department of Accounting, Assistant Professor, ewa.maruszevska@ue.katowice.pl.

responsible manner (Gaa J.C., 1990, p. 159–169). All codes of professional conduct require that members maintain higher standard of conduct than that called for by law (Backof J.F., Martin Ch.L., Jr, 1991, p. 99–108). Accounting profession, as a public service is required to act with the highest sense of integrity, objectivity and competence. Accountants are expected to be conservative and careful for they are frequently the custodians of large sums other people's money (Ewing M.T., Pitt L. F., Murgolo-Poore M.E., 2001, p. 23–30). Literature indicates necessity of moral courage which is required in business environment as practitioners face ethical challenges during their professional life (Sekerka L.E., Bagozzi R.P., Charnigo R., 2009, p. 565–579).

Professionalism of accountants is a guarantee that information provided by financial statements can serve as reliable data for decision-making when allocating scarce resources, which are owned by investors. Unreliable data disclosed in financial statements may lead to misleading implications regarding entity's future and will probably result in wrong allocation of investors' resources. The lack of reliable foresight to future business activities might be dangerous to business itself, too. Professional behavior should arise from accountants' awareness to an importance of data provided in financial statements. Unethical and unprofessional behavior in accounting is often a result of accountants' ignorance how crucial provided data are.

The frequency of debates concerning high standards of data provided by accountants is at an all-time high (Jackling B., Watty K., 2010, p. 1–23; Cohen J.R., Pant L.W., 1991, p. 45–56). Superiors' (or clients') pressure creates an incentive to exploit reporting situations for personal (clients') self-interest. On the other hand, accountants are required to maintain the system built on law accounting theory and local law regulations. Ethical dilemmas will be even tougher to dissolve when a duty to the taxpayer coexists with a duty to the tax system. Prior literature has examined ethical dilemmas regarding aggressive tax reporting among accountants (Blanthorne C., Burton H., Fisher D. 2005, p. 1–33). It was proved that tax aggressiveness is very important reason for ethical dilemmas in accountancy (Finn, D., Chonko L., Hunt S., 1998, p. 605–615).

The purpose of this study is twofold. First, this research examines whether accounting students (mainly professionals) maintain high professional standards of reliable and truthful presentation. The survey prepared for this research aimed at finding whether present and future accountants know where they should go in terms of high professional standards. To describe the survey a novel written in 1865 can be used: "Alice came to a fork in the road. 'Which road do I take?' she asked. 'Where do you want to go?' responded the Cheshire Cat. 'I don't know,' Alice answered. 'Then,' said the Cat, 'it doesn't matter.'" (Carroll, *Alice in Wonderland*). The focus in the survey is on the awareness to moral correctness among present and future accountants.

Second, the research aimed at examining how "Ethics in Accounting" course influence master degree students. Findings show that ethical awareness has increased after participating in ethics course during master degree study. After ethical course students were more convinced that accountancy is a public service, too.

2. Methodology of questionnaires and survey findings

The survey was conducted among masters' degree students in public University of Economics in Katowice during spring semester in year 2011. Questionnaire aimed to survey a perception and awareness to ethical dilemmas in accounting. Using a seven-point Likert scale, respondents were asked to indicate the appropriate number showing their agreement or disagreement with the statement. A score of zero (0) represented strong disagreement with the statement, while a score of seven (7) represented strong agreement. The score of four (4) was presented as "I do not know" answer. Respondents were questioned twice: before participating in "Ethics in Accounting" course, and after passing the course. Almost 400 questionnaires were collected in every survey (358 before course and 401 after course). Participation in the survey was voluntary and no remuneration was offered to students. Survey was conducted among young people (71% of respondents were 30 years old or younger and 22% of respondents were between 30 and 40 years old). Only 7% of respondents were forty

years old or older. Because questionnaires were handed out among master degree students, 59% of respondents were practitioners in accountancy, while 41% had no professional experience. Most of respondents were women (87%), which show how accounting profession is feminized in Poland. The below table shows descriptive statistics of responses collected in questionnaires.

Table 1. Descriptive statistics of statements from questionnaire (part 1)

Statements		Median	Mode	1 st Quadrille	3 rd Quadrille	Standard deviation	Difference t-Test
The main duty of accountant is to take care of entity's richness	Before	4	5	2	6	1,97	-0,0710
	After	4	4	2	6	1,99	
Accountant's job is a public service, just like lawyer and medical professions	Before	6	7	5	5	1,60	-4,7763
	After	6	7	6	7	1,28	
Accountants' professionalism is built on acquaintance of legal regulations as well as on high ethical standards	Before	6	7	5	5	1,28	-2,6071
	After	6	7	6	7	1,14	

Source: own elaboration.

Using t-Test for dependent sample ($p < 0,05$), the difference in means between two tested groups was measured. The t-Test has shown that there is no statistically significant difference between means regarding statement stating that the main duty of accountant is to take care of entity's richness. In both surveys, many respondents were unsure whether it is a main duty or not (in the first survey 40 respondents indicated "I do not know" and another 40 surveyed students did not answered to that question; in second survey 73 persons indicated "I do not know"). Results of survey regarding this statement are presented on histograms.

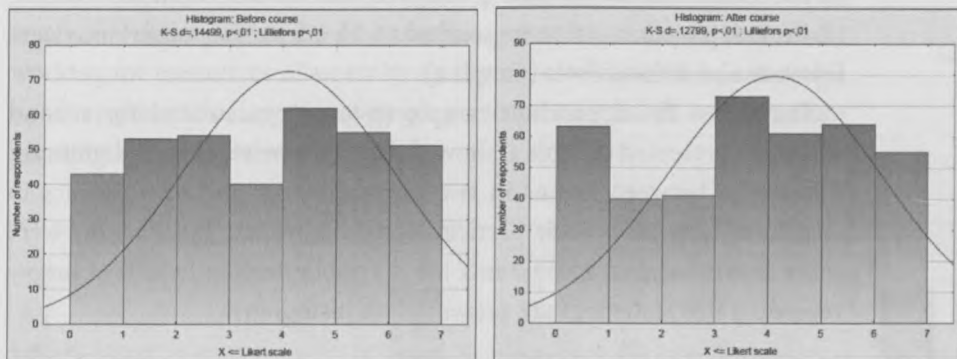

Figure 1. Responses to statement: "The main duty of accountant is to take care of entity's richness".

Source: own elaboration.

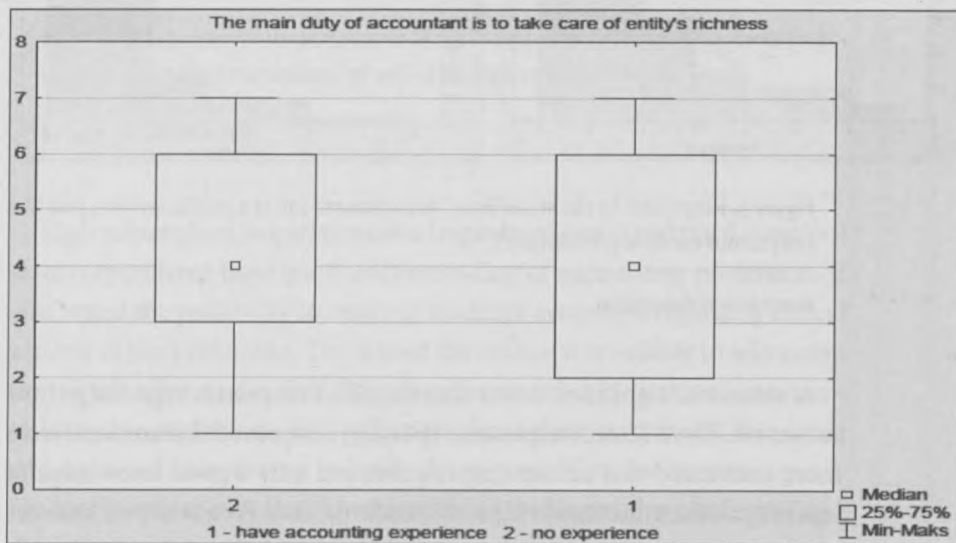

Figure 2. Responses given by practitioners and students without practical experience in accounting.

Source: own elaboration.

The Mann-Whitney U-Test ($p < 0,05$) for the first statement has assessed ($Z = 2,322$; $p = 0,0202$) that respondents with accounting experience were less sure about the answer (Graph 2).

The t-Test for dependent sample ($p < 0,05$), calculated for second statement presented in Table 1, showed that there are statistically significant differences between means in two groups: before and after "Ethics in Accounting" course. After participation in ethics course students were more convinced, that accountants' job is a public service. Results of survey regarding this statement are presented on histograms.

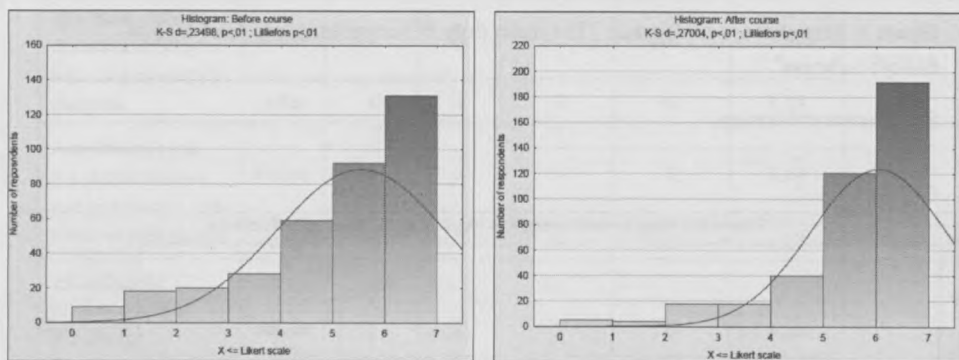

Figure 3. Responses to the statement: "Accountant's job is a public service, just like lawyer and medical professions".

Source: own elaboration.

A statistical significance was also found in responses regarding third statement. The t-Test for dependent ($p < 0,05$) has proved that students were more convinced that accounting requires not only a good knowledge of legal regulations but needs ethical standards, too. Frequency of answers given to this statement is presented on histogram below (Graph 4).

Survey findings confirm that ethics is inevitably connected with accounting profession. Lack of predominant answer to the first statement is an example of ethical dilemma that accountants face during their professional life. It is a question of whether accountant works for investors,

and is obliged to present true and fair view of financial situation of an entity and financial results of its business decisions? Or, is accountant working for executives of an entity and, most of all, should he satisfy his boss's requirements regarding target profit or asset value and structure presented in financial statement?

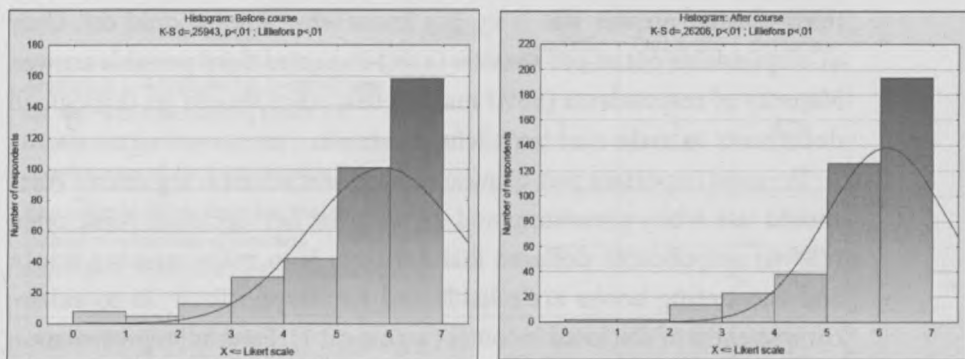

Figure 4. Responses to the statement: "Accountants' professionalism is built on acquaintance of legal regulations as well as on high ethical standards".

Source: own elaboration.

High values given in questionnaire (regarding second and third question) state respondents have good understanding of accounting profession. It also tested the possibility to improve students' awareness regarding ethical aspects of the profession. The aim of the course was neither to admonish nor to tell what to do. Real-life cases presented during the course were to bring on students to self-reflection about their own moral standards and opinions considering individuals' responsibility for common good. Students were shown that unethical behavior harms the profession and disparage trust to accountancy professionals.

Understanding of high standards of accounting profession was also measured in a case presented in second part of the questionnaire. Respondents were presented with a short description of a real-life case regarding disclosure of incomes in financial statements and tax avoidance.

Alice, an employee of tax office, presumes that her client has hidden some incomes. Alice's assumption is based on loss incurred by her client's company and his behavior. Respondents were to decide what Alice should do in this situation. They were given two options: (1) she should check his tax incomes one more time although her client states he have delivered all invoices or (2) she should trust her client without any doubts. The third possible answer was "I do not know what Alice should do". Only 41 respondents out of 390 answers (10%) indicated third possible answer. Majority of respondents (86%) marked that Alice should go through all documents to make sure her client tells truth.

The most important part of questionnaire was aimed at arguments Alice should use when presenting and arguing for her decision. Most often (68,5%) respondents declared that her duty is to make sure tax return and accounting books are reliable and her responsibility is to ensure completeness of disclosed incomes (argument 1). Faithfull representation of business activities (argument 2) was the second factor mentioned most often by respondents (54%). Results of a survey show that professionalism in accounting profession is based on high compliance with accounting qualitative characteristics of financial statements. Awareness to the most important qualitative characteristic - reliability built on faithful representation and completeness - ensures that present and future accountants have good theoretical knowledge of accounting theory. Assuming, that they are willing to use that knowledge in practice, it will ensure that financial statement prepared by them will be of high quality. The weakness of the study is that it did not measured how respondents would behave in a real-life situation. The questionnaire aimed to survey the perception of professionalism in accounting profession and its accordance with underlying assumptions of accounting theory. It proved, that study group is aware of high profession's requirements. More than 50% of questioned students stated that Alice has to double-check documents of her client in order to prove her professionalism (argument 3).

Study participants were also offered with other explanations of Alice's decision. Arguments 4 to 6 were mixed among other explanations of Alice's decision. Descriptive statistics of responses collected to arguments 1 to 6 are

presented in Table 2. In the second part of the questionnaire, respondents were offered 5-point scale to indicate how important an argument is for Alice when making her decision.

Table 2. Descriptive statistics of statements from questionnaire (part 2)

Statements	Median	1 st Quadrille	3 rd Quadrille	Standard deviation
Argument 1: Alice's duty is to make sure tax return and accounting books are reliable and her responsibility is to ensure completeness of disclosed incomes (4)	1	1	2	0,74
Argument 2: Alice's duty is to ensure faithful presentation of business activities in financial statement and fiscal declarations (6)	1	1	2	0,86
Argument 3: To prove her professionalism, Alice should double-check the documents (10)	1			
Argument 4: Low probability of fraud detection by Revenue Service does not require double-checking of client's income completeness (5)	4	1,12	1,29	1,20
Argument 5: If Alice proves that the client was laying to her, he might cut off his contract with tax office and Alice will probably be dismissed from work (2)	4	3	4,5	1,21
Argument 6: Alice should make decision based on expectations and opinions of her superiors and other employees in the office (9)	3	1,08	1,25	1,16

Source: own elaboration.

More than 65% of respondents declared that probability of fraud detection is not an important factor for Alice to make her decision. On the other hand, 30% marked that it is an important decision criteria or issue of high importance. 55% of study participants' marked that the argument No 5 is of small importance or is not important at all. Argument 6 was judged as of small importance (or not important at all) by 43% while

25% stated it is an argument important a little. There were no statistical differences found neither between female and male study participants nor among practitioners and not experienced students. The Mann-Whitney U-Test ($p < 0,05$) for above arguments rejected hypothesis that one of two groups had larger/smaller values than the other.

Conclusion

The survey aimed at finding important factors affecting ethical decision-making. According to findings, the Argument No 1 is to be the most important for Alice to make her decision regarding client's income documentation. The second most important factor occurred to be Argument No 2. The cohort has chosen Arguments No 1 and 2 among other explanations that did not correspond with high professionalism. Analysis of responses collected in the survey showed that study group has a good knowledge of high professional standards and is aware of ethical conduct. It is an important finding that, after participation in "Ethics in Accounting" course, students were able to point out right factors to influence decision-making process. Survey proved that students' understanding of professionalism is built on high standards coherent with qualitative characteristics of financial statements.

Obviously, a study of this kind tends to raise more questions. By far the most important is whether study participants, at least theoretically, possessed knowledge what should be the right decision for Alice. They showed the priority and importance of reliability, faithful presentation and completeness. As opposed to Alice, mentioned in article introduction, study participants know which direction they should go. The above means, that – at least – they are aware of what is right when making ethical dilemma decisions. To ensure, that students' knowing what to do will exactly match what they had chosen for Alice, practitioners should have continuous ethical education during their professional life (Romal J.B. Hibscheiler A.M., 2009, p. 1–6) in order to improve ethical development (Loh Ch., Wong J.B., 2009, p. 36–47). The first part of questionnaire showed that ethical education could enhance students' awareness to ethical dilemmas

in accounting. A further issue worthy of study would be to investigate what decisions they would make in real-life cases and whether they would be able to argument decisions made.

There are several limitations of this study that should be noted. Most notably, it is restricted to one public university and one time frame (academic year 2010/2011). Although number of participants in both questionnaires exceeds 700 students, most of them practitioners, 71% of them were very young accountants.

References

- Backof J.F., Martin Ch.L., Jr. (1991), *Historical Perspectives: Development of the Codes of Ethics in the Legal, Medical and Accounting Professions*, "Journal of Business Ethics", Vol. 10, 1991.
- Blackburn M., McGhee P. (2004), *Talking virtue: Professionalism in Business and Virtue Ethics*, "Global Virtue Ethics Review", Vol. V, 2004.
- Blanthorne C., Burton H., Fisher D. (2005), *The Aggressiveness of Tax Professional Reporting: Examining the Influence of Moral Reasoning*, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=649922> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.649922>
- Cohen J.R., Pant L.W. (1991), *Beyond Bean Counting: Establishing High Ethical Standards in the Public Accounting Profession*, "Journal of Business Ethics", Vol. 10, 1991.
- Ewing M.T., Pitt L. F., Murgolo-Poore M.E. (2001), *Bean Couture: Using Photographs and Publicity to Re-position the accounting Profession*, "Public Relations Quarterly", January 1st, 2001.
- Finn, D., L. Chonko and S. Hunt (1998) 605–615, *Ethical Problems in Public Accounting: The View from the Top*, "Journal of Business Ethics", Vol. 7, 1998.
- Gaa J. C. (1990), *A Game-Theoretic Analysis of Professional Rights and Responsibilities*, "Journal of Business Ethics", Vol.9, 1990.
- Jackling B., Watty K. (2010), *The Accounting Professional of the Future: Never Mind the Quality Check the Look*, "International Journal of Critical Accounting", Vol. 2, 2010.
- Loh Ch., Wong J.B. (2009), *Matching the "Know What to Do" and the "Doing What You Know" in Ethical Decision-Making*, "Australasian Accounting Business and Finance Journal", Vol. 3, 2009.

- Rogers R.K., Dillard J., Yuthas K. (2005), *The Accounting Profession: Substantive Change and/or Image Management*, "Journal of Business Ethics", Vol. 58, 2005.
- Romal J.B., Hibscheweiler A.M., *Improving Professional Ethics. Steps for Implementing Change*, "The CPA Journal", March 22nd, 2009.
- Sekerka L.E., Bagozzi R.P., Charnigo R. (2009), *Facing Ethical Challenges in the Workplace: Conceptualizing and Measuring Professional Moral Courage*, "Journal of Business Ethics", Vol. 89, 2009.

Summary

Although professional behavior of accountants depends on formal regulations' knowledge, it is highly related to moral standards within a professional group. Professional conduct in accountancy is a guarantee that information disclosed by financial reports will be of the best quality. The article presents findings of a survey conducted among present and future accountants. The questionnaire aimed at examining whether students are aware of high professional standards that are mandatory in accountancy.

Keywords: accounting profession, ethics in accounting, education in accounting.

Czy polscy studenci rachunkowości umieją wskazać zachowanie zgodne z profesjonalizmem zawodowym?

Streszczenie

Profesjonalne zachowanie służb księgowych wynika nie tylko ze znajomości regulacji prawnych, ale przede wszystkim z zasad moralnych obowiązujących w tej grupie zawodowej. Profesjonalizm księgowych jest gwarantem, że informacje dostarczane przez rachunkowość będą cechowały się wysoką jakością. Artykuł prezentuje wyniki badania przeprowadzonego wśród obecnych i przyszłych służb rachunkowości, a dotyczącego znajomości standardów obowiązujących w rachunkowości.

Słowa kluczowe: profesjonalizm zawodów w rachunkowości, etyka zawodowa w rachunkowości, edukacja w rachunkowości.

Marta Nowak*

Difficulties faced by students of II year of financial and tax audit specialization master studies in their first professional work. Analysis of empirical studies

Introduction

In the paper the crucial difficulties faced by "Financial and Tax Audit" specialization students in their first professional job will be presented. The main problems considering first professional experience will be analyzed. The research questions for the paper are:

How many of students in their II year of Master Studies have started professional experience?

What are main professional fields that financial and tax audit specialization students start the career in?

How were they recruited to the companies?

What are the main difficulties they observe in their first job?

What is their reaction for the identified difficulties?

How are the difficulties perceived by different groups of students in dimension of their sex, duration of experience, method by which they were recruited?

Are those difficulties a consequence of their education at the University?

* Dr. Marta Nowak, Wrocław University of Economics, Accounting Institute, Controlling Department, Assistant Professor, marta.nowak@ue.wroc.pl.

The first main goal of the paper is to enumerate main difficulties faced by students in their first job, to rank them for all the students and in dimension of such parameters as sex, longitude and job experience, recruitment method. The second goal is to determine if the difficulties are dependent on the fact that students are at the beginning of their adult life and if there are difficulties caused by education or lack of some forms of education at the University.

The first thesis for the article is: financial and tax analysis students face many difficulties in their first professional job. The second thesis is: the strength of stress caused by those difficulties is different for different groups of students. The third thesis is: the strength of some difficulties depends on the fact that students are at the beginning of their adult life. The fourth thesis is: education at the University can influence the existence, lack of or strength some difficulties.

1. Adulthood and maturity – theoretical approach

There are many different definitions and methods of identification of adulthood and maturity. There are different scientifically fields such as biology, psychology, law, economics that try to determine the point at which one can be defined as adult and/or mature. Also, legal acts, cultural perception search for that specification.

Some age points defined by law state the borderline for "adult" activities. As analyzed by Dahl [(Dahl, 2004, s. 1–22) after: (Gray, 2007, s. 445)] in most states of the United States, young people are first allowed to drive a car at 16, vote at 18, and purchase alcohol at 21. The average age for first marriage is currently about 27 in the United States and many other industrialized countries.

As for age range it is assumed that in our culture cycle it is assumed that adulthood starts at 20–25 years. (Oleś, 2012, s. 15)

Apart from legal and cultural approaches to adulthood also some biological criteria can be used. According to Winstanley (Winstanley, 2008, s. 50) adulthood is seen as the point, at which person or the organism

reaches the maturity though the development of the whole its size and power.

The psychologists define maturity and adulthood by enumerating the conditions of those. There are different signs of reaching adulthood. Nevertheless, in most of the views the human being can be defined as an adult one by:

- specifics of life tasks which are undertaken and realized,
- responsibility for oneself and others,
- independence, especially the emotional one, on the parents or custodians,
- freedom of choice and accompanying power to fulfill one's strives and needs (Oleś, 2012, s. 15).

For students of master studies surely the time of maturity and adulthood starts. The age criteria can be used – the students are in the middle of their twenties. Also, the psychosocial criteria can be used. Particularly, the students starting their own professional career can be defined as ones that start their adult life. Also starting their first work fulfill the adulthood criteria mentioned above:

- the tasks undertaken and realized – the undertaking the professional job itself is such a task, also the tasks ascribed to one in a company are those of mature person;
- responsibility for oneself and others – starting the professional life means being responsible for the work which is done by a person while holding her/his professional position, also decision of choosing the certain kind of work and company is decision meaning being responsible for oneself;
- independence – professional work makes a person independent on her/his parents material terms but also can make her/him independent on the emotional level,
- freedom of choice – one is free to choose which company, field and department try to employ in;
- and – power to fulfill the needs – work can give the money to fulfill one needs but also the professional work can fulfill the needs itself by

giving interesting tasks, satisfaction, possibility of socialize, teamwork etc.

Also the work tests the person in facing difficulties. The specific of the difficulties that we identify in our life and our reaction about how we face them also are the sign of maturity.

2. Analysis of empirical studies

2.1. Characteristic of research. Population of respondents

The research was conducted in the winter semester of academic year 2011/2012 among the II year of Master Studies students of the "Financial and tax audit"¹ specialization at Wrocław University of Economics. The specialization consists of 2 student administrative groups, totally 59 people. In mentioned this group (FATA) students who started up their professional career were chosen. On FATA specialization 12 students declared that they had started their professional career², which is ca 20% of all FATA students. The population of working FATA students consisted of 3 male and 9 female students. The age average was ca 23. The youngest respondents were 23 (and most of them declared that age) and the oldest respondent was 25 years old. In this population 9 persons work in the accounted field, 2 in audit and 1 in insurance.

The 75% of analyzed population started their professional career in the accounting departments, 17% in the audit departments and 8% in the insurance. The number of respondents working in different fields is shown in Figure 1. The 8% have worked for less than 1 month, 50% from 1 till 3 months, 17% from 3 till 6 months, 8% from 6 till 12 months and 8% more than one year. The number on respondents divided by the criteria of how long they work is presented in Figure 2.

¹ In the article FATA shortage will be used for "Financial and tax audit" specialization

² Only persons who started work in their education field were considered; students with other experience, e.g. seasonal work in a restaurant, were not taken into account.

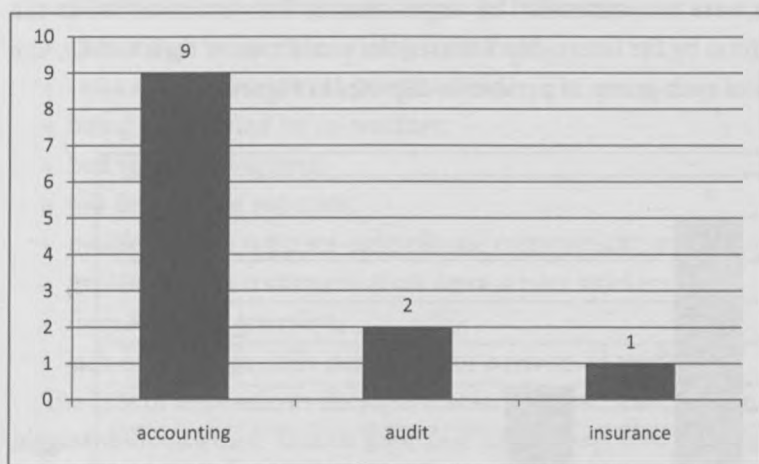

Figure 1. Number of respondents working in the different departments

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

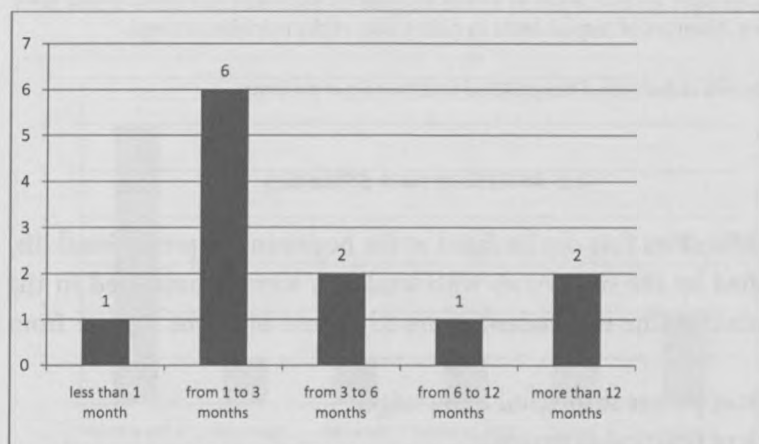

Figure 2. Number of respondents in dimension of work experience duration

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

The respondents acquired their jobs differently. The 58% of them were employed as a result of the recruitment procedures in the companies, 25%

of them were recommended by acquaintances 8% were awarded in the competition by the internship 8% used the protection of their family. The number of each group of persons is depicted in Figure 3.

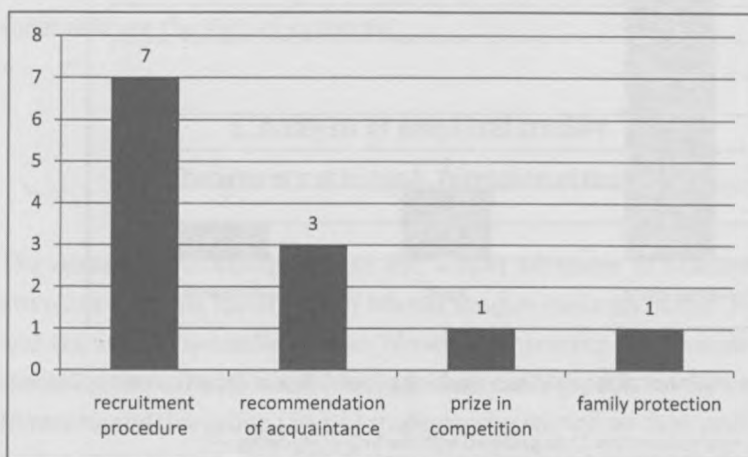

Figure 3. Number of respondents in dimension of the recruitment type

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

2.2. Analysis of main difficulties

The difficulties that can be faced at the beginning of professional life, indentified by the interviews with students, were enumerated in the questionnaire. The respondents were to choose only one answer from the list:

- lack of proper theoretical knowledge,
- lack of practical experience,
- lack of acquaintance of specific software (eg. accounting software),
- lack of teamwork skills,
- problems with working independently,
- excess of work in certain time periods,
- too flexible working hours,
- inflexible working hours,

- lack of understanding by lecturers at University,
- tasks range wider than arising from deal,
- tasks range irrelevant to position held,
- being unaccepted by co-workers,
- bad work atmosphere,
- too demanding superior,
- problems with superior-subordinate communication,
- problems with communication among peer workers,
- frequent work journeys,
- lack of language skills necessary for performed work.

The 50% of respondents declared that lack of practical experience is the biggest difficulty they face in their first career step. 17% mentioned the lack of understanding by lecturers at University. Tasks range irrelevant to position held, bad work atmosphere, excess of work in certain time periods, lack of acquaintance of specific software (eg. accounting software) were stated to be the biggest problem by 1 person. The worst difficulties in the first work with the number of respondents is depicted in Figure 4.

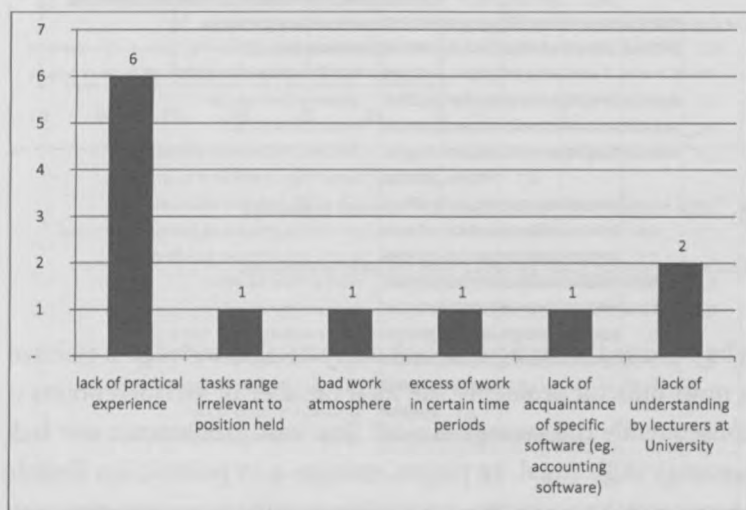

Figure 4. The worst difficulties faced by the respondents in their work

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

After stating the biggest problem in their new work respondents were to ascribe to each enumerated problem number from 1 to 5, where: 1 meant "crucial problem" and 5 signified "no problem at all". That means that the lower number of ascribed point is, the more stressful is difficulty. Figures 5-7 present the total number of points ascribed by the respondents to each difficulty, average value of points ascribed, dominant value ascribed and the median.

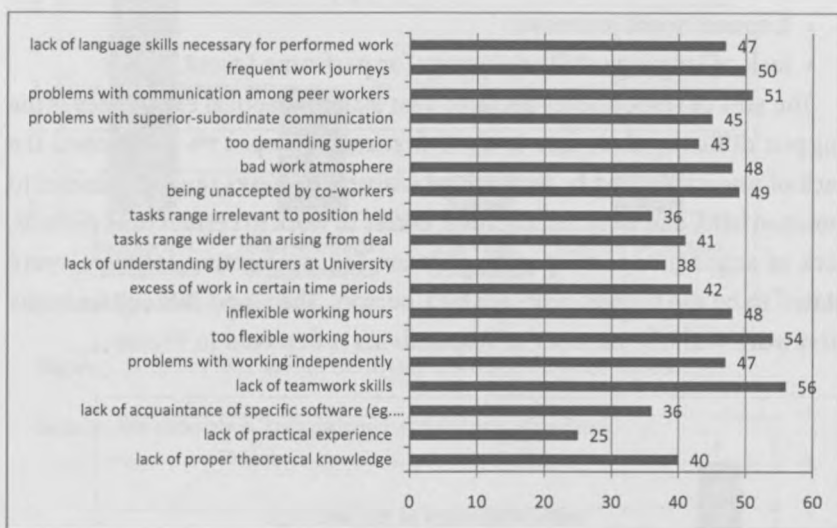

Figure 5. Total number of points ascribed to each difficulty

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

As can be observed at the figures, lack of practical knowledge is assessed to be the most difficult problem– the total number of ascribed points is 25 and consequently the average is 2,08. The least problematic are: lack of the teamwork skills (total: 56 points, average: 4,67 points), too flexible working hours (total: 54, average: 4,5, problems with communication with peer workers (total: 51, average: 4,25); and frequent work journeys (total: 50, average: 4,17).

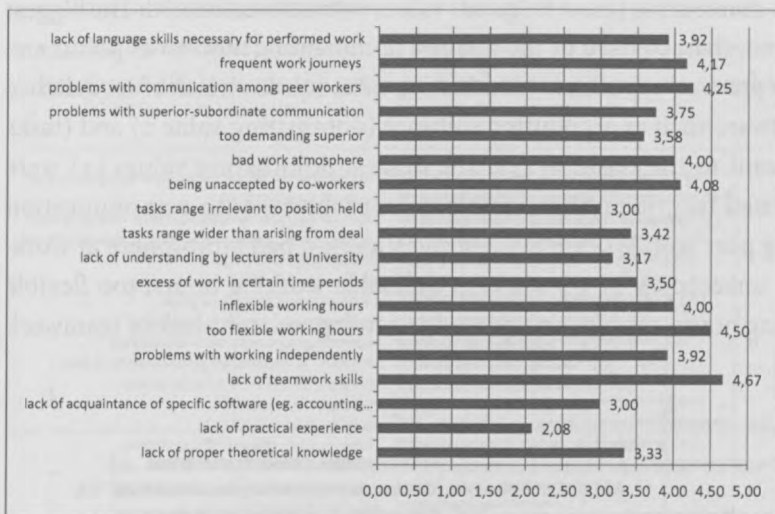

Figure 6. Average number of points ascribed to each analyzed difficulty

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

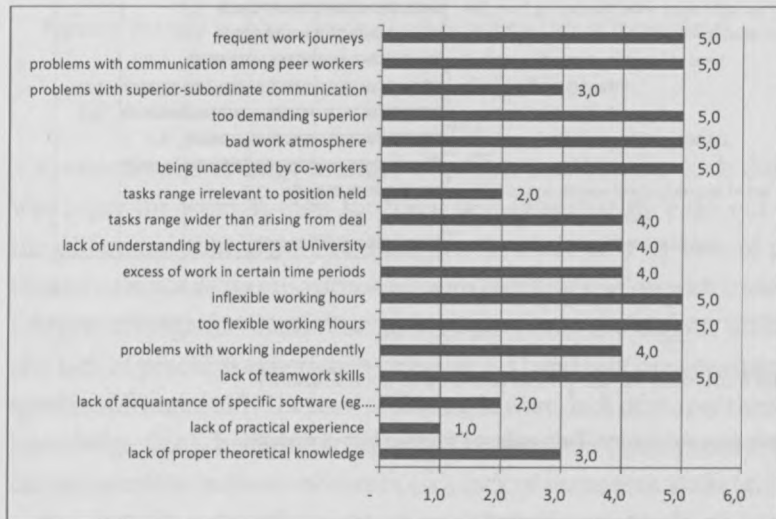

Figure 7. Dominating number of points ascribed to each difficulty

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

The dominating (most frequent) values were also calculated. The biggest problem, characterised by the smallest dominating number of points are: lack of practical experience (dominating value equals 1), lack of acquaintance of software such as accounting software (dominating value 2) and (tasks irrelevant to the position (2). The biggest dominating values (5) were calculated for: frequent work journeys, problems with communication among peer workers, too demanding superior, bad atmosphere at work, being unaccepted by co-workers, inflexible working hours, too flexible working hours, problems with working independently, lack of teamwork skills).

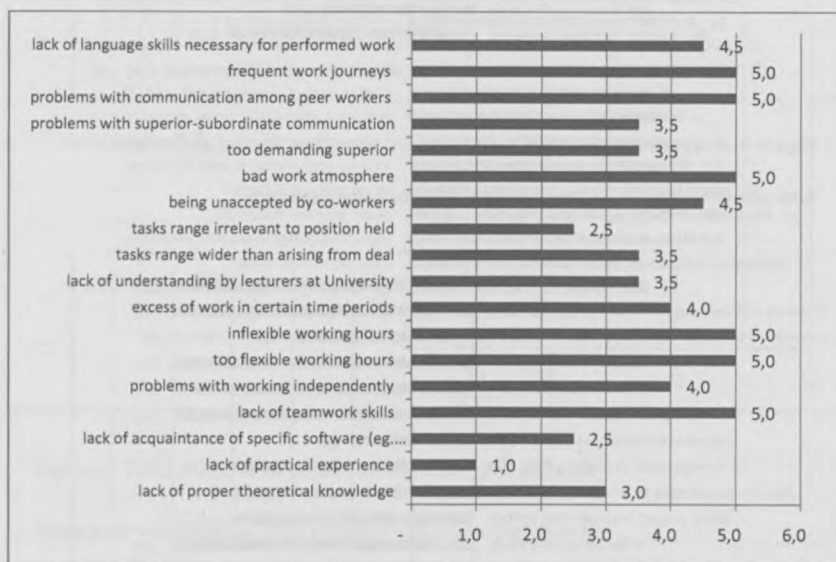

Figure 8. Median for the points ascribed to each difficulty

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

The points ascribed to each factor were also analysed in the dimensions of:

- sex of the respondents,
- department where the respondents work,

- time of work in company,
- recruitment method.

For those dimensions the average numbers of points were analysed.

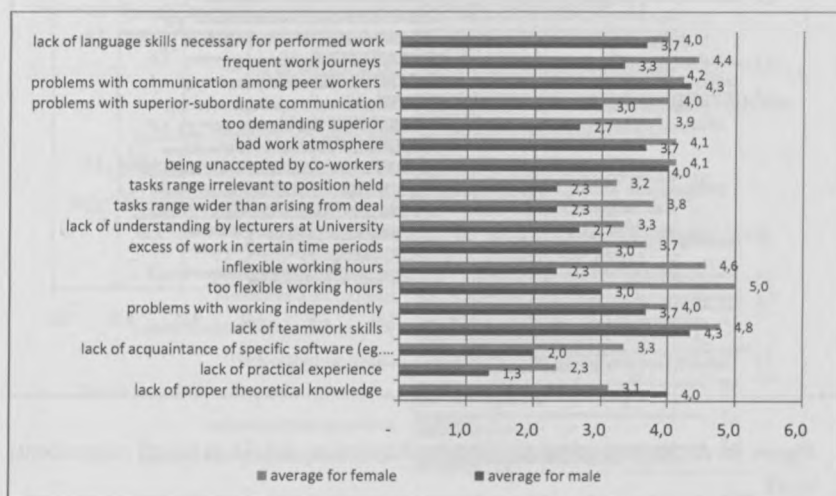

Figure 9. Average number of points in dimension of sex of respondents

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

Generally the average number of points ascribed for each difficulty was higher for women than for men. It means that they do not assess the difficulties that high. The difference is made only by lack of proper theoretical knowledge, and problems with communication with co-workers (biggest average for man). For male respondents the biggest difficulties are: lack of practical experience (average: 1,3) and lack of acquaintance of specific software (2,0). The least problematic were: lack of proper theoretical knowledge (4,0), being unaccepted by co-workers (4,0), problems with communication with co-workers (4,3), lack of teamwork skills (4,3).

For female respondents most problematic was lack of practical experience (2,3). The least problematic were too flexible working hours (5,0), lack of teamwork skills (4,8), inflexible working hours (4,6).

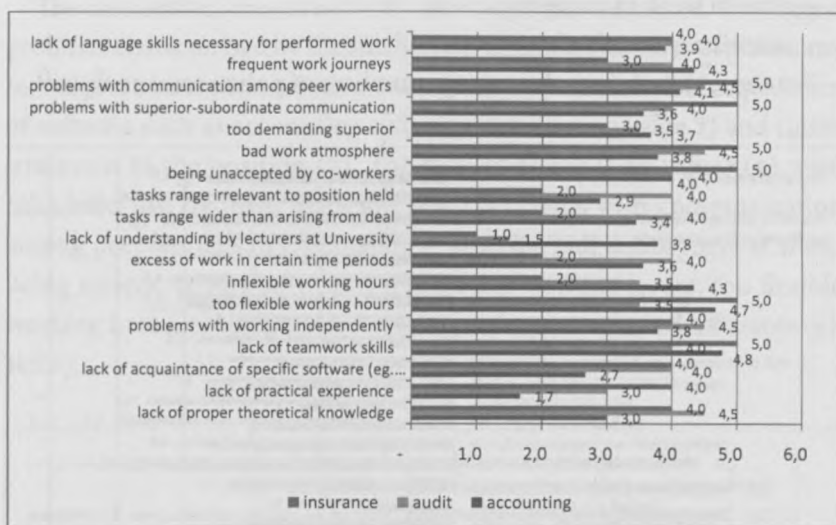

Figure 10. Average number of points in dimension of field in which respondents work

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

For respondents working in insurance the biggest problem is the lack of understanding by lecturers at the University (1,0) and the lowest are: problems with communication with co-workers (5,0), problems with superior-subordinate communication (5,0), bad work atmosphere (5,0), being unaccepted by co-workers (5,0), too flexible working hours (5,0), lack of teamwork skills (5,0).

For respondents working in audit the biggest problem is the lack of understanding by lecturers at the University (1,5). The lowest difficulty is last of proper theoretical knowledge (4,5), problems with working independently (4,5), problems with communication among peer workers (4,5), bad work atmosphere (4,5).

For respondents working in accounting the biggest problem is the lack of teamwork skills (4,8).

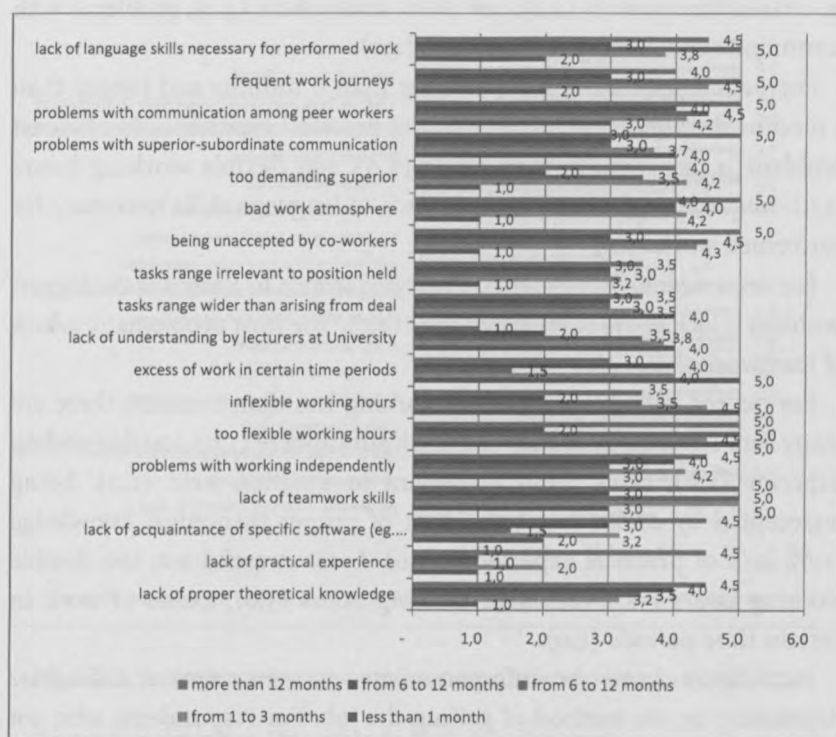

Figure 11. Average number of points in dimension of work experience duration

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

For the people with longest work experience (more than one year) the biggest problem is lack of understanding by lecturers at the University and the least problematic is lack of teamwork skills (5,0), problems with communication among peer workers (5,0), being unaccepted by co-workers (5,0), bad work atmosphere (5,0), too flexible working hours (5,0). Also, this group is characterized by the biggest number of "no problem at all" answers.

People with 6–12 month experience the biggest problem is the lack of practical experience (1,0). Least problematic are: lack of proper theoretical knowledge (4,0), problems of working independently (4,0), excess of work

in certain time periods (4,0), bad work atmosphere (4,0), problems with communication among peer workers (4,0).

For people with experience shorter than 6 months and longer than 3 months the biggest problem is lack of practical experience (1,0). Least problem is lack of teamwork skills (5,0), too flexible working hours (5,0), frequent work journeys (5,0), lack of language skills necessary for performed work (5,0).

For respondents with experience varying from 1 to 3 months the biggest problem is lack of practical experience (2,0). The least problematic is lack of teamwork skills (5,0),

For people with no experience, working less than 1 month there are many very stressful problems: bad work atmosphere (1,0), too demanding superior (1,0), tasks range irrelevant to position held (1,0), being unaccepted by co-workers (1,0), lack of proper theoretical knowledge (1,0), lack of practical experience (1,0). Least stressful are: too flexible working hours (5,0), inflexible working hours (5,0), excess of work in certain time periods (5,0).

Next figure shows the differences between assessment of difficulties depending on the method of getting the job. For respondents who got into the company through the recruitment procedure the biggest problem is the lack of practical experience (1,7). Least problematic is the lack of professional skills (4,4) and problems with communication among the peer workers (4,4).

For people who got the job by recommendation the biggest problem is the lack of practical experience (1,3). Least problems are: frequent work journeys (5,0), too flexible working hours (5,0), inflexible working hours (5,0), lack of teamwork skills (5,0).

For people who won the competition the biggest problem is lack of understanding of lecturers at the University (1,0). Non-problematic are: lack of teamwork skills (5,0), too flexible working hours (5,0), being unaccepted by co-workers (5,0), bad work atmosphere (5,0), problems with superior-subordinate communication (5,0), problems with communication among peer workers (5,0). For people who got the job through the family protection the most problematic is lack of proper theoretical knowledge

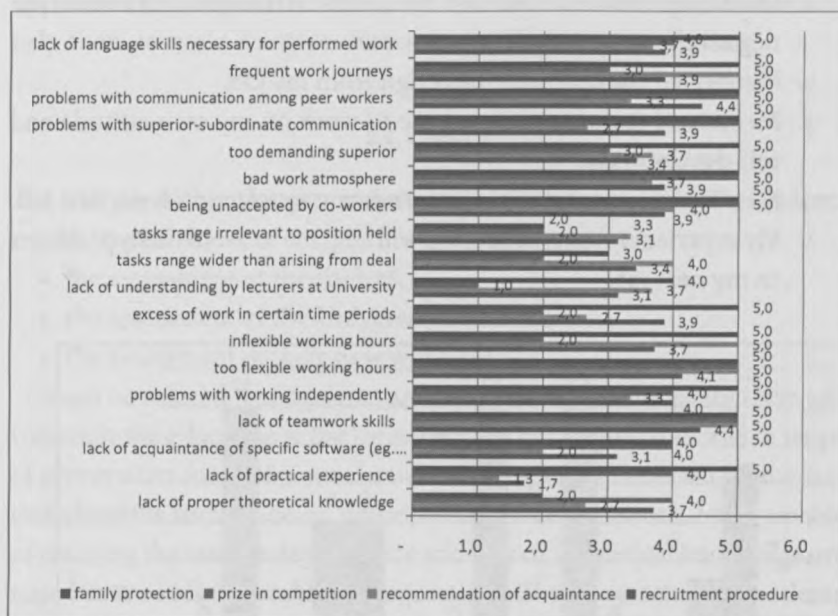

Figure 12. Average number of points in dimension of recruitment method

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

(2,0) and tasks irrelevant to the position held (2,0). Non-problematic are: being unaccepted by co-workers (5,0), bad work atmosphere (5,0), too demanding superior (5,0), problems with superior-subordinate communication (5,0), problems with communication among peer workers (5,0), frequent work journeys (5,0), lack of language skills necessary for performed work (5,0), lack of teamwork skills (5,0) problems with working independently (5,0), too flexible working hours (5,0), inflexible working hours (5,0), excess of work in certain time periods (5,0).

2.3. Reaction for difficulties faced

Additionally, respondents were also asked to state true/false answer on the following statements considering difficulties analyzed previously:

1. Mentioned factors influenced the quality of the work performed me negatively.
2. Mentioned factors made me resign from my job.
3. Mentioned factors motivated me to work on my own attitude and self-development.
4. Mentioned factors did not influence my satisfaction from first job.
5. My experience from my first job will help me to avoid many problems in my next job.

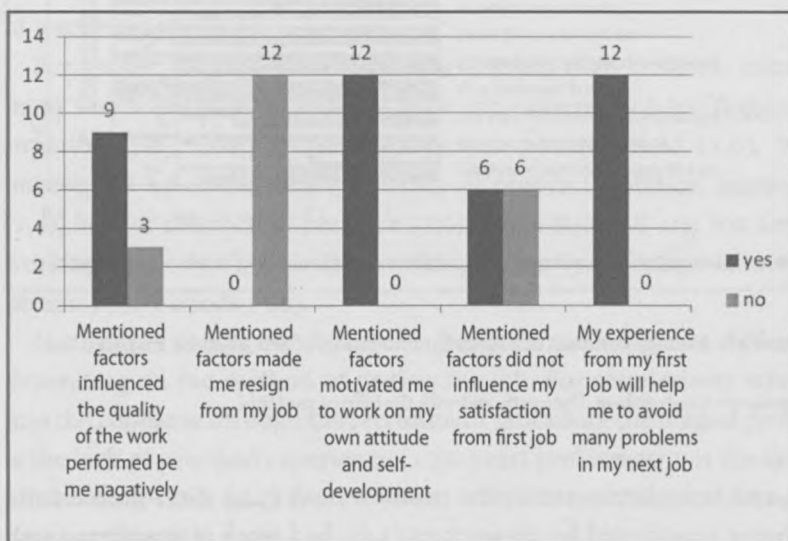

Figure 13. Statements on influence of analyzed difficulties on respondents

Source: own elaboration. Data gathered with the help of students.

As pictured on Figure 13, 75% of respondents stated that mentioned difficulties influenced negatively their work quality. None of the respondents resigned from his/her job because of mentioned factors. All respondents declared that analyzed difficulties motivated them to work on their own attitude and development. 50% of respondents stated that mentioned difficulties influenced their work satisfaction and 50% of them stated the

opposite. 100% respondents declared that their first job experience would help them to avoid many problems during their next workplace.

2.4. Findings

The analysis of the strongest and weakest difficulties faced by the students can be treated as:

- the assessment of themselves,
- the assessment of the University,
- the assessment of their new workplace.

It can be noticed that students are generally well-prepared for their job. Generally the education at the University can be assessed very well in terms of preparation for professional career. This opinion is caused by the fact that elements such as being unprepared for the teamwork, being unable of realizing the tasks independently and lack of theoretical knowledge are stated as ones of least problematic questions. That means that respondents were educated well in theoretical knowledge and trained both in team working and taught to solve problems independently. The lack of practical experience is identified as the most problematic question, which is natural for respondents only starting their professional career. That also can be lead to recommendation for University that the number of teaching hours focused of the solving of practical problems should be increased.

Some of the answers given by the respondents are in accordance with the fact that they are at the beginning of their adulthood. So questions such as work time organization are unproblematic to them. It should be stressed that neither inflexible working hours nor too flexible working hours are perceived as big difficulties.

Some difficulties are perceived as big only in some groups of respondents of depending on their characteristic. The group with the shortest experience is significantly different from the other groups. More difficulties are perceived by them as very stressful. Some of problems market with the highest rank by them are: bad work atmosphere, too demanding superior, tasks range irrelevant to position held, being unaccepted by co-workers. That shows that they face typical problems connected with new job, where

they face new environment and circumstances like new people, new social rules, different lifestyle. Those problems are also characteristic for becoming adult with its consequences connected with biggest responsibility and more demanding life tasks. Other very characteristic group is consisted of the people who got the job through the family protection. The number of the non problematic questions is the highest for this group and is significantly higher than number of non-problematic questions for other groups. Working for family business reduces the number of first-job problems as usually company, co-workers, the tasks and the work environment are well known.

Conclusions

Students at the II year of their master studies, specializing in the financial and tax audit found their first profession in accounting, audit and insurance. Most of them have job experience between 3 and 6 months of professional work. Most of them acquired their job as a result of regular recruitment procedures. There are 18 first job difficulties enumerated by students: lack of proper theoretical knowledge, lack of practical experience, lack of acquaintance of specific software (eg. accounting software), lack of teamwork skills, problems with working independently, excess of work in certain time periods, too flexible working hours, inflexible working hours, lack of understanding by lecturers at University, tasks range wider than arising from deal, tasks range irrelevant to position held, being unaccepted by co-workers, bad work atmosphere, too demanding superior, problems with superior-subordinate communication, problems with communication among peer workers, frequent work journeys, lack of language skills necessary for performed work.

The biggest problem (declared as such by 50% of respondents) is a lack of professional experience. The least problematic are: lack of the teamwork skills, too flexible working hours, problems with communication with peer workers and frequent work journeys.

The $\frac{3}{4}$ of respondents declared that mentioned factors decreased the quality of their work and half of them declared that the difficulties decrease

their job satisfaction. None of the students resigned from the job in a result of mentioned difficulties. All the respondents declared that those difficulties motivated them to work on their own attitude and self-development and that the experience of those problems will teach them to manage them more effectively in their new jobs.

References

- Dahl R.E. (2004), *Adolescent brain development: a period of vulnerabilities and opportunities*. "Annals of the New York Academy of Sciences", 1021.
- Gray P. (2007), *Psychology*, Worth Publishers New York.
- Oleś P.K. (2012), *Psychologia człowieka dorosłego. Ciągłość-zmiana-integracja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Winstanley J. (2008), *Klucz do psychologii. Najważniejsze teorie, pojęcia, postaci*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Summary

The paper presents the problems and difficulties faced by the students of II year of master studies specializing in financial and tax audit in their first professional work. The analysis of empirical studies is presented. The outcomes of the survey are confronted with psychological aspects of the maturity and adulthood and the recommendations for the University.

Keywords: financial and tax audit, students, master studies, first job.

Trudności, przed jakimi stoją studenci II roku studiów magisterskich specjalności „audyt finansowy i podatkowy” w swojej pierwszej pracy zawodowej.

Analiza badań empirycznych

Streszczenie

W opracowaniu wskazano problemy i trudności, na które napotykają w swojej karierze zawodowej studenci II roku studiów drugiego stopnia. Zaprezentowano wyniki badań empirycznych, które zestawiono z psychologicznymi aspektami związanymi z rozpoczęciem dorosłego życia.

Słowa klucze: audyt finansowy i podatkowy, studenci, studia magisterskie, pierwsza praca.

The first step in the treatment of the patient is to determine the cause of the disease. This is done by a careful history and physical examination. The next step is to determine the extent of the disease. This is done by a series of laboratory tests, including blood and urine tests, and by a series of X-ray examinations. The third step is to determine the best method of treatment. This is done by a series of consultations with the patient's family and with other members of the medical staff. The fourth step is to carry out the treatment. This is done by a series of operations, including the removal of the diseased tissue, and by a series of post-operative treatments, including the use of antibiotics and the administration of fluids. The fifth step is to follow up the patient. This is done by a series of visits to the hospital, and by a series of telephone calls to the patient's home.

The first step in the treatment of the patient is to determine the cause of the disease. This is done by a careful history and physical examination. The next step is to determine the extent of the disease. This is done by a series of laboratory tests, including blood and urine tests, and by a series of X-ray examinations. The third step is to determine the best method of treatment. This is done by a series of consultations with the patient's family and with other members of the medical staff. The fourth step is to carry out the treatment. This is done by a series of operations, including the removal of the diseased tissue, and by a series of post-operative treatments, including the use of antibiotics and the administration of fluids. The fifth step is to follow up the patient. This is done by a series of visits to the hospital, and by a series of telephone calls to the patient's home.

The first step in the treatment of the patient is to determine the cause of the disease. This is done by a careful history and physical examination. The next step is to determine the extent of the disease. This is done by a series of laboratory tests, including blood and urine tests, and by a series of X-ray examinations. The third step is to determine the best method of treatment. This is done by a series of consultations with the patient's family and with other members of the medical staff. The fourth step is to carry out the treatment. This is done by a series of operations, including the removal of the diseased tissue, and by a series of post-operative treatments, including the use of antibiotics and the administration of fluids. The fifth step is to follow up the patient. This is done by a series of visits to the hospital, and by a series of telephone calls to the patient's home.

Katarzyna Świetla*

Certyfikaty z dziedziny rachunkowości, ich różnorodność oraz wymogi formalne warunkujące uzyskanie uprawnień

Wprowadzenie

Wraz z rozwojem gospodarki, również rozwiązania w zakresie rachunkowości podlegają coraz szerszej ewolucji, stawiając przed osobami wykonującymi zawody księgowe wysokie wymagania. Zapewnienie oczekiwanej jakości oraz wiarygodności informacji pochodzących z rachunkowości wymaga od specjalistów w nią zaangażowanych nieustannych szkoleń oraz zdobywania kolejnych szczebli zawodowych.

Jak twierdzi Micherda – księgowy chcąc skutecznie realizować cele rachunkowości, powinien nie tylko sumiennie prowadzić księgi rachunkowe i właściwie prezentować sprawozdanie finansowe, ale także kontrolować, badać oraz interpretować sprawozdanie, a także prowadzić politykę rachunkowości (Micherda, 2010). Spełnienie tak postawionych wymagań związane jest z posiadaniem bardzo wysokich kwalifikacji zawodowych, co wiąże się z wysokimi kosztami. Zatrudnienie na etatach najwyższej klasy specjalistów przewyższa bowiem często możliwości finansowe podmiotów gospodarczych, które decydują się coraz powszechniej na wykorzystanie

* Dr Katarzyna Świetla, Katedra Rachunkowości Finansowej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, adiunkt, kswietla@uek.krakow.pl.

kompetencji osób mających stosowne certyfikaty w dziedzinie rachunkowości, a świadczących usługi w tym zakresie.

Dla potrzeb obsługi rachunkowej podmiotów gospodarczych opracowano kilka dróg zawodowych dla osób wykonujących zawody księgowo. Bez względu jednak na to, którą wybierze pracownik rachunkowości, każda wymaga zarówno zaangażowania dotyczącego ciągłego doskonalenia wiedzy oraz praktyki, jak również niezłomnych zasad etycznych.

Do najbardziej pożądaných uprawnień wśród polskich pracowników wykonujących zawody z dziedziny rachunkowości należą:

- Certyfikat Ministra Finansów w zakresie usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych¹,
- Certyfikat zawodu księgowego SKwP (cztery stopnie), (Uchwała, 2010),
- Certyfikaty międzynarodowe.

Problemem badawczym była analiza zasad stojących u podstaw uzyskania prawa do posługiwania się wymienionymi wyżej certyfikatami oraz ocena popularności poszczególnych kwalifikacji wśród księgowych, określona na podstawie ilości wydawanych certyfikatów.

Artykuł przygotowano na podstawie studiów literaturowych, analizy aktów prawnych, kwerend stron internetowych oraz materiałów źródłowych udostępnionych przez instytucje.

1. Certyfikat Ministra Finansów

Dzięki uzyskaniu uprawnień wynikających z powyższego Certyfikatu osoba posiadająca go może zarówno pracować na etacie w podmiotach

¹ Ze względów legislacyjnych regulacje zawarte dotychczas w Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 18.07.2002 r. w sprawie uprawnień do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych (DzU z 2002 r. Nr 120, poz. 1022 z późn. zm.), przeniesiono do Ustawy o Rachunkowości, wprowadzając nowy rozdział 8a w brzmieniu: Usługowe prowadzenie ksiąg rachunkowych (art. 76a do 76i). Obecnie obowiązującym w tym zakresie jest Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 8 kwietnia 2009r., w sprawie uprawnień do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych (DzU z 2009 r. Nr 62, poz. 508).

gospodarczych, jak również prowadzić działalność gospodarczą we własnym zakresie w dziedzinie outsourcingu finansowo-księgowego. Jest to popularna forma usług, gdyż obecna tendencja coraz szerszego wykorzystania doświadczenia specjalistycznych firm rachunkowych generuje popyt na takie działania. Zakup usług rachunkowych sprzyja bowiem nie tylko obniżeniu kosztów utrzymania własnych działów finansowo-księgowych oraz koniecznego wyposażenia służącego przetwarzaniu danych, ale zwłaszcza podniesieniu jakości i wiarygodności prezentowanych sprawozdań finansowych.

Kluczem do otrzymania Certyfikatu Ministra Finansów jest przejście ustalonego postępowania, potwierdzającego posiadaną wiedzę, umiejętności i kompetencje oraz niezłomnych zasad etycznych. Certyfikat księgowy uprawniający do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych mogą uzyskać aplikujący, pod warunkiem spełnienia jednego z poniższych warunków:

- posiadają trzyletnią praktykę w księgowości oraz wykształcenie wyższe magisterskie uzyskane na kierunku rachunkowość lub na innym kierunku ekonomicznym o specjalności rachunkowość lub innej, dla której plan studiów i program kształcenia jest zgodny z wymogami określonymi przez organy uczelni dla specjalności rachunkowość, w jednostkach organizacyjnych uprawnionych, zgodnie z odrębnymi przepisami, do nadawania stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych²,
- odbyły trzyletnią praktykę w księgowości, posiadają wykształcenie wyższe magisterskie lub równorzędne na kierunku innym niż rachunkowość oraz ukończyły studia podyplomowe z zakresu rachunkowości w jednostkach organizacyjnych uprawnionych, zgodnie

² Pelen wykaz jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych zgodnie z Obwieszczeniem Przewodniczącego Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych z dnia 11 kwietnia 2007 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopni naukowych, wraz z określeniem nazw nadawanych stopni naukowych opublikowany jest w Monitorze Polskim (Nr 41, poz.462).

z odrębnymi przepisami, do nadawania stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych,

- posiadają dwuletnią praktykę w księgowości i wykształcenie co najmniej średnie oraz złożą z wynikiem pozytywnym egzamin sprawdzający kwalifikacje osób ubiegających się o certyfikat księgowy³.

Wśród osób posiadających uprawnienia do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych znaczącą grupę stanowią także biegli rewidentzi oraz doradcy podatkowi (Jankowiak, 2006, s. 149–150)⁴, którzy wystąpili z wnioskiem o prawo do prowadzenia takiej działalności, pod warunkiem że osoby te nie zostały w związku z prowadzoną działalnością skazane prawomocnym wyrokiem sądowym za przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów, mieniu, obrotowi gospodarczemu, pieniędzmi czy papierami wartościowymi.

Dotychczas Certyfikat uzyskało ponad 54 000 osób, co zaprezentowano w przekroju rocznym w poniższej tabeli.

Tabela 1. Certyfikaty Ministra Finansów w latach 2002–2011

Rok	Numery certyfikatów	Liczba nadanych certyfikatów
2002	1–476	476
2003	477–4 746	4 270
2004	4 777–8 603	3 857
2005	8 604–12 663	4 060
2006	12 664–16 565	3 902
2007	16 566–20 571	4 006
2008	20 572–33 118	12 547

³ Przystąpienie do egzaminu poprzedzone jest pisemnym wnioskiem złożonym do Ministra Finansów wraz z wymaganymi dokumentami oraz wniesieniem stosownej opłaty. Zarówno wzór wniosku, jak też wysokość opłaty określone są przez Ministra Finansów w drodze Rozporządzenia. Powołuje on też osoby odpowiedzialne z przeprowadzenie egzaminu.

⁴ Osoby wpisane do rejestru biegłych rewidentów lub na listę doradców podatkowych na podstawie odrębnych przepisów uznaje się za uprawnione do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych bez konieczności ubiegania się o certyfikat.

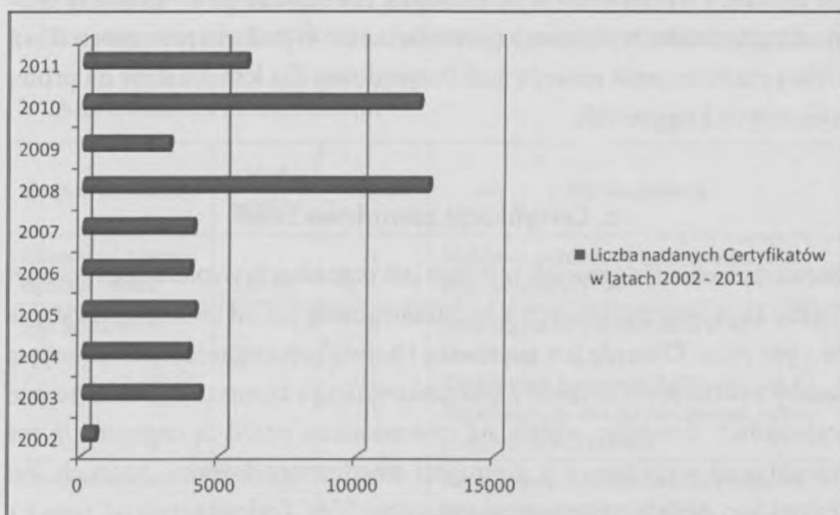
Tabela 1. Certyfikaty Ministra Finansów... (cd.)

Rok	Numery certyfikatów	Liczba nadanych certyfikatów
2009	33 119–36 241	3 123
2010	36 242–48 456	12 215
2011	48 457–54 388	5 932

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Ministerstwo Finansów.

W zestawieniu nie zawarto danych dotyczących początku 2012 roku. Zgodnie z informacjami MF do 28 stycznia⁵ nadano 12 Certyfikatów.

Dla pełnego zobrazowania rozkładu liczby nadawanych uprawnień przedstawiono je na poniższym wykresie.

Wykres 1. Rozkład nadanych Certyfikatów Ministra Finansów w kolejnych latach

Źródło: opracowanie własne.

⁵ Termin przygotowywania opracowania przez autorkę.

Mała liczba nadanych uprawnień w 2002 roku wynika z rozpoczęcia systemu Certyfikacji. Lata następne (2003–2007) wskazują na równomierne zainteresowanie uprawnieniami, natomiast paradoksem okazuje się liczba wydanych uprawnień w roku 2008 będącym apogeum kryzysu finansowego. Wydawać się może, że zwiększenie liczby profesjonalistów zajmujących się usługowym prowadzeniem ksiąg rachunkowych powinno być lekiem na całe zło doświadczające gospodarkę. Rok 2009 to powrót do stanu zainteresowania sprzed kryzysu i oczekiwanie na poprawę koniunktury, natomiast 2010 był ponowną odpowiedzią na nieoczekiwane długą zapaść globalnej gospodarki.

Konieczność poprawy jakości oraz wiarygodności danych pochodzących z rachunkowości prezentowanej przez podmioty gospodarcze dostrzegło również Stowarzyszenie Księgowych w Polsce (SKwP). Zwrócono uwagę na znaczący wpływ osób wykonujących zawody księgowe na efekty ekonomiczne działania jednostek gospodarczych. Wynikiem tych spostrzeżeń było przedstawienie nowej ścieżki zawodowej dla kandydatów na profesjonalnych księgowych.

2. Certyfikacja zawodowa SKwP

Stowarzyszenie Księgowych w Polsce jest organizacją wspierającą wykonywanie zawodów związanych z rachunkowością już od swojego powstania w 1907 roku. Obecnie jest najstarszą i największą organizacją zrzeszającą osoby zawodowo związane z rachunkowością i finansami (około 30 000 członków). Znaczący wpływ na cele stawiane przed tą organizacją ma nieustanna współpraca z gremiami międzynarodowymi, których jest członkiem. Należy tu wymienić zwłaszcza IFAC (członkostwo od 1989 r.). Współpraca ta jest o tyle istotna, że to właśnie IFAC przyjął za jedno ze swoich najważniejszych zadań wspieranie edukacji i rozwoju zawodowych księgowych, publikując w 2003 roku Międzynarodowe Standardy Edukacyjne (MSE) (www.ifac.org), co stało się inspiracją dla SKwP. Jak twierdzi Mirosława Kwiecień, to właśnie regulacja, jaką są standardy edukacyjne dla zawodowych księgowych, będzie determinowała największe zmiany w zakresie wiedzy z rachunkowości (Kwiecień, 2012, s. 5).

Efektem takiego podejścia było działanie SKwP, które począwszy od roku 2003, zajęło się opracowaniem zasad certyfikacji zawodowej służącej jednolitemu kształceniu osób wykonujących zawody księgowe, a następnie podejmując w tym celu stosowną Uchwałę (Uchwała, 2009). Jej kontynuacją było podpisanie w listopadzie 2010 Uchwały Prezydium Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce w sprawie certyfikacji zawodu księgowego (Uchwała, 2010). Działanie Stowarzyszenia wynika zatem z idei nieustannego kształcenia propagowanej przez IFAC.

Zgodnie z wytycznymi Stowarzyszenia zaproponowano czterostopniową gradację zawodu obejmującą uzyskanie tytułów:

- stopień I – księgowy (asystent rachunkowości),
- stopień II – specjalista ds. rachunkowości (samodzielny księgowy),
- stopień III – główny księgowy,
- stopień IV – dyplomowany księgowy (nowy zawód)⁶.

Powyższe stopnie kształcenia obejmują 14 modułów tematycznych.

Tabela 2. Gradacja zawodowa SKwP

Stopień zawodowy	Kod zawodu	Moduł	Nazwa modułu
Księgowy – asystent rachunkowości	331 301	I	Podstawy rachunkowości z elementami etyki zawodowej
Specjalista ds. rachunkowości	241 103	II	Rachunkowość z elementami etyki zawodowej.
		III	Zagadnienia z prawa podatkowego (cz. I.).
		IV	Zagadnienia prawa gospodarczego, prawa pracy i prawa cywilnego
Główny księgowy	121 101	V	Zaawansowana rachunkowość finansowa z elementami etyki zawodowej.
		VI	Sprawozdania finansowe i ich analiza.
		VII	Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza

⁶ Celem kształcenia jest teoretyczne i praktyczne przygotowanie słuchacza do wykonania zawodu księgowego, który został ujęty w klasyfikacji zawodów i specjalności wprowadzonej Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej (Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej, 2010).

Tabela 2. Gradacja zawodowa... (cd.)

Stopień zawodowy	Kod zawodu	Moduł	Nazwa modułu
Główny księgowy	121 101	VIII IX X	Finanse. Prawo i podatki (cz. II). Technologia informacji (IT)
Dyplomowany księgowy	121 101	XI XII XIII IV	Konsolidacja sprawozdań finansowych. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej. Rachunkowość w szczególnych sytuacjach z elementami etyki zawodowej. Elementy wiedzy na temat organizacji biznesu

Źródło: opracowanie własne na podstawie zaleceń SKwP.

Jak wynika z powyższych rozważań, certyfikacja zawodu księgowego w ramach programu certyfikacji Stowarzyszenia Księgowych w Polsce obejmuje cztery poziomy kształcenia, których zakończenie z wynikiem pozytywnym jest podstawą uzyskania kwalifikacji dla określonego stopnia oraz wydania dokumentu potwierdzającego tytuł.

Najbardziej pożądanym przez księgowych oraz oczekiwanym przez potencjalnych pracodawców jest tytuł dyplomowanego księgowego. Ze względu na to, że system certyfikacji działa od roku 2010 (ostateczny tekst Uchwały z 23 listopada 2010), liczba osób posiadających go jest jeszcze niewielka, gdyż dotyczy najczęściej księgowych, którzy uzyskali go jako uzupełnienie kwalifikacji o ostatnie stopnie gradacji zawodowej lub na podstawie np. posiadanej habilitacji z dziedziny rachunkowości. Wynika to z założenia, że przejście całej ścieżki zawodowej (od asystenta rachunkowości zaczynając) wymaga około dwóch lat kształcenia.

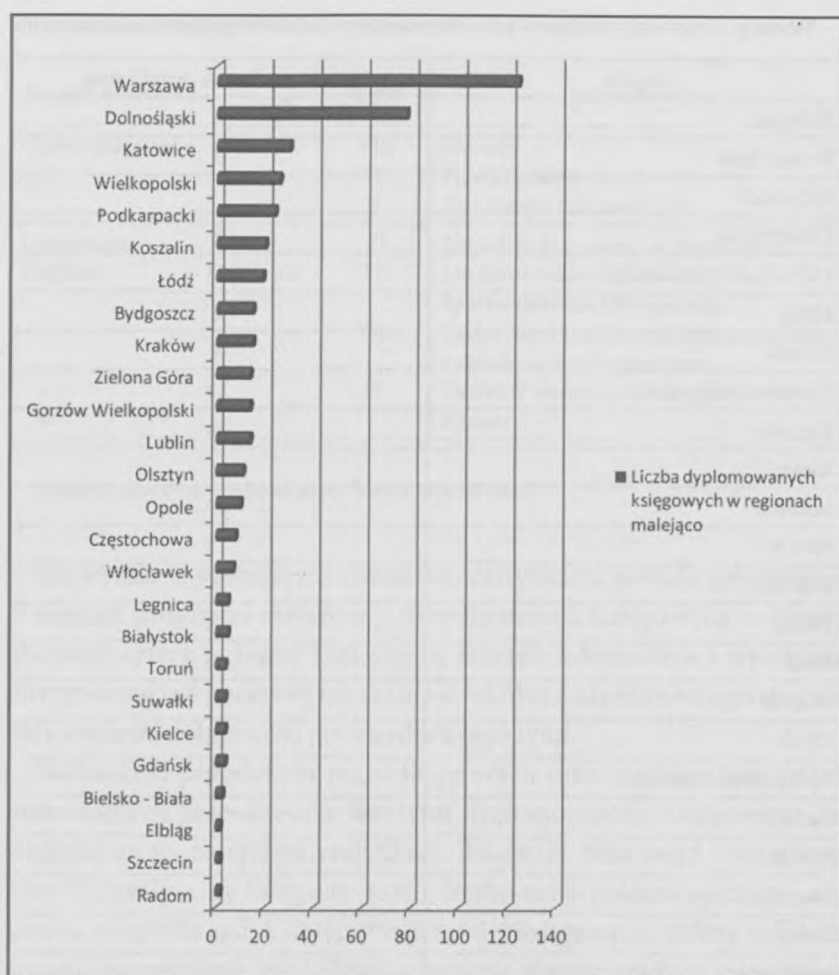
Poniżej przedstawiono zestawienie liczby nadanych w 2011 roku (dane na 31 grudnia 2011) certyfikatów dyplomowanego księgowego z podziałem na regiony.

Tabela 3. Certyfikaty nadane w poszczególnych miastach (regionach) alfabetycznie

Region	Liczba nadanych certyfikatów
Białystok	5
Bielsko-Biała	3
Bydgoszcz	15
Częstochowa	8
Dolnośląski (Wrocław)	78
Elbląg	2
Gdańsk	4
Gorzów Wielkopolski	14
Katowice	30
Kielce	4
Koszalin	20
Kraków	15
Legnica	5
Lublin	14
Łódź	19
Olsztyn	11
Opole	10
Podkarpacki (Rzeszów)	24
Radom	2
Suwałki	4
Szczecin	2
Toruń	4
Warszawa	124
Wielkopolski (Poznań)	26
Włocławek	7
Zielona Góra	14

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w oddziale SKwP w Warszawie.

Jak wynika z powyższej tabeli, łącznie na koniec 2011 roku certyfikatem dyplomowanego księgowego legitymowały się 464 osoby.

Wykres 2. Dyplomowani księgowi w regionach (malejąco)

Źródło: opracowanie własne.

Trudno jeszcze mówić o jakichś prawidłowościach takiego rozkładu, gdyż certyfikacja funkcjonuje zaledwie od roku. Może się wydawać, że powyższy obraz jest efektem zarówno dostępności stosownych szkoleń w poszczególnych regionach, jak również prężnie działających oddziałów SKwP, przybliżających zainteresowanym konieczność ciągłego kształcenia.

Obecnie najwięcej osób posiadających stopień zawodowy dyplomowanego księgowego pochodzi z najbardziej rozwiniętych gospodarczo regionów kraju, gdzie nie bez znaczenia są stawiane księgowym wymagania przez przedsiębiorców. Choć takie twierdzenie może zawierać w sobie błędy wynikające ze zbyt krótkiego okresu funkcjonowania certyfikacji dla poprawnego wnioskowania.

Niewątpliwie dopiero następne lata działania systemu certyfikacji wskażą na kierunki zainteresowania nią szerszego kręgu odbiorców.

3. Certyfikaty międzynarodowe

Rozwój gospodarki i wynikająca stąd ewolucja rozwiązań stosowanych w rachunkowości determinuje znaczne zapotrzebowanie na specjalistów znających zasady finansów i rachunkowości. Jest to zjawisko powszechne już od wielu lat i dlatego zgodnie z zasadami równowagi rynkowej duży popyt na pracowników równoważony jest przez podaż z ich strony. Było to widoczne zwłaszcza w ostatnich latach, gdy fuzje dużych banków oraz instytucji finansowych pokazały, że rynek finansistów nie jest pozbawiony zagrożeń wynikających z możliwości utraty pracy.

W gospodarce globalnej kartą przetargową w drodze do pożądanego stanowiska mogą okazać się obecnie posiadane przez kandydata, a uznane przez organizacje międzynarodowe, certyfikaty wyróżniające go spośród innych aplikujących. Sprzyjają też często wynegocjowaniu satysfakcjonujących zarobków.

Posiadanie certyfikatu wydanego przez Ministerstwo Finansów (Rozporządzenie Ministra Finansów, 2009), a także legitymowanie się stopniem zawodowym dyplomowanego księgowego jest niewątpliwie potwierdzeniem uzyskania wysokich kwalifikacji na rynku polskim, ale dla osób ubiegających się o stanowisko menedżerskie w globalnej korporacji kluczem może okazać się posiadanie również certyfikatów międzynarodowych. Wśród najbardziej cenionych i poszukiwanych są osoby mające kwalifikacje ACCA, CFA, CIMA, LCCI. Nie bez znaczenia może okazać się ukończenie studiów podyplomowych wzorowanych na kursach MBA – ESF czy EMiF. Audytorzy wewnętrzni cenią sobie także certyfikat CIA.

Tabela 3. Certyfikaty międzynarodowe z zakresu rachunkowości

Certyfikat	Krótka charakterystyka
ACCA Association of Chartered Certified Accountants	• Najbardziej popularna międzynarodowa kwalifikacja zawodowa w zakresie finansów i audytu, • zrzesza ponad 400 tys. studentów i członków w 160 krajach, • kwalifikacje wymagają zdania 14 specjalistycznych egzaminów (z części zwalnia ukończenie niektórych kierunków studiów) oraz wykazania się odpowiednią praktyką zawodową z zakresu finansów, rachunkowości, oraz umiejętnościami dotyczącymi organizacji i strategii zarządzania, • egzaminy można zdawać na całym świecie, również w Polsce (w Warszawie istnieje stały ośrodek egzaminacyjny)
CFA Chartered Financial Analyst	• Międzynarodowa kwalifikacja zawodowa dla pracowników sektora bankowego, doradców inwestycyjnych i finansowych, zarządzających instrumentami pochodnymi oraz inwestycjami finansowymi, • kurs pozwala na zdobycie wiedzy również z zakresu międzynarodowych (IAS) oraz amerykańskich (US GAAP) standardów, • kurs obejmuje trzy poziomy, a czas jego trwania to około 3 lata, • egzaminy CFA odbywają się raz w roku, wczesnym latem, również w Polsce (obowiązuje język angielski). Zakres tematyczny programu zaprezentowano w dokumencie Body of Knowledge
CIMA Chartered Institute of Management Accountants	• Międzynarodowa kwalifikacja zawodowa w zakresie rachunkowości zarządczej, podobnie jak ACCA uważana za alternatywę dla MBA, • uzyskuje się certyfikat brytyjskiego Instytutu Rachunkowości Zarządczej, który skupia 50 tys. członków w ponad stu krajach, • najwyżej na świecie ceniona kwalifikacja zawodowa z zakresu rachunkowości zarządczej i finansów, • uczestnikami są przyszli konsultanci, doradcy finansowi i dyrektorzy firm mający bezpośredni bądź pośredni wpływ na planowanie oraz kontrolę wydatków, • w celu otrzymania kwalifikacji należy zdać egzaminy (w języku angielskim) i odbyć praktykę zawodową
LCCI London Chamber of Commerce and Industry	• Kwalifikacja dla osób zainteresowanych zdobyciem wiedzy z zakresu międzynarodowych standardów rachunkowości, • kursy przygotowujące do uzyskania dyplomu z rachunkowości organizuje między innymi: Ernst&Young Academy of Business, • absolwenci, po zdaniu egzaminów, otrzymują dyplom LCCI Bookkeeping& Accounting under IAS,

Tabela 3. Certyfikaty międzynarodowe... (cd.)

Certyfikat	Krótką charakterystyka
	egzaminy przeprowadzane są trzy razy do roku, co pozwala na zaliczenie każdego z czterech etapów w ciągu kilkunastu miesięcy
ESF Executive Study in Finance	- Program opracowany przez Ernst&Young Academy of Business oraz Szkołę Główną Handlową i skierowany głównie do niefinansistów pracujących na kierowniczych stanowiskach, muszących podejmować kluczowe decyzje, nieograniczające się tylko do posiadanego przez nich dotychczas wykształcenia, - cechą charakterystyczną tego projektu jest połączenie wiedzy akademickiej (uzyskanej od naukowców z SGH) oraz praktyki (oferowanej przez specjalistów z Ernst&Young), - studia służą zatem poszerzeniu wiedzy z zakresu finansów, - dla przystąpienia do programu konieczne jest posiadanie dyplomu magisterskiego oraz minimum rocznego doświadczenia zawodowego (np. marketing, zarządzanie produkcją, zarządzanie personelem, prawo), a także ukończone co najmniej 27 lat życia
EMiF Executive Master in Finance	- Kurs opracowany przez Szkołę Biznesu Politechniki Warszawskiej, - są to roczne studia, przeznaczone dla osób, które posiadają minimum trzyletni staż pracy, - program zajęć obejmuje przedmioty finansowe oraz z zakresu szeroko pojętej ekonomii (np. polityka ekonomiczna i jej lokalne uwarunkowania, strategia konkurencyjności)
CIA Certified Internal Auditor	- Powszechnie uznana forma kwalifikacji dla audytorów wewnętrznych, - cieszy się uznaniem zarówno pracodawców prywatnych, jak też przedstawicieli sektora publicznego na całym świecie, - osoby z tytułem CIA gwarantują posiadanie wiedzy i umiejętności z zakresu efektywnego zarządzania ryzykiem oraz znajomości zasad działania systemu kontroli wewnętrznej, - gwarantują też pełne zrozumienie zasad prowadzenia działalności gospodarczej oraz oceny potencjalnego ryzyka systemu kontroli

Źródło: opracowanie własne.

Posiadane certyfikaty międzynarodowe oraz doświadczenie w istotny sposób wpływają na przebieg kariery zawodowej osób pracujących w księgowości globalnych korporacji. Ze względu na bardzo duże rozbieżności

w wymogach w zakresie uzyskiwania certyfikatów zasadne wydaje się dzielenie pracowników na trzy grupy:

- osoby wprowadzające dane,
- osoby średniego szczebla organizacji,
- menedżerów odpowiedzialnych za nadzór i zarządzanie działalnością podmiotu.

Pierwszą grupę stanowią pracownicy najniższego szczebla posiadający znajomość obsługi programów finansowo-księgowych. Druga grupa osób powinna znać przepisy z zakresu rachunkowości oraz języki obce, natomiast od ostatniej z wymienionych grup pracowników wymaga się szczegółowej znajomości przepisów międzynarodowych, co najmniej dwóch języków obcych⁷ oraz posiadania stosownych certyfikatów (ACCA, CIMA, CFA).

Jak z powyższego wynika posiadanie certyfikatów międzynarodowych przez osoby pracujące w korporacjach międzynarodowych jest warunkiem koniecznym do uzyskania awansu.

Podsumowanie

Celem opracowania było zwrócenie uwagi na konieczność reprezentowania szerokiej wiedzy oraz doświadczenia przez osoby pracujące w dziedzinie rachunkowości jako kluczowego elementu zapobiegającego nieprawidłowościom mogącym prowadzić do kryzysów gospodarczych. Podejście takie jest efektem oczekiwań wobec informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych, gdyż to właśnie ich jakość i wiarygodność determinuje prawidłowe kierunki działań podmiotów gospodarczych we współczesnym świecie.

Wynikiem powyższych oczekiwań jest wzrost znaczenia certyfikatów z dziedziny rachunkowości jako świadectw potwierdzających wiedzę i doświadczenie ich posiadaczy. Zainteresowanie księgowych ich uzyskaniem, oraz rynku zatrudnieniem osób legitymujących się certyfikatami, wskazuje

⁷ Popularnymi egzaminami językowymi dla finansistów są: English for Business (EFB) oraz Spoken English for Industry and Commerce (SEFIC).

na prawidłowe kierunki, jakie przyjęto w zakresie nieustannej edukacji w rachunkowości.

Literatura

- Jankowiak J. (2006), *Rozwój branży usług księgowych w Polsce* [w:] *Finanse i rachunkowość – teoria i praktyka*, pod red. G. Borys, AE Wrocław, Wrocław.
- Micherda B. (2010), *Wymagane kompetencje zawodowe biegłych rewidentów w Polsce w świetle Międzynarodowych standardów edukacyjnych IFAC*, ZN UEK nr 816, Kraków.
- Obwieszczenie Przewodniczącego Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych z dnia 11 kwietnia 2007 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopni naukowych, wraz z określeniem nazw nadawanych stopni naukowych, „Monitor Polski” Nr 41, poz.462.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18.07.2002 r. w sprawie uprawnień do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych, DzU z 2002 r. Nr 120, poz. 1022 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 8 kwietnia 2009 r., w sprawie uprawnień do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych, DzU z 2009 r. Nr 62, poz. 508.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, DzU z 2010 r. Nr 82, poz. 537.
- Uchwała nr 732/111/2009 Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce z dnia 20 lipca 2009 r. w sprawie certyfikacji zawodu księgowego.
- Uchwała nr 757/202/ 2010 Prezydium Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce z dnia 23 listopada 2010 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu uchwały nr 732/111/2009 Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce z dnia 20 lipca 2009 r. w sprawie certyfikacji zawodu księgowego.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU z 2009 r. Nr 152, poz. 1223 ze zm.

Źródła internetowe

Kwiecień M., *Harmonizacja i standaryzacja programów nauczania z dyscyplin naukowych rachunkowości*, www.fundacja.edu.pl/organizacja/_referaty/29pdf, dostęp: 28.01.2012.

International Federation of Accounting, www.ifac.org.

Streszczenie

W opracowaniu wskazano na oferowane przez różne instytucje i organizacje spektrum certyfikatów zawodowych z dziedziny rachunkowości. Zaprezentowano zarówno certyfikaty Ministra Finansów uprawniające do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych, jak też certyfikaty zawodowe wydawane przez SKwP, będące gwarancją najwyższych umiejętności i kompetencji ich posiadacza. Podkreślono także znaczenie różnorodności certyfikatów międzynarodowych zyskujących na znaczeniu w świetle globalnej gospodarki. Omówiono zasady uzyskiwania wymienionych uprawnień oraz przedstawiono statystyki dotyczące liczby wydanych certyfikatów na polskim rynku.

Słowa kluczowe: rachunkowość, certyfikaty zawodowe.

Accounting, Certificates, their diversity and formal requirements for getting an authorisation

Summary

In the study indicated spectrum of professional certificates in the field of accounting, offered by the various institutions and organizations. There were presented: Certificate of Ministry of Finance, certificates issued by SKwP, which guarantee the highest skills and competences of the holder and international certificates which are important in global economy. It also presented statistics of certificates issued on the Polish market.

Keywords: accounting, professional certificates.

Marcin Tatoj*

Profesjonalizm, certyfikacja i etyka zawodu audytora wewnętrznego jednostek sektora polskich finansów publicznych

Wprowadzenie

Współczesny audyt wewnętrzny funkcjonuje na świecie już ponad siedem dekad. Znaczącą datą, przyjętą jako formalny światowy początek współczesnego audytu wewnętrznego¹, jest rok 1941 i fakt powstania w Stanach Zjednoczonych międzynarodowego stowarzyszenia – Instytutu Audytorów Wewnętrznych (*The Institute of Internal Auditors – IIA*)², które zajęło się m.in. promowaniem rozszerzania skali działalności audytu wewnętrznego na całą jednostkę organizacyjną, budową pozycji audytu i audytorów wewnętrznych, edukacją w zakresie wewnętrznego audytu i kontroli, zarządzania, ryzyka oraz ładu korporacyjnego (ang. *corporate-*

* Mgr Marcin Tatoj, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katedra Rachunkowości, wykładowca, marcin.tatoj@ue.katowice.pl.

¹ Historyczne początki audytu wewnętrznego to: 1) ok. 3600 r. p.n.e., Mezopotamia – zastosowanie systemu weryfikacji dokumentów handlowych; 2) III – I tysiąclecie p.n.e., Egipt, Persja, Judea; 3) od V w. p.n.e., Grecja; 4) od IV w. p.n.e., Rzym; 5) od XIII w., Italia; 6) 1581 r., Wenecja (Piaszczyk, 2004, s. 37–38).

² Europejską, znaczącą datą dla współczesnego audytu wewnętrznego jest rok 1975, kiedy to (na mocy traktatu brukselskiego) został utworzony Europejski Trybunał Obrachunkowy /Audytorów/ (*The European Court of Auditors – ECA*), który wsparł Parlament Europejski i Radę Unii Europejskiej w nadzorowaniu wykonania budżetu Unii oraz zajął się kontrolą finansów UE.

governance), a także, co niezwykle istotne, certyfikacją i profesjonalizacją (w tym poprzez standaryzację) zawodu audytora wewnętrznego oraz promocją postaw etycznych w zawodzie audytora wewnętrznego (w tym poprzez stworzenie Kodeksu etyki)³.

Audyt wewnętrzny w jednostkach sektora polskich finansów publicznych funkcjonuje już ponad dekadę. Instrument ten został wprowadzony z dniem 1 stycznia 2002 roku⁴, obok wewnętrznej kontroli finansowej, z którą tworzył publiczną, wewnętrzną kontrolę finansową⁵, ustawą z dnia 27 lipca 2001 roku o zmianie nieobowiązującej już ustawy o finansach publicznych z dnia 26 listopada 1998 roku⁶. Stworzenie norm organizacyjno-prawnych audytu wewnętrznego i wewnętrznej kontroli finansowej w jednostkach sektora finansów publicznych w Polsce było wynikiem negocjacji akcesyjnych Rzeczypospolitej Polskiej z Unią Europejską w obszarze

³ *IIA-Global* skupia aktualnie prawie 200 000 członków, zrzeszonych w blisko 200 oddziałach narodowych i organizacjach afiliowanych na całym świecie; w Polsce *IIA*, już prawie dekadę, jest reprezentowany przez Stowarzyszenie Audytorów Wewnętrznych *IIA-Polska* – funkcjonujące formalnie od 9 maja 2002 roku (rejestracja w KRS), a uznane przez *IIA-Global* 27 czerwca 2003 roku, skupiające aktualnie ponad 900 osób (*SAW IIA-Polska*, http://www.iaa.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=864&Itemid=185, dostęp: 24.02.2012).

⁴ Brak przepisów wykonawczych spowodował opóźnienie w rzeczywistym funkcjonowaniu audytu wewnętrznego i wewnętrznej kontroli finansowej w jednostkach sektora finansów publicznych w Polsce, które rozpoczęło się dopiero w 2003 roku; z dniem 1 stycznia 2002 roku rozpoczął również swoją działalność, podległy Ministrowi Finansów, Główny Inspektor Audytu Wewnętrznego oraz Departament Koordynacji Kontroli Finansowej i Audytu Wewnętrznego (od 8 lipca 2008 roku jako Departament Audytu Sektora Finansów Publicznych); natomiast ustawą z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (*DzU z 2009 r. Nr 157, poz. 1240, z późn. zm.*) oraz rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 29 grudnia 2009 roku w sprawie komitetu audytu (*DzU z 2009 r. Nr 226, poz. 1826*) powołano i uregulowano funkcjonowanie instytucji komitetu audytu w sektorze publicznym, powierzając jej rolę doradczą w zakresie zapewnienia funkcjonowania adekwatnej, skutecznej i efektywnej kontroli zarządczej na poziomie ministerstw oraz w jednostkach w danym dziale, a także skuteczności audytu wewnętrznego (w 2010 roku utworzono 17 komitetów audytu).

⁵ Aktualnie, w polskich jednostkach sektora finansów publicznych, audyt wewnętrzny wraz z wewnętrzną kontrolą zarządczą tworzy publiczną, wewnętrzną kontrolę zarządczą.

⁶ Zob. (Ustawa o zmianie ustawy o finansach publicznych, 2001; Ustawa o finansach publicznych, tekst pierwotny 1998, tekst jednolity 2003).

nr 28 „Kontrola finansowa”. Komisja Europejska zaleciła opracowanie i wdrożenie systemu zarządzania finansowego i kontroli oraz wprowadzenie do administracji publicznej audytu wewnętrznego jako niezbędnych dla wzmocnienia racjonalności, przejrzystości i odpowiedzialności za wszelkie działania podejmowane w sferze zarządzania i wydatkowania środków publicznych oraz przeciwdziałania nadużyciom finansowym.

Współczesny audyt wewnętrzny to – nowoczesny instrument (narzędzie) zarządzania jednostką, integrujący m.in. zadania wszystkich znanych elementów nadzoru (kontroli), zorientowany na cele i zadania jednostki, przysparzający wartość dodaną i powodujący usprawnienie działalności jednostki, funkcjonujący w trzech przestrzeniach czasowych – przeszłości, teraźniejszości i przyszłości; to rodzaj proaktywnej, profesjonalnej działalności badającej, oceniającej i zapewniającej skuteczność kontroli (podstawą jego badania są systemy, szczególnie kontroli), racjonalność całej struktury i działalności jednostki (ładu korporacyjnego) – zarządzania oraz sprawność procesów zarządzania ryzykiem. Audyt wewnętrzny dostarcza dokładnych informacji, analiz, ocen i zaleceń, jest również działalnością doradczą i instruktazową⁷ (Sawyer i in., 2003, s. 3 i 10; Lueck, 2000, s. 1; Winiarska, 2005, s. 24; Knedler, Stasik, 2010, s. 15–19; Saunders, 2003, s. 46; Kuc, 2002, s. 73; Grocholski, 2004, s. 8; Piaszczyk, 2004, s. 50; Banaszkiewicz i in., 2003, s. 6; Czerwiński, 2005, s. 21–26; *Definition of Internal Auditing IIA*, 2009).

Ze względu na bardzo szeroki zakres prowadzenia audytu wewnętrznego oraz dużą różnorodność tematyczną jednostek sektora finansów publicznych wymagania stawiane kandydatom na audytorów wewnętrznych tych jednostek, ubiegającym się o uprawnienia zawodowe (w tym certyfikaty międzynarodowe) są aktualnie bardzo wysokie.

Audytorzy wewnętrzni jednostek sektora finansów publicznych (aktywni zawodowo) są natomiast zobligowani do przestrzegania zasad dotyczących praktyki wykonywania audytu wewnętrznego oraz reguł postępowania,

⁷ System audytu wewnętrznego jest, w ujęciu bezpośrednim, podsystemem (integralną częścią) systemu kontrolnego w jednostce, a w ujęciu pośrednim podsystemem systemu zarządzania jednostką; obejmuje on zakresem swojego działania całość jednostki, a nie tylko sferę finansowo-rachunkową.

stanowiących normy zachowania, pomocnych w praktycznym stosowaniu zasad, których celem jest wskazanie wzorców etycznych postępowania (komunikat nr 16 MF, 2006)⁸. Wymogi w zakresie etyki zawodowej dotyczą w szczególności młodych, słabo doświadczonych, lecz nastawionych ekspansywnie, w tym na rozwój własnej kariery zawodowej, działających w konkurencyjnym środowisku audytorów wewnętrznych.

Celem artykułu jest, zgodnie z tytułem, prezentacja wymogów stawianych audytorom wewnętrznym jednostek sektora polskich finansów publicznych: w zakresie profesjonalizmu zawodowego, formalnych (w tym w zakresie certyfikacji zawodowej) oraz w zakresie etyki zawodowej.

1. Rekrutacja audytorów wewnętrznych do Komórki Audytu Wewnętrznego

W jednostkach sektora polskich finansów publicznych najczęściej funkcjonuje stanowisko Samodzielnego Specjalisty ds. Audytu Wewnętrznego /SSAW/⁹, należy jednak dążyć do tego, aby w każdej jednostce było zatrudnionych co najmniej dwóch audytorów wewnętrznych (tworzących Komórkę Audytu Wewnętrznego /KWA/). Natomiast w przypadku jednostek o ograniczonym zakresie działania audyt wewnętrzny może być przeprowadzany przez pojedynczego audytora albo przez komórkę audytu służącą więcej niż jednej jednostce¹⁰.

⁸ Komunikat nr 16 Ministra Finansów z dnia 18 lipca 2006 r. w sprawie ogłoszenia „Kodeksu etyki audytora wewnętrznego w jednostkach sektora finansów publicznych” i „Karty audytu wewnętrznego w jednostkach sektora finansów publicznych” (DzUrz MF 2006 Nr 9, poz. 70) – wydany na podstawie art. 62 ust. 1 archiwalnej (poza pojedynczymi art. – uchylene ostateczne z dniem 31 grudnia 2013 r.) ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (DzU z 2005 r. Nr 249, poz. 2104, z późn. zm.) – stosowany pomocniczo, gdyż nie zostały wydane nowe, odpowiadające powyższym, dokumenty (kodeks, karta).

⁹ Ustawodawca posługuje się określeniem – jednoosobowej KAW (Ustawa o finansach publicznych, 2009, art. 277 ust. 1).

¹⁰ Ustawodawca dopuścił również możliwość usługowego (usługodawca niezatrudniony w jednostce) prowadzenia audytu wewnętrznego, z uwzględnieniem warunków zawartych w art. 278 ustawy (Ustawa o finansach publicznych, 2009, art. 275 pkt 1)).

Komórka Audytu Wewnętrznego (SSAW) musi podlegać bezpośrednio kierownikowi jednostki, który jest odpowiedzialny za zapewnienie organizacyjnej odrębności (co powoduje podniesienie jej rangi wśród pracowników jednostki oraz pozytywnie wpływa na rezultaty jej pracy) oraz niezależności wykonywania przez nią zadań (przejawiającej się swobodą działania, wystąpień i wypowiedzi)¹¹.

Podczas tworzenia KAW należy przede wszystkim wziąć pod uwagę potrzeby kadrowe (właściwy dobór personelu). Chodzi tu przede wszystkim o liczbę zatrudnionych audytorów, która umożliwi osiągnięcie celów określonych w karcie audytu¹² oraz będzie uzasadniona ilością i stopniem komplikacji realizowanych zadań, jak również o taki dobór personelu, który zapewni sprawną realizację zadań audytowych w każdej dziedzinie funkcjonowania jednostki (Saunders, 2003, s. 60–61; Banaszkiewicz i in., 2003, s. 137)¹³.

Do indywidualnej analizy pozostaje pytanie – czy do KAW rekrutować osoby (spełniające wymogi) z wewnątrz, czy z zewnątrz jednostki. Pracownicy, których działanie oceniają audytorzy z wewnątrz, to ich współpracownicy (koledzy) audytorzy mogą nie chcieć wystawiać im krytycznych opinii. Z kolei tacy audytorzy znają wszystkie zagadnienia problemowe i potrafią doskonale poruszać się w jednostce.

Należyte funkcjonowanie KAW może być zagrożone przede wszystkim przez negatywną rekrutację (a w tym selekcję) personelu oraz niedostos-

¹¹ Kierownicy KAW, a także audytorzy wewnętrzni zatrudnieni na SSAW w jednostkach sektora polskich finansów publicznych są objęci szczególną formą ochrony pracy; rozwiązanie stosunku pracy oraz zmiana warunków ich płacy i pracy nie może nastąpić bez zgody właściwego komitetu audytu; do audytora wewnętrznego zatrudnionego w jednoosobowej KAW (na SSAW) przepisy ustawy dotyczące kierownika KAW stosuje się odpowiednio (Ustawa o finansach publicznych, 2009, art. 277 ust. 4 i art. 281).

¹² Karta audytu wewnętrznego – zwana również statutem KAW, to oficjalny dokument, zatwierdzony przez kierownika jednostki, określający cel audytu oraz uprawnienia i odpowiedzialność audytorów prowadzących audyt wewnętrzny w jednostce; obowiązek jej posiadania został określony w MSPZAW IIA.

¹³ Niezwykle pomocne jest sformułowanie pisemnych procedur zatrudniania audytorów wewnętrznych, zawierających wyżej wymieniony profil kandydatów.

wanie struktury zatrudnienia w KAW do profilu ryzyka jednostki, a także przez brak efektywnego nadzoru i oceny pracy audytorów.

Audytorzy wewnętrzni wykonują czynności (realizują zadania) o charakterze oceniającym, zapewniającym i doradczym¹⁴. Audytorzy wewnętrzni mają obowiązek: ustalenia stanu faktycznego, określenia oraz analizy przyczyn i skutków uchybień, przedstawienia uwag i wniosków w sprawie usunięcia uchybień oraz usprawnienia audytowanej działalności. Audytowani oceniają działania audytorów wewnętrznych i instytucję audytu wewnętrznego na podstawie kontaktów z poszczególnymi audytorami. Nieodpowiednia postawa audytorów wewnętrznych, którzy nie spełniają zakładanych wysokich standardów wykonywania tego zawodu (profesjonalnych i etycznych), może zaszkodzić funkcji i wizerunkowi audytu wewnętrznego¹⁵.

2. Wymogi w zakresie profesjonalizmu zawodowego stawiane audytorom wewnętrznym

Posiadanie (dążenie do osiągnięcia) jak najwyższego stopnia kwalifikacji zawodowych (profesjonalizmu, kompetentności), przejawiające się w początkowej fazie rozwoju zawodowego audytora wewnętrznego – wiedzą, a z czasem – umiejętnościami i doświadczeniem (w tym rozważą), musi stanowić jeden z głównych celów audytora wewnętrznego¹⁶. Audytorzy

¹⁴ Sporadycznie pracownicy KAW mogą być, na życzenie kierownika jednostki, delegowani (kierowani) do pracy (bezpośrednio na rzecz innych komórek) nad specjalnymi zadaniami niemającymi żadnego związku z celami KAW i zadaniami wynikającymi z rocznego planu audytu (np. rozwiązywanie problemu podejrzenia o oszustwo); podczas wykonywania takich zleceń dany audytor (pracownik KAW) będzie podlegał merytorycznie zlecającej komórce (w zakresie danego zlecenia roboczego), a służbowo nadal kierownikowi KAW; pracownik KAW (audytor wewnętrzny) powinien zadbać o to, aby zadania mu powierzone w trakcie specjalnego zlecenia nie powodowały naruszenia standardów audytu wewnętrznego (bezzstronności i obiektywności oraz unikania konfliktu interesów) (rozporządzenie MF w sprawie przeprowadzania i dokumentowania audytu wewnętrznego, 2010).

¹⁵ Zob. także: (Moeller, 2011).

¹⁶ Audytorzy wewnętrzni mają obowiązek powiadamiać odpowiednie organy ścigania o dostrzeżeniu w trakcie przeprowadzania audytu znamion czynów, które według ich oceny

wewnętrzni powinni podejmować się świadczenia wyłącznie takich usług (zadań audytowych), do wykonania których posiadają niezbędną wiedzę, umiejętności i doświadczenie, a w przeciwnym razie powinni wystąpić o wsparcie wewnętrzne lub zewnętrzne, ewentualnie, w przypadku gdy istnieje taka możliwość, czasowo odroczyć realizację danego zadania (zdobywając do czasu jego realizacji niezbędną wiedzę i umiejętności)¹⁷. Audytorzy wewnętrzni mają obowiązek ciągłego podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych (powinni mieć zapewnioną taką możliwość przez kierownika jednostki i kierownika KAW) oraz skuteczności i jakości swoich usług.

Audytorzy wewnętrzni (idealni) powinni posiadać obszerną wiedzę z zakresu metod i procedur realizacji audytu wewnętrznego, a w tym, co niezwykle istotne, badania i oceny ryzyka (zarówno na poziomie planowania rocznego i kilkuletniego audytu wewnętrznego /plan operacyjny i strategiczny/, jak też na poziomie planowania konkretnego zadania

kwalifikują się do wszczęcia postępowania w zakresie dyscypliny finansów publicznych, postępowania karnego lub postępowania w sprawie o przestępstwo skarbowe i wykroczenie skarbowe; zob. także (Ustawa o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych, 2004; Ustawa o zmianie ustawy o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych, 2011).

¹⁷ Do przeprowadzania audytu wewnętrznego uprawnienia imienne upoważnienie wystawione przez kierownika jednostki (na rok zgodnie z planem audytu /rocznym/ oraz każdorazowo do przeprowadzenia zadania audytowego poza planem) oraz legitymacja służbowa lub dowód osobisty; powyższe upoważnienie powinno zawierać w szczególności: imię, nazwisko i stanowisko służbowe przeprowadzającego audyt wewnętrzny, nazwy komórek organizacyjnych lub nazwę jednostki sektora finansów publicznych, w której będzie przeprowadzany audyt wewnętrzny, informację, czy przeprowadzenie audytu wynika z planu audytu, termin ważności upoważnienia, podpis ze wskazaniem imienia i nazwiska kierownika jednostki, w której jest zatrudniony audytor wewnętrzny; w przypadkach określonych ustawowo audyt wewnętrzny w jednostce przeprowadza audytor zatrudniony w jednostce nadrzędnej lub nadzorującej; audytorzy wewnętrzni są uprawnieni do: przeprowadzania audytów, dostępu (z zachowaniem przepisów o ochronie informacji niejawnych) do wszelkich dokumentów, wszystkich pracowników, pomieszczeń oraz wszelkich innych źródeł informacji potrzebnych do przeprowadzenia audytu wewnętrznego, żądania od kierownictwa i pracowników informacji oraz wyjaśnień w celu właściwego i efektywnego przeprowadzania audytu wewnętrznego (rozporządzenie MF w sprawie przeprowadzania i dokumentowania audytu wewnętrznego, 2010).

audytowego). Powinni również wykazywać się wiedzą z zakresu administracji publicznej i prawa, ekonomii i zarządzania, a także finansów i rachunkowości oraz, co niezwykle istotne, matematyki i statystyki. Ponadto bardzo ważna jest tu również znajomość specyfiki działalności jednostki organizacyjnej, w której są zatrudnieni (lub do której aplikują) oraz regulacji (zewnętrznych i wewnętrznych) jej dotyczących. Audytorzy wewnętrzni powinni podążać za rozwojem jednostki oraz zmianami zachodzącymi w jej wnętrzu i otoczeniu.

Audytorzy wewnętrzni (idealni) powinni posiadać umiejętności:

- 1) pracy zarówno indywidualnej, jak i zespołowej,
- 2) dostosowywania się do zmieniającego się środowiska (otoczenia),
- 3) postępowania z pracownikami:
 - a) jednostki organizacyjnej (na wszystkich szczeblach) – komunikatywność,
 - b) audytowanej komórki (audytorzy wewnętrzni powinni dążyć do osiągnięcia porozumienia z kierownikiem i pracownikami audytowanej komórki co do prawdziwości stwierdzonych faktów związanych z ustaleniami audytu, współpracować z nim, przyjmować ich uwagi, opinie i wskazówki),
- 4) umacniania zawodowej współpracy i dobrych stosunków z:
 - a) innymi audytorami wewnętrznymi (rywalizacja zawodowa audytorów wewnętrznych powinna się przejawiać w sposób pozytywny, a nie negatywny, tj. racjonalnym pogłębianiem wiedzy i zdobywaniem umiejętności oraz samokształceniem i samodoskonaleniem),
 - b) audytorami zewnętrznymi (audytorzy wewnętrzni i audytorzy zewnętrzni /przede wszystkim biegli rewidenci/ mają możliwość współdziałania i współpracy, w celu zapewnienia: pokrycia maksymalnego zakresu spraw przez działania audytu, wymiany informacji, unikania dublowania wysiłków i kosztów poświęcanych na rutynowe etapy pracy w zakresie audytu),
- 5) widzenia w rzeczach pozornie oczywistych różnego rodzaju uchybień i nieprawidłowości,
- 6) jasnego uzasadnienia własnych decyzji i sposobu postępowania.

Ponadto audytorzy wewnętrzni (idealni) powinni charakteryzować się nienaganną opinią i przestrzeganiem standardów (Międzynarodowych Standardów Praktyki Zawodowej Audytu Wewnętrznego – MSPZAW IIA¹⁸), rzetelnością (precyzyjnością, dokładnością i poprawnością) i wysoką efektywnością realizowanych zadań oraz kreatywnością (zdolnością do twórczego myślenia i działania) i konstruktywnością, a także energicznością i pracowitością¹⁹.

3. Wymogi formalne stawiane audytorom wewnętrznym (w tym w zakresie certyfikacji zawodowej)

Poza wymogami w zakresie profesjonalizmu zawodowego, które powinni spełniać audytorzy wewnętrzni jednostek sektora polskich finansów publicznych, muszą oni przede wszystkim spełniać wymogi formalne. Do przeprowadzania audytu wewnętrznego w praktyce jednostek sektora publicznego w Polsce upoważnione są osoby, które spełniają poniższe kryteria (Ustawa o finansach publicznych, 2009, art. 286 ust. 1):

- 1) mają obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub innego państwa, którego obywatelom, na podstawie umów międzynarodowych lub przepisów prawa wspólnotowego, przysługuje prawo podjęcia zatrudnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) mają pełną zdolność do czynności prawnych oraz korzystają z pełni praw publicznych,
- 3) nie były karane za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe,
- 4) mają wyższe wykształcenie,
- 5) posiadają poniższe kwalifikacje do przeprowadzania audytu wewnętrznego:

¹⁸ Ministerstwo Finansów uzyskało zgodę Zarządu IIA-Polska na upowszechnienie polskiego tłumaczenia MSPZAW (MSPPAW) w dzienniku urzędowym – zob. (Komunikat w sprawie standardów audytu wewnętrznego w jednostkach sektora finansów publicznych, 2009).

¹⁹ Zob. także red. Lisiński, 2011.

- a) jeden z certyfikatów: *Certified Internal Auditor* (CIA), *Certified Government Auditing Professional* (CGAP), *Certified Information Systems Auditor* (CISA), *Association of Chartered Certified Accountants* (ACCA), *Certified Fraud Examiner* (CFE), *Certification in Control Self Assessment* (CCSA), *Certified Financial Services Auditor* (CFSa) lub *Chartered Financial Analyst* (CFA)²⁰ lub
- b) złożyli, w latach 2003–2006 z wynikiem pozytywnym egzamin na audytora wewnętrznego przed Komisją Egzaminacyjną powołaną przez Ministra Finansów lub
- c) uprawnienia biegłego rewidenta lub
- d) dwuletnią praktykę w zakresie audytu wewnętrznego²¹ i legitymują się dyplomem²² ukończenia studiów podyplomowych w zakresie audytu wewnętrznego²³.

Aktualnie najprostszym sposobem dla osób z wyższym wykształceniem (którym nie musi być wykształcenie z zakresu administracji, prawa, finansów czy rachunkowości) na uzyskanie uprawnień audytora wewnętrznego jednostek sektora polskich finansów publicznych jest odbycie dwuletniej praktyki w zakresie audytu wewnętrznego oraz złożenie z wynikiem po-

²⁰ Certyfikaty: CIA, CGAP, CCSA, CFSa – nadaje *The Institute of Internal Auditors*, www.theiia.org, www.iiia.org.pl; CISA – nadaje *The Information Systems Audit and Control Association*, www.isaca.org; CFA – nadaje *CFA Institute*, www.cfainstitute.org; CFE – nadaje *Association of CFE*, www.acfe.pl; ACCA – nadaje *ACCA Global*, www.accaglobal.com.

²¹ Za praktykę w zakresie audytu wewnętrznego uważa się udokumentowane przez kierownika jednostki wykonywanie czynności, w wymiarze czasu pracy nie mniejszym niż ½ etatu, związanych z: przeprowadzaniem audytu wewnętrznego pod nadzorem audytora wewnętrznego; realizacją przez inspektorów kontroli skarbowej czynności z zakresu certyfikacji i wydawania deklaracji zamknięcia pomocy finansowej ze środków pochodzących z Unii Europejskiej; nadzorowaniem lub wykonywaniem czynności kontrolnych (Ustawa o NIK, 1994; Ustawa o finansach publicznych, 2009, art. 286 ust. 2).

²² Dyplomem wydanym przez jednostkę organizacyjną, która w dniu wydania dyplomu była uprawniona, zgodnie z odrębnymi ustawami, do nadawania stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych lub prawnych (Ustawa o finansach publicznych, 2009, art. 286 ust. 1 pkt 5 lit. d).

²³ Do 31.12.2004 r. audytorem wewnętrznym jednostek sektora polskich finansów publicznych mogła być osoba, która nie legitymowała się złożonym z wynikiem pozytywnym egzaminem na audytora wewnętrznego przed Komisją Egzaminacyjną (Certyfikatem

zytywnym egzaminu certyfikacyjnego CGAP²⁴ lub też ukończenie studiów podyplomowych w zakresie audytu wewnętrznego.

4. Wymogi w zakresie etyki zawodowej stawiane audytorom wewnętrznym

W przypadku aktywnych zawodowo audytorów wewnętrznych wymogom formalnym oraz profesjonalizmu zawodowego towarzyszą dodatkowo wymagania w zakresie etyki zawodowej. Dotyczą one całego środowiska zawodowego audytorów wewnętrznych, przede wszystkim jednak audytorów na początku drogi zawodowej w audycie – o małym doświadczeniu, a często dużych ambicjach.

The Institute of Internal Auditors opracował Kodeks Etyki²⁵ (*The Code of Ethics IIA*), którego celem jest promowanie zasad etycznych wykonywania zawodu audytora wewnętrznego. Jest on konieczny dla audytorów

Ministra Finansów) ani też innymi przyjętymi uprawnieniami, jednakże spełniała pozostałe warunki (dotyczące obywatelstwa, zdolności do czynności prawnych i korzystania z praw publicznych, niekaralności oraz wykształcenia) i dodatkowo miała co najmniej roczne doświadczenie na stanowisku związanym z prowadzeniem kontroli lub audytu; natomiast radykalne (wręcz rewolucyjne) zmiany (utrzymane w aktualnej ustawie o finansach publicznych z 2009 r.) do ostatniego kryterium, upoważniającego do przeprowadzania audytu wewnętrznego (kwalifikacji zawodowych), wprowadziła nowelizacja archiwalnej ustawy o finansach publicznych z 2005 r. – Ustawa z dnia 8 grudnia 2006 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych [...]. (DzU z 2006 r. Nr 249, poz. 1832); pojawił się nowy, szeroki katalog uprawnień pozwalających obejmować stanowiska audytora wewnętrznego w jednostkach sektora finansów publicznych – certyfikaty: CIA, CGAP, CISA, ACCA, CFE, CCSA, CFSA, CFA lub uprawnienia: kontrolera NIK, inspektora kontroli skarbowej lub też biegłego rewidenta; zob. także: rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie sposobu organizowania i przeprowadzania egzaminu na audytora wewnętrznego oraz działania Komisji Egzaminacyjnej, 2006 – dokument archiwalny.

²⁴ W przypadku międzynarodowego certyfikatu CGAP – wymagana jest praktyka w sektorze publicznym.

²⁵ **Etyka** (gr. *éthikós* – zwyczajny; *éthos* – obyczaj, zwyczaj) – należy do nauk humanistycznych, filozoficznych; nauka o moralności, zajmująca się wyjaśnianiem i ustalaniem takich kategorii, jak: dobro i zło, odpowiedzialność, sumienie, powinności, oraz wytyczaniem zasad, norm i nakazów moralnego postępowania, a także ustalaniem pewnych właściwości wspólnych i swoistych ocen i norm zachowań człowieka, które mogą być moralnie

wewnętrznych, ponieważ sprawą podstawową jest zaufanie pokładane w udzielanym przez audyt wewnętrzny obiektywnym zapewnieniu dla ładu korporacyjnego, zarządzania ryzykiem i kontroli (*The Code of Ethics IIA*, 2009, *Introduction*)²⁶.

Zgodnie z Kodeksem od audytorów wewnętrznych oczekuje się stosowania i szanowania zasad etyki zawodowej (ogólnych – odnoszących się do zawodu audytora i praktyki audytu wewnętrznego oraz postępowania – opisujących normy zachowań, oczekiwanych od audytorów wewnętrznych i stanowiących pomoc przy stosowaniu zasad ogólnych w praktyce), do których należą – prawość (uczciwość), obiektywizm (bezstronność) oraz poufność.

Prawość (uczciwość) – stanowi źródło zaufania, a tym samym podstawę polegania na osądzie audytorów wewnętrznych. Usługa audytu wewnętrznego powinna być wykonywana: starannie i odpowiedzialnie, z pełnym zaangażowaniem, według najlepszej woli i wiedzy, przy poszanowaniu regulacji prawnych (zewnętrznych i wewnętrznych) i profesjonalnych (standardów – MSPZAW IIA). Audytorzy wewnętrzni muszą ujawniać informacje wymagane przez prawo i regulacje zawodowe, nie mogą świadomie angażować się w nielegalną działalność ani czyny, które dyskredytują zawód audytora wewnętrznego lub jednostkę organizacyjną,

dobre lub złe; dotyczy ogólnych wskazań – wartości, powinności i uprawnień moralnych; bada społeczne i psychologiczne źródła powstawania poglądów moralnych, ich funkcję społeczną i historyczny rozwój kryteriów ocen moralnych; zespół norm i ocen moralnych charakterystycznych dla danej zbiorowości społecznej (Smolski i in., 1999; Encyklopedia PWN, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3898956/etyka.html>, dostęp: 24.02.2012); etyka zawodowa – zespół wartości i norm szczegółowych (występujących oprócz ogólnych wskazań etycznych), wyznaczających określone obowiązki moralne związane z poszczególnymi zawodami (wynikających ze specyfiki poszczególnych zawodów) i społecznymi stosunkami zawodowymi (relacje: pracodawca–pracownik, zleceniodawca–wykonawca, członków poszczególnych grup zawodowych itp.); stara się ona opisać wzór osobowy, cele etyczne zawodu oraz normy postępowania i typowe konflikty etyczne w praktyce zawodowej (Encyklopedia PWN, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3898970/etyka-zawodowa.html>, dostęp: 24.02.2012).

²⁶ Kodeks Etyki IIA ma zastosowanie zarówno do osób fizycznych, jak i jednostek organizacyjnych, które świadczą usługi audytu wewnętrznego.

powinni wspierać cele jednostki, które są zgodne z prawem i zasadami etyki.

Obiektywizm (bezstronność) – prezentowany podczas zbierania, oceny i przekazywania informacji na temat badanej komórki lub procesu, przejawia się wyważoną oceną. Powinna ona brać pod uwagę wszystkie związane ze sprawą okoliczności i opierać się na faktach. Przy formułowaniu osądu audytorzy wewnętrzni nie powinni kierować się własnym interesem (nie powinni wykorzystywać swojej funkcji do celów prywatnych) ani też ulegać wpływom innych, a także uprzedzeniom. Audytorzy wewnętrzni: nie powinni uczestniczyć w jakichkolwiek działaniach lub wchodzić w relacje, które mogłyby naruszyć lub podać w wątpliwość ich bezstronną ocenę, a także stać w sprzeczności z interesami jednostki organizacyjnej, nie powinni akceptować niczego, co mogłoby naruszyć lub podać w wątpliwość ich profesjonalny osąd, powinni ujawnić wszystkie poznane (istotne) fakty, które nie ujawnione mogłyby zniekształcić sprawozdanie z badanej działalności, nie mogą brać udziału w zarządzaniu jednostką. Nie powinni także (przez okres co najmniej dwóch lat) oceniać działalności komórki, za którą byli uprzednio odpowiedzialni.

Poufność – przejawia się poszanowaniem wartości i własności otrzymywanych informacji (w tym szczególnie poufnych lub tajnych)²⁷, bez ich ujawniania (nie posiadając stosownych upoważnień), o ile nie występuje obbligo prawne lub zawodowe. Audytorzy wewnętrzni powinni rozważnie wykorzystywać i chronić informacje uzyskane w trakcie wykonywania obowiązków, nie wykorzystywać ich dla uzyskania osobistych korzyści lub w jakikolwiek inny sposób, który byłby sprzeczny z prawem lub przynosiłby szkodę zgodnym z prawem i zasadami etyki celom jednostki organizacyjnej²⁸ (*The Code of Ethics IIA*, 2009, *Principles and Rules of Conduct*).

²⁷ Zob. Ustawa o ochronie informacji niejawnych, 2010; Ustawa o ochronie danych osobowych, tekst jednolity 2002.

²⁸ Ponadto niezwykle istotną zasadą etyki zawodowej jest profesjonalizm (kompetencje, wysokie kwalifikacje) – zasadę opisano w rozdz. 2 artykułu; zob. także Spencer Pickett, 2005.

Podsumowanie

Audytorzy wewnętrzni jednostek sektora polskich finansów publicznych realizują zadania o bardzo szerokim zakresie, o charakterze oceniającym, zapewniającym i doradczym, w jednostkach o dużej różnorodności tematycznej. Ich postawa jest poddawana ciągłej ocenie przez audytowanych i kierownictwo jednostki organizacyjnej, na rzecz której działają. Jeśli nie spełnia ona zakładanych wysokich standardów wykonywania zawodu (profesjonalnych i etycznych), może zaszkodzić funkcji i wizerunkowi audytu wewnętrznego.

Wymagania stawiane kandydatom na audytorów wewnętrznych, ubiegającym się o uprawnienia zawodowe (w tym certyfikaty międzynarodowe), jak również aktywnym zawodowo audytorom wewnętrznym, w zakresie profesjonalizmu zawodowego, są aktualnie bardzo wysokie. W przypadku aktywnych zawodowo audytorów wewnętrznych powyższym wymogom towarzyszą dodatkowo wymagania dotyczące etyki zawodowej. Odnosi się to w szczególności do młodych, słabo doświadczonych, lecz nastawionych ekspansywnie, w tym na rozwój własnej kariery zawodowej, działających w konkurencyjnym środowisku audytorów wewnętrznych.

Posiadanie (dążenie do osiągnięcia) jak najwyższego stopnia kwalifikacji zawodowych (profesjonalizmu, kompetentności), przejawiające się w początkowej fazie rozwoju zawodowego audytora wewnętrznego – wiedzą, a z czasem – umiejętnościami i doświadczeniem (w tym rozważą) oraz prezentowanie (dążenie do osiągnięcia) prawdziwie etycznej zawodowo postawy musi stanowić jeden z głównych celów audytora wewnętrznego. Audytorzy wewnętrzni mają obowiązek ciągłego podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych (powinni mieć zapewnioną taką możliwość przez kierownika jednostki i kierownika KAW) oraz skuteczności i jakości swoich usług.

W artykule pokazano (realizując tym samym jego cel) ogromne znaczenie wymogów stawianych audytorom wewnętrznym jednostek sektora polskich finansów publicznych: w zakresie profesjonalizmu zawodowego, formalnych (w tym w zakresie certyfikacji zawodowej) oraz w zakresie etyki zawodowej, dla należytej realizacji zadań audytowych i postrzegania

instytucji audytu wewnętrznego w jednostkach, w których działa i w całym sektorze finansów publicznych.

Literatura

- Audyt wewnętrzny w doskonaleniu instytucji. Aspekty teoretyczno-metodologiczne i praktyczne.* pod red. M. Lisińskiego (2011), PWE, Warszawa.
- Banaszkiewicz J., Bejm T., Bryl A., Górnik J., Kozera I., Leski J., Łapiński G., Wietrzyk A., Witalis M. (2003), *Audyt wewnętrzny. Spojrzenie praktyczne*, SKWP, Warszawa.
- Czerwiński K. (2005), *Audyt wewnętrzny*, wyd. drugie, InfoAudit, Warszawa.
- Definition of Internal Auditing. The Code of Ethics. International Standards of the Professional Practice of Internal Auditing. Practice Advisories* (2009 z późn. zm.), The Institute of Internal Auditors, Altamonte Springs.
- Encyklopedia PWN, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3898956/etyka.html>, dostęp: 24.02.2012.
- Encyklopedia PWN, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3898970/etyka-zawodowa.html>, dostęp: 24.02.2012.
- Grocholski H. (2004), *Praktyczne aspekty audytu wewnętrznego*, tom 1, Omnikron, Warszawa.
- Knedler K., Stasik M. (2010), *Audyt wewnętrzny w praktyce Audyt operacyjny i finansowy*, wydanie trzecie, Polska Akademia Rachunkowości, Łódź.
- Komunikat Nr 8 Ministra Finansów z dnia 20 kwietnia 2010 roku w sprawie standardów audytu wewnętrznego w jednostkach sektora finansów publicznych, DzUrz MF z 2010 r. Nr 5, poz. 24.
- Komunikat nr 16 Ministra Finansów z dnia 18 lipca 2006 roku w sprawie ogłoszenia „Kodeksu etyki audytora wewnętrznego w jednostkach sektora finansów publicznych” i „Karty audytu wewnętrznego w jednostkach sektora finansów publicznych”, DzUrz MF z 2006 r. Nr 9, poz. 70.
- Kuc B. R. (2002), *Audyt wewnętrzny. Teoria i praktyka*, PTM, Warszawa.
- Lueck W. (2000), *Die Zukunft der Interne Revision Entwicklungstendenzen der unternehmensinternen Ueberwachung*, Erich Schmidt Verlag, Berlin.
- Moeller R. (2011), *Nowoczesny audyt wewnętrzny*, WoltersKluwer Polska, Warszawa.
- Piaszczyk A. (2004), *Audyt wewnętrzny*, SKWP, Warszawa.

- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 1 lutego 2010 roku w sprawie przeprowadzania i dokumentowania audytu wewnętrznego, DzU z 2010 r. Nr 21, poz. 108.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 czerwca 2006 roku w sprawie sposobu organizowania i przeprowadzania egzaminu na audytora wewnętrznego oraz działania Komisji Egzaminacyjnej, DzU z 2006 r. Nr 112, poz. 766.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 grudnia 2009 roku w sprawie komitetu audytu, DzU z 2009 r. Nr 226, poz. 1826.
- Saunders E. J. (2003), *Audyt wewnętrzny i kontrola wewnętrzna w przedsiębiorstwach*, Educator, Częstochowa.
- SAW IIA-Polska, http://www.iaa.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=864&Itemid=185, dostęp: 24.02.2012.
- Sawyer L. B., Dittehofer M. A., Scheiner J. H. (2003), *Sawyer's Internal Auditing*, wyd. piąte, The Institute of Internal Auditors, Altamonte Springs.
- Smolski R., Smolski M., Stadtmüller E. H. (1999), *Słownik Encyklopedyczny Edukacja Obywatelska*, Europa, Wrocław.
- Spencer Pickett K. H. (2005), *The essential handbook of internal auditing*, wyd. drugie, John Wiley & Sons, Chichester.
- Ustawa z dnia 26 listopada 1998 roku o finansach publicznych, tekst pierwotny: DzU z 1998 r. Nr 155, poz. 1014; tekst jednolity: DzU z 2003 r. Nr 15, poz. 148.
- Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 roku o finansach publicznych, DzU z 2005 r. Nr 249, poz. 2104.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych, DzU z 2009 r. Nr 157, poz. 1240, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 roku o zmianie ustawy o finansach publicznych [...], DzU z 2001 r. Nr 102, poz. 1116.
- Ustawa z dnia 8 grudnia 2006 roku o zmianie ustawy o finansach publicznych [...], DzU z 2006 r. Nr 249, poz. 1832.
- Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 roku o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych, DzU z 2004 r. Nr 14, poz. 114, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych [...], DzU z 2011 r. Nr 240, poz. 1429.
- Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 roku o Najwyższej Izbie Kontroli, tj. DzU z 2007 r. Nr 231, poz. 1701, z późn. zm.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych, tj. DzU z 2002 r. Nr 101, poz. 926, z późn. zm.

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 roku o ochronie informacji niejawnych, DzU z 2010 r. Nr 182, poz. 1228.

Winiarska K. (2005), *Teoretyczne i praktyczne aspekty audytu wewnętrznego*, Difin, Warszawa.

Streszczenie

Współczesny audyt wewnętrzny został formalnie wprowadzony do jednostek sektora polskich finansów publicznych ponad dekadę temu – z dniem 1 stycznia 2002 roku. Jednak na arenie międzynarodowej współczesny audyt wewnętrzny funkcjonuje zdecydowanie dłużej – znaczącymi datami są tu rok: 1941 – powstanie w Stanach Zjednoczonych międzynarodowego stowarzyszenia – Instytutu Audytorów Wewnętrznych (*The Institute of Internal Auditors*), 1975 – utworzenie Europejskiego Trybunału Obrachunkowego /Audytorów/ (*The European Court of Auditors*).

Audit wewnętrzny jest działalnością niezależną i obiektywną, której celem jest przysporzenie wartości i usprawnienie działalności operacyjnej jednostki organizacyjnej. Polega ona na systematycznej i dokonywanej w uporządkowany sposób ocenie procesów: zarządzania ryzykiem, kontroli i ładu organizacyjnego oraz przyczynia się do poprawy ich działania. Pomaga jednostce osiągnąć cele, dostarczając zapewnienia o skuteczności powyższych procesów, jak również poprzez doradztwo.

Na podstawie prawnych i profesjonalnych regulacji (krajowych i międzynarodowych) oraz literatury przedmiotu zaprezentowano profesjonalizm, certyfikację i etykę zawodu audytora wewnętrznego jednostek sektora polskich finansów publicznych.

Ponadto pokazano, że profesjonalizm i etyka są konieczne dla odpowiedniego funkcjonowania audytu wewnętrznego, ponieważ sprawą podstawową jest zaufanie pokładane w udzielanym przez audyt obiektywnym zapewnieniom dla ładu organizacyjnego, zarządzania ryzykiem i kontroli.

Słowa kluczowe: audyt wewnętrzny, audytor wewnętrzny, jednostki sektora polskich finansów publicznych, profesjonalizm, certyfikacja, etyka.

**Professionalism, certification and ethics of profession of internal auditor
in Polish organizations of public finance**

Summary

Contemporary internal auditing was introduced in Polish organizations of public finance over decade ago – on January 1st 2002. Worldwide, on the other hand, contemporary internal auditing has been applied for longer time – its beginning dates for mid-20th century (1941 – foundation of The Institute of Internal Auditors in USA, 1975 – foundation of The European Court of Auditors).

Internal auditing is an independent, objective assurance and consulting activity designed to add value and improve an organization's operations. It helps an organization accomplish its objectives by bringing a systematic, disciplined approach to evaluate and improve the effectiveness of risk management, control, and governance processes.

Basing on professional and legal regulations in the field and international and domestic literature the paper presents professionalism, certification and ethics of profession of internal auditor in Polish organizations of public finance.

Moreover, the paper shows, that professionalism and ethics are necessary and appropriate for the proper functioning of internal auditing, founded as it is on the trust placed in its objective assurance about governance, risk management, and control.

Keywords: internal auditing, internal auditor, Polish organizations of public finance, professionalism, certification, ethics.

Jolanta Wiśniewska*

Nauczanie przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej” na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania UMK w Toruniu

Wprowadzenie

Na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu nauczanie etyki prowadzone jest w dwóch etapach:

I ETAP: w ramach przedmiotu „Filozofia” studenci wszystkich kierunków na I roku I stopnia zapoznają się między innymi z zagadnieniami ogólnymi dotyczącymi etyki i etyki biznesu¹. Przedmiot ten jest prowadzony w formie 30-godzinnego wykładu zakończonego egzaminem².

II ETAP: polega na wprowadzaniu zagadnień dotyczących nauczania etyk szczegółowych na poszczególnych kierunkach i specjalnościach.

Na kierunku „Zarządzanie” na wszystkich specjalnościach studiów stacjonarnych i niestacjonarnych prowadzone są zajęcia z przedmiotu „Etyka w zarządzaniu” dla studentów II roku II stopnia w wymiarze 30 godzin, zakończone egzaminem³.

* Dr Jolanta Wiśniewska, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Katedra Rachunkowości, adiunkt, Jolanta.Wiśniewska@umk.pl.

¹ Patrz program nauczania przedmiotu: www.wneiz.umk.pl.

² Wykład prowadzony jest przez dr. hab. Ryszarda Wiśniewskiego, prof. UMK.

³ Programy studiów na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, www.wneiz.umk.pl.

Na kierunku „Finanse i rachunkowość” w latach ubiegłych do programu nauczania na specjalności „Finanse i doradztwo finansowe” został wprowadzony przedmiot „Etyka na rynku finansowym”. Nauczanie tego przedmiotu prowadzone jest dla studentów II roku II stopnia w formie 15-godzinnego wykładu na studiach stacjonarnych i 8-godzinnego na studiach niestacjonarnych⁴. W roku akademickim 2010/2011 na kierunku „Finanse i rachunkowość” włączono do programu nauczania nowy przedmiot „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej”. Zajęcia z tego przedmiotu odbywały się na II roku II stopnia o specjalności: „Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi” dla studentów studiów stacjonarnych i dla studentów studiów niestacjonarnych na II roku II stopnia specjalność „Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi” i specjalność „Rachunkowość i audyt finansowy”. W ramach tego przedmiotu prowadzone są wykłady w liczbie 15 godzin dla studentów studiów stacjonarnych i 8 godzin dla studentów studiów niestacjonarnych⁵.

Celem nauczania tego przedmiotu jest kształtowanie etycznej postawy absolwentów kierunku „Finanse i rachunkowość” w zakresie rachunkowości.

W realizacji celów dotyczących efektów kształcenia studentów, jak również dokonania oceny przyjętych metod i tematyki zajęć, przeprowadzono badania ankietowe mające za zadanie uzyskanie informacji dotyczącej nauczania przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej”.

W badaniu wzięli udział studenci uczęszczający na zajęcia z tego przedmiotu w roku akademickim 2010/2011.

1. Program nauczania

Program nauczania przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej” jest programem autorskim. Zajęcia prowadzone są w formie wy-

⁴ Wykład z przedmiotu „Etyka na rynku finansowym” prowadzi prof. dr hab. Danuta Dziawgo.

⁵ Wykład prowadzi autorka tego artykułu.

kładu, przy czym mamy tu do czynienia z wykładem z czynnym udziałem studentów. Prowadzący omawia temat, zachęcając studentów do dyskusji, przedstawienia własnych doświadczeń i przemyśleń. Wykład ilustrowany jest filmami⁶ i licznymi przykładami z praktyki gospodarczej.

Tabela 1. Tematy wykładów z przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej”

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba godzin wykładów	
		studia stacjonarne	studia niestacjonarne
1	Wprowadzenie podstawowych pojęć i zagadnień: • etyka, • etyka biznesu, • etyka w rachunkowości, • etyka w nauce rachunkowości, • etyka w dydaktyce rachunkowości	3 godz.	1 godz.
2	Etyka w praktyce rachunkowości na podstawie trzech grup zawodowych: • kierownika jednostki, • księgowego, • biegłego rewidenta	3 godz.	2 godz.
3	Zagadnienia dotyczące: • pojęcia „kreatywnej rachunkowości”, • przykładów operacji gospodarczych, zasad wyceny, działań lub zaniechania działań, które mogą mieć wpływ na nieprawidłowe stosowanie nadrzędnych zasad rachunkowości, • przykładów nieprawidłowości w rachunkowości, ich konsekwencje oraz oczekiwane efekty	2 godz.	1 godz.
4	Błędy i oszustwa w rachunkowości: • pojęcia błędu i oszustwa w rachunkowości, • rodzaje nieprawidłowości (dane statystyczne i wyniki prowadzonych badań), • motywy oszustw, • trójkąt oszustwa, • techniki wykrywania oszustw, • przykłady okoliczności wskazujących na możliwość popełnienia oszustwa,	4 godz.	2 godz.

⁶ Prowadząca posiłkuje się przykładowymi filmami przygotowanymi przez SKwP.

Tabela 1. Tematy wykładów... (cd.)

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba godzin wykładów	
		studia stacjonarne	studia niestacjonarne
	• charakterystyka osób popełniających oszustwa, • odpowiedzialność za popełnianie oszustw w rachunkowości	4 godz.	2 godz.
5	Analiza dylematów etycznych w rachunkowości na podstawie licznych przykładów z praktyki gospodarczej	3 godz.	2 godz.
6	Razem	15 godz.	8 godz.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Zalecana literatura przedmiotu

Lp.	Wyszczególnienie
1	Gasparski W. (2007), <i>Wykłady z etyki biznesu. Nowa edycja uzupełniona</i> , WSPiZ.
2	Iyer N., Samociuk M. (2007), <i>Defraudacja i korupcja. Spacer po linie</i> , PWN.
3	Jackson C.W. (2008), <i>Bajki w świecie biznesu. Mroczna prawda o fałszowaniu sprawozdań finansowych</i> , PWN.
4	Karmańska A. (red.) (2008), <i>Ryzyko w rachunkowości</i> , Difin, Warszawa.
5	<i>Kodeks etyki zawodowych księgowych IFAC</i> , http://www.kibr.org.pl .
6	<i>Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości</i> , http://www.skwp.pl .
7	Kutera M., Hołda A., Surdykowska S. (2006), <i>Oszustwa księgowe teoria i praktyka</i> , Difin.
8	Kutera M., Surdykowska S.T. (2009), <i>Kryzysy gospodarcze a wiarygodność sprawozdań finansowych</i> , Difin.
9	Łyskawa P. (2003), <i>Normy wykonywania zawodu i etyka zawodowa a badanie sprawozdań finansowych</i> , KIBR Warszawa.
10	Wells J.T. (2006), <i>Nadużycia w firmach. Vademecum Zapobieganie i wykrywanie</i> , Ernst&Young, Warszawa.
11	<i>Zasady Etyki Zawodowej Biegłych Rewidentów*</i> , http://www.kibr.org.pl .
12	Bieżące artykuły w miesięczniku „Rachunkowość”.

* Obowiązujące do 31.12.2011 r.

Źródło: opracowanie własne.

2. Planowane efekty kształcenia

W roku akademickim 2010/2011 po raz pierwszy wprowadzono zajęcia z przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej”. Efekty kształcenia studentów z wykładanego przedmiotu przedstawione zostały w tabeli 3.

Tabela 3. Efekty kształcenia przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej”

WIEDZA	
S2A_W04	Ma wiedzę o różnych rodzajach więzi społecznych i występujących między nimi prawidłowościach oraz wiedzę pogłębianą w odniesieniu do wybranych kategorii więzi społecznych
S2A_W07	Ma pogłębianą wiedzę na temat wybranych systemów norm i reguł (prawnych, organizacyjnych, zawodowych, moralnych, etycznych) organizujących struktury i instytucje społeczne i rządzących nimi prawidłowościach oraz o ich źródłach, naturze, zmianach i sposobach działania
S2A_W08	Ma pogłębianą wiedzę o procesach zmian wybranych struktur, instytucji i więzi społecznych oraz zna rządzące tymi zmianami prawidłowości
UMIĘTNOŚCI	
S2A_U01	Potrafi prawidłowo interpretować i wyjaśniać zjawiska społeczne oraz wzajemne relacje między zjawiskami społecznymi
S2A_U05	Sprawnie posługuje się systemami normatywnymi, normami i regułami (prawnymi, zawodowymi, etycznymi) albo potrafi posługiwać się nimi w celu rozwiązywania konkretnych problemów, ma rozszerzoną umiejętność w odniesieniu do wybranej kategorii więzi społecznych lub wybranego rodzaju norm
S2A_U06	Posiada umiejętność wykorzystania zdobytej wiedzy w różnych zakresach i formach, rozszerzoną o krytyczną analizę skuteczności i przydatności stosowanej wiedzy
S2A_U07	Posiada umiejętność samodzielnego proponowania rozwiązań konkretnego problemu i przeprowadzenia procedury podjęcia rozstrzygnięć w tym zakresie
KOMPETENCJE SPOŁECZNE	
S2A_K01	Rozumie potrzebę uczenia się przez całe życie, potrafi inspirować i organizować proces uczenia się innych osób

Tabela 3. Efekty kształcenia... (cd.)

KOMPETENCJE SPOŁECZNE	
S2A_K04	Prawidłowo identyfikuje i rozstrzyga dylematy związane z wykonywaniem zawodu
S2A_K05	Umie uczestniczyć w przygotowaniu projektów społecznych i potrafi przewidywać wielokierunkowe skutki społeczne swojej działalności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie załącznika 2 Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011r. w sprawie ram kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego, DzU 253 z dnia 24.11.2011r. poz. 1520.

3. Charakterystyka grupy badawczej

Badanie przeprowadzono po zakończeniu wykładu metodą pełną. Struktura badanej populacji kształtowała się następująco:

Tabela 4. Struktura badanej populacji

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba studentów biorących udział w badaniu	Liczba poprawnie wypełnionych ankiet	Udział %
1	Studenci studiów stacjonarnych	21	21	17%
2	Studenci studiów niestacjonarnych	104	104	83%
3	Razem	125	125	100%

Źródło: opracowanie własne.

Dla celów badania przyjęto uproszczenia, zakładając, że studenci studiów stacjonarnych nie są uczestnikami życia gospodarczego lub są, ale w nieznacznym stopniu. Natomiast studenci studiów niestacjonarnych uczestniczący w badaniu w większości są uczestnikami życia gospodarczego. Zatrudniani w różnych przedsiębiorstwach mają wpływ w większym lub mniejszym stopniu na jakość rachunkowości w firmie.

Zgodnie z kodeksem etyki zawodowej w rachunkowości „osoba zajmująca się rachunkowością – to osoba fizyczna wykonująca czynności

księgowe, czynności wspomagające zarządzanie, rozliczenia podatkowe i inne rozliczenia publiczno-prawne w jednostce oraz każda inna osoba powiązana z rachunkowością poprzez naukę, dydaktykę lub inne formy działalności zawodowej”. Strukturę badanej populacji studentów studiów niestacjonarnych pod względem jej związku z rachunkowością przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Związek osób biorących udział w badaniu z rachunkowością

Lp.	Wyszczególnienie	Studenci studiów niestacjonarnych	
		Liczba odpowiedzi	Udział %
1	Osoba zajmująca się rachunkowością	61	59%
2	Osoba niezajmująca się rachunkowością	43	41%
3	Razem	104	100%

Źródło: opracowanie własne.

Udział w badaniu wśród studentów studiów niestacjonarnych stanowi 59% osób zajmujących się rachunkowością.

Pracując w przedsiębiorstwach, poprzez swoją postawę, mogą mieć wpływ na jakość rachunkowości. Strukturę respondentów ze względu na formę własności przedsiębiorstw, w jakich są zatrudnieni, przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Struktura respondentów ze względu na formę własności przedsiębiorstw, w jakich są zatrudnieni

Lp.	Wyszczególnienie	Studenci studiów niestacjonarnych	
		Liczba odpowiedzi	Udział %
1	Przedsiębiorstwo osoby fizycznej	16	15%
2	Spółka cywilna	3	3%

Tabela 6. Struktura respondentów... (cd.)

Lp.	Wyszczególnienie	Studenci studiów niestacjonarnych	
		Liczba odpowiedzi	Udział %
3	Spółka jawna	6	6%
4	Spółka z o.o.	28	27%
5	Spółka akcyjna	16	15%
6	Przedsiębiorstwo państwowe	10	10%
7	Inna	25	24%
8	Razem	104	100%

Źródło: opracowanie własne.

Największy udział w badaniu stanowią osoby pracujące w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością – 29%, w następnej kolejności są to pracownicy innych jednostek, w tym jednostek budżetowych – 24% oraz spółek akcyjnych i przedsiębiorstw osób fizycznych – po 15%.

Tabela 7. Podział respondentów ze względu na pracę w poszczególnych rodzajach działalności

Lp.	Wyszczególnienie	Studenci studiów niestacjonarnych	
		Liczba odpowiedzi	Udział %
1	Działalność produkcyjna	22	21%
2	Działalność handlowa	24	23%
3	Działalność usługowa	58	56%
4	Razem	104	100%

Źródło: opracowanie własne.

Uczestnicy ankiety są zatrudnieni w przedsiębiorstwach, w których prowadzone są różne rodzaje działalności. Bardzo często firmy zajmowały się dwoma lub więcej rodzajami działalności. Z innym rodzajem

problemów etycznych i ryzykiem występowania braku etyki mamy do czynienia w przypadku działalności produkcyjnej, a z innym w przypadku działalności handlowej czy usługowej, np. przy działalności handlowej istnieje większe ryzyko związane z zaborem mienia, przy działalności produkcyjnej zaniżanie/zawyżanie kosztów produkcji, przy działalności usługowej nieprawidłowe wyliczenie zaangażowania usług długoterminowych itp. W zależności od rodzaju działalności, z jakimi mają do czynienia uczestnicy badania, mogą występować odmienne problemy związane z zachowaniem etycznym. Podział respondentów ze względu na pracę w przedsiębiorstwach zajmujących się różnymi rodzajami działalności przedstawia tabela 7.

Największa liczba studentów studiów niestacjonarnych biorących udział w badaniu jest zatrudniona w jednostkach prowadzących działalność usługową – 56%, mniejsza działalność handlową – 23%, a najmniejsza liczba badanych osób pracuje w przedsiębiorstwach zajmujących się produkcją – 21%.

4. Wyniki badań ankietowych – ocena przedmiotu

W celu uzyskania efektów nauczania istotną sprawą jest forma prowadzenia zajęć z przedmiotu. W roku akademickim 2010/2011 zajęcia z przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej” odbywały się w formie wykładu. Prawidłowość podjętych decyzji dotyczących formy prowadzenia zajęć potwierdziło 53% studentów. Należy jednak zwrócić uwagę na wprowadzenie, bądź też wzbogacenie wykładu, o warsztaty praktyczne, co byłoby ważne z punktu widzenia tematyki zajęć (33% respondentów). Patrz tabela 8.

Tabela 8. Forma prowadzenia zajęć z przedmiotu „Etyka w rachunkowości i audycie”

Lp.	Wyszczególnienie	Studenci studiów stacjonarnych	Studenci studiów niestacjonarnych	Razem
1	Wykład	42%	56%	53%
2	Ćwiczenia	17%	12%	13%

Tabela 8. Forma prowadzenia zajęć... (cd.)

Lp.	Wyszczególnienie	Studenci studiów stacjonarnych	Studenci studiów niestacjonarnych	Razem
3	Warsztaty praktyczne	38%	31%	33%
4	Inna forma	3%	1%	1%
5	Razem	100%	100%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Zaliczenie przedmiotu odbyło się na podstawie testu z przedstawionego na wykładzie materiału, słuszność takiego sposobu zaliczenia przedmiotu potwierdziło 21% respondentów. Jednak zdaniem 43% respondentów zaliczenie przedmiotu powinno być realizowane na podstawie obecności na zajęciach. Godna uwagi jest również trzecia propozycja studentów (36%), a mianowicie zaliczenie przedmiotu na podstawie referatu lub prezentacji.

Tabela 9. Forma zaliczenia przedmiotu „Etyka w rachunkowości i audycie”

Lp.	Wyszczególnienie	Studenci studiów stacjonarnych	Studenci studiów niestacjonarnych	Razem
1	Egzamin pisemny	5%	2%	2%
2	Zaliczenie na podstawie referatu lub prezentacji	10%	36%	32%
3	Zaliczenie na podstawie testu	23%	20%	21%
4	Zaliczenie na podstawie obecności	57%	40%	43%
5	Inna forma zaliczenia	5%	2%	2%
6	Razem	100%	100%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Bardzo ważnym elementem nauczania każdego przedmiotu jest efekt jego nauczania, jak również zagrożenia z tym związane. Dla prowadzącej

bardzo istotne było to, czy zamiast pozytywnego wpływu na studentów może nauczanie tego przedmiotu przynieść efekt odwrotny. Dlatego dobór treści i formy prowadzenia zajęć był ważny z punktu widzenia korzyści i zagrożeń związanych z wykładanymi treściami. Wyniki badań ankietowych przedstawiono w tabeli 10:

Tabela 10. Efekty prowadzonych zajęć z przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej”

Lp.	Wyszczególnienie	Studenci studiów stacjonarnych	Studenci studiów niestacjonarnych	Razem
1	Nauczane treści uświadamiają istniejący problem dotyczący braku etyki w rachunkowości i rewizji finansowej	30%	42%	40%
2	Ostrzega przed istniejącym ryzykiem braku etyki w rachunkowości i rewizji finansowej	26%	32%	31%
3	Podaje instrukcje, w jaki sposób dokonywać fałszerstw	2%	3%	3%
4	Wyjaśniają pojęcia dotyczące etyki i pomagają dokonania oceny sytuacji pod względem etycznym	42%	23%	26%
5	Razem	100%	100%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Zdaniem 40% studentów tematyka prowadzonych zajęć uświadamia osobom biorącym udział w zajęciach z przedmiotu, że istnieje problem dotyczący braku etyki w rachunkowości i rewizji finansowej, 31% respondentów uważa, iż tematyka prowadzonych zajęć ostrzega przed możliwościami istnienia ryzyka braku etyki w rachunkowości i rewizji finansowej, natomiast zdaniem 26% studentów omawiane treści na zajęciach wyjaśniają pojęcia z tym związane i pomagają w dokonaniu oceny sytuacji pod względem etycznym. Zaledwie 3% respondentów jest zadania, że przedstawione na zajęciach informacje podają instrukcje, w jaki sposób dokonywać fał-

szerstw. Na podstawie przeprowadzonego badania można stwierdzić, iż efekt nauczania przedmiotu w 97% pokrywa się z celami i zamierzeniami prowadzącej zajęcia.

Po ukończeniu studiów absolwenci specjalności rachunkowości będą pracować w różnych instytucjach. Każdy z nich będzie musiał podejmować decyzje dotyczące działalności gospodarczej. Decyzje te powinny być etyczne i opierać się na wiedzy zdobytej w toku studiów i wpojonych zasadach etycznych. Proces nauczania winien pogłębiać nie tylko wiedzę zawodową studentów, ale także przygotować ich do wykorzystania zasad etycznego postępowania w konkretnych sytuacjach gospodarczych, które będą od nich wymagały etycznych wyborów (Rayan, Sójka, 1997, s. 323–324). To wszystko powoduje, że istnieje potrzeba wprowadzenia treści dydaktycznych z zakresu etyki rachunkowości do programów studiów, co potwierdzają badania przeprowadzone przez dr. Piotra Kozaka dotyczące postaw etycznych studentów UMK (Kozak, 2010).

Równie ważne jak odbiór studentów jest to, żeby nauczany przedmiot był przydatny w praktyce gospodarczej – zdaniem 88% studentów nauczanie tego przedmiotu będzie przydatne w ich pracy zawodowej.

Tabela 11. Przydatność przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej” w praktyce zawodowej

Lp.	Wyszczególnienie	Studenci studiów stacjonarnych	Studenci studiów niestacjonarnych	Razem
1	Tak	95%	87%	88%
2	Nie	0%	6%	5%
3	Brak zdania	5%	7%	7%
4	Razem	100%	100%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Przedmiot „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej” w praktyce gospodarczej ułatwi osobom, które brały udział w zajęciach z tego przedmiotu, ocenę zdarzeń i dokonywanie właściwych wyborów (91%), co przedstawia tabela 12.

Tabela 12. Wpływ przedmiotu „Etyka w rachunkowości i audycie” na ocenę zdarzeń i dokonywanie właściwych wyborów w rachunkowości

Lp.	Wyszczególnienie	Studenci studiów stacjonarnych	Studenci studiów niestacjonarnych	Razem
1	Tak	100%	90%	91%
2	Nie	0%	4%	3%
3	Brak zdania	0%	6%	5%
4	Razem	100%	100%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 13. Wiedza uzyskana na przedmiocie „Etyka w rachunkowości i audycie” a ryzyko powstawania oszustw w rachunkowości

Lp.	Wyszczególnienie	Studenci studiów stacjonarnych	Studenci studiów niestacjonarnych	Razem
1	Wiedza uzyskana na tym przedmiocie pozwoli ocenić ryzyko powstawania oszustw w rachunkowości	95%	85%	86%
2	Wiedza uzyskana na tym przedmiocie nie będzie miała wpływu na ocenę ryzyka powstawania oszustw w rachunkowości	0%	6%	5%
3	Brak zdania	5%	9%	8%
4	Razem	100%	100%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Dużym problemem związanym z rachunkowością jest fałszowanie sprawozdawczości finansowej i oszustwa księgowe. Tego typu działania niosą za sobą duże konsekwencje finansowe i społeczne. Dlatego istotne jest, żeby treści tego przedmiotu pozwoliły uzyskać studentom taką wiedzę, która pozwoli im dokonać oceny ryzyka powstawania tego typu zjawisk w praktyce gospodarczej. Wyniki badań na ten temat przedstawia tabela 13.

Zdaniem 86% badanych respondentów wiedza uzyskana na tym przedmiocie pozwoli ocenić ryzyko powstawania oszustw w rachunkowości, 5% uważa, że wiedza ta nie będzie miała wpływu na ocenę ryzyka powstawania oszustw w rachunkowości, natomiast 8% respondentów nie miało na ten temat zdania.

Ograniczona liczba godzin wykładów spowodowały, iż tematyka musiała być ograniczona do zagadnień, zdaniem autorki wykładu, najważniejszych. Wyniki badań dotyczących kompletności poruszanych tematów przedstawia tabela 14.

Tabela 14. Zakres omawianej tematyki na przedmiocie „Etyka w rachunkowości i audycie”

Lp.	Wyszczególnienie	Studenci studiów stacjonarnych	Studenci studiów niestacjonarnych	Razem
1	Na zajęciach zostały omówione wszystkie tematy związane z wykładanym przedmiotem	45%	72%	67%
2	Treści omawiane na zajęciach z przedmiotu wymagają rozszerzenia	25%	21%	22%
3	Brak zdania	30%	7%	11%
4	Razem	100%	100%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Zdaniem 67% studentów omówione zostały na zajęciach wszystkie tematy związane z tym zagadnieniem, 22% respondentów uważa, że poruszane zagadnienia nie wyczerpują tematu, natomiast 11% studentów nie ma na ten temat zdania.

Gospodarka ciągle się zmienia, a więc i zagrożenia dotyczące łamania etyki ciągle ulegają zmianom, a to powoduje, że treść wykładów z przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej” powinna nadążać za praktyką gospodarczą i ciągle ewaluować.

W toku badania studenci zaproponowali tematy, z którymi chcieliby się zapoznać na zajęciach z tego przedmiotu, co przedstawiono w tabeli 15.

Tabela 15. Propozycje dodatkowych tematów zajęć z przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej”

Lp.	Wyszczególnienie
1	Jak przeciwdziałać kreatywnej rachunkowości (poza kodeksem etyki zawodowej)
2	Etyka w rachunkowości w kontekście etyki w innych sferach wiedzy ekonomicznej np. w korelacji z etyką w zarządzaniu
3	Analiza szczegółowa przykładów z przeszłości
4	Sposoby zachowań w przypadku działań nieetycznych
5	Jak dokonać właściwego wyboru na gruncie etycznym w konkretnych sytuacjach?
6	Sposoby unikania błędów w rachunkowości.
7	Przedstawienie sposobów odmawiania wykonywania manipulacji i dokonywania oszustw w rachunkowości (sposoby radzenia sobie z naciskiem zwierzchników i właścicieli firm)
8	Przepływ informacji między głównym księgowym a innymi pracownikami w dziale księgowości
9	Przykłady zasad etyki obowiązujących w przedsiębiorstwach
10	Rozszerzenie tematu dotyczącego etyki w rachunkowości i badania sprawozdania finansowego przez biegłego rewidenta
11	Ogólna etyka zawodowa np. stosunki w pracy tj. nieetyczne zachowania w zespole pracowników – w przypadku pozytywnych zachowań (nagrody) i negatywnych (kary)
12	Sposoby zapobiegania oszustwom w rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

Zaproponowane tematy uświadamiają prowadzącą, jak dużym zainteresowaniem cieszy się tematyka dotycząca etyki w rachunkowości i rewizji finansowej oraz jak duże zapotrzebowanie jest na tego typu wiedzę.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonych badań, jak również na podstawie zainteresowania studentów czynnym udziałem w zajęciach można stwierdzić, że wprowadzenie do programu nauczania przedmiotu „Etyka w rachun-

kowości i rewizji finansowej” było odpowiedzią na zapotrzebowanie studentów.

Przeprowadzone badanie ankietowe pozwala na sformułowanie następujących wniosków dotyczących prowadzonego przedmiotu:

- a) najlepszą formą prowadzenia zajęć z przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej” jest wykład wzbogacony o warsztaty praktyczne,
- b) zajęcia winny być wzbogacone o aktywne uczestnictwo studentów w zajęciach poprzez przygotowanie prezentacji dotyczących dylematów etycznych i sposobów ich rozwiązywania na gruncie etycznym (praca w grupach).
- c) dobór tematyki zajęć będzie przydatny w pracy zawodowej studentów, pozwoli na ocenę zdarzeń i podejmowanie decyzji na gruncie etycznym,
- d) tematyka zajęć spełnia oczekiwania studentów,
- e) istnieje potrzeba wzbogacenia wykładu o większą liczbę przykładów praktycznych,
- f) zaliczenie przedmiotu powinno odbywać się na podstawie obecności na zajęciach bądź aktywnego uczestnictwa poprzez przygotowanie prezentacji lub referatu.

Przeprowadzone badania potwierdziły celowość wprowadzenia do programu nauczania zajęć z przedmiotu „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej” na kierunku „Finanse i rachunkowość” UMK w Toruniu. Zdaniem większości uczestników zajęć nauczanie tego przedmiotu przyniesie w przyszłości konkretne korzyści dotyczące kształtowania odpowiednich postaw etycznych w przyszłej pracy zawodowej.

Literatura

- Kodeks etyki zawodowej w rachunkowości (2009), www.skwp.pl, dostęp: 20.02.2012 r.
- Kodeks etyki zawodowej profesjonalnych księgowych IFAC, www.kibr.org.pl, dostęp: 20.02.2012 r.
- Kozak P. (2010), *Postawy etyczne studentów Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania UMK w Toruniu*, „Rachunkowość” 10.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie ram kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego, załącznik nr 2 Opis efektów kształcenia w zakresie nauk społecznych, DzU z 2011 r. Nr 253 poz. 1520.

Ryan L., Sójka J. (1997), *Etyka biznesu*, Poznań.

Uchwała nr 4249/60/2011 Krajowej Rady Biegłych Rewidentów, www.kibr.org.pl.

Zasady etyki zawodowej biegłych rewidentów, www.kibr.org.pl.

Streszczenie

W roku akademickim 2010/2011 na kierunku „Finanse i rachunkowość” Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania UMK w Toruniu został wprowadzony do programu nauczania nowy przedmiot – „Etyka w rachunkowości i rewizji finansowej”. Celem nauczania tego przedmiotu jest kształtowanie etycznej postawy absolwentów kierunku „Finanse i rachunkowość” w zakresie rachunkowości. Artykuł przedstawia wyniki badań dotyczących realizacji celów efektów kształcenia studentów z tego przedmiotu, jak również dokonania oceny przyjętych metod i tematyki zajęć.

Słowa klucze: dydaktyka, etyka w rachunkowości, działania nieetyczne.

Education of the subject “Ethics in Accounting and Auditing” the Faculty of Economics and Management UNC in Toruń

Summary

In the academic year 2010/2011 on the field of “Finance and Accounting” of the Faculty of Economics and Management UNC in Toruń has been introduced into the program a new subject “Ethics in Accounting and Auditing”. The aim of teaching this course is to develop an ethical attitude those who graduates in “Finance and Accounting”. The article presents results of research on the objectives of educational effects of students in this subject, as well as evaluating the methods and classes themes.

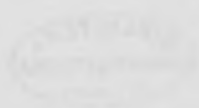
Keywords: didactics, ethics in accounting, unethical activities.

Biblioteka Główna UMK

300047081735

Biblioteka Główna UMK

300047081735

Biblioteka

Główna

UMK Toruń

1138441

Lektura niniejszej książki pozwoli czytelnikowi zapoznać się z aktualnie występującymi problemami w zakresie dydaktyki rachunkowości oraz

certyfikacji zawodów księgowych. Jednocześnie, ze względu na wagę podnoszonych kwestii, opracowanie to z pewnością będzie stanowić inspirację do doskonalenia metod i technik nauczania, a także będzie użyteczne w dydaktyce akademickiej. [...]

Analizie poddawane są przede wszystkim następujące zagadnienia:

- nauczanie rachunkowości na wyższych uczelniach w Polsce,
- oczekiwania pracodawców i studentów dotyczące nabywanych umiejętności,
- certyfikacja profesji księgowego.

Ponadto, z uwagi na program nauczania obowiązujący od roku akademickiego 2012/2013, oparty na nowej koncepcji opracowanej w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego, nie mogło również zabraknąć odniesień do efektów nauczania rachunkowości w świetle Krajowych Ram Kwalifikacji.

Ze Wstępu

www.wydawnictwoumk.pl

Biblioteka Uniwersytecka UMK

ISBN 978-83-231-2910-3

300047081735

1138441